

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- Káldos János
Az elmúlt 150 év és a digitális jövő 127
- Csáki Zoltán
A Keresztény Magvető az Elektronikus Periodika Archívumban,
2012-ben 136
- Bitay Enikő
A Keresztény Magvető az Erdélyi Digitális Adattárban 149

MŰHELY

- Lakatos Sándor
Unitárius egyházi anyakönyvek a Kolozs megyei Állami Levéltárban 170
- Barabássy Sándor
Köszöntő a Berde-serleggel a 2012. évi egyházegyesítő zsinati ülés
közvacsoráján 172

SZÓSZÉK – ŪRASZTALA – SZERTARTÁSOK

- Kovács István
Egybenő, ami összetartozik (Ézs 60,1–4; Mt 5,14–16) 173
- Kovács Sándor
Látni és hinni (Jn 20,26–29) 181
- Pünkösdi összefogás (ApCsel 2,1–4) 186

KÖNYVSZEMLE

Keszeg Vilmos (szerk.): <i>Iskolák, iskolamesterek, diákok Erdélyben. Iskola- és oktatástörténeti tanulmányok</i> (Gaal György)	191
Rasor, Paul: <i>Faith without Certainty. Liberal Theology in the 21st Century.</i> Ford. Tódor Csaba (Simó Márton)	198
Halottaink	201
Kivonatok	202

TANULMÁNYOK

Káldos János¹

Az elmúlt 150 év és a digitális jövő

Egy folyóirat digitalizálása ma már nem tartozik a különleges feladatok közé. Számomra – és nyilván sokunk számára – azonban a Keresztény Magvető többet jelent, mint egy folyóiratot a sok közül. Nemcsak azért, mert publikációink jelentek meg az évek során, nemcsak azért mert – akár könyvtörténettel, akár művelődéstörténettel foglalkozó szakemberként – használjuk munkánk közben, nemcsak azért, mert jóleső érzés, hogy már ezt is „átrakodtuk” a digitális térbe, hanem azért, mert ez a folyóirat bizonyos értelemben jelképe egy szellemi kalandokban izgalmas vallási felekezet megtartó erejének.

2011. március 26-án Kolozsvárott ünnepségen emlékeztek meg a Keresztény Magvető 1861-ben történt megalapításáról és a folyóiratért folytatott sok-

¹ Káldos János könyvtáros, tudományos munkatárs. Korábban a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában, később az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott. Itt először a Magyar Elektronikus Könyvtárban foglalkozott a digitalizálással és elektronikus publikációkkal, később a Különgyűjtemények igazgatója lett, jelenleg tudományos munkatársként dolgozik. Kutatóként – Pirnát Antal tanítványaként, majd Balázs Mihály irányításával – az 1980-as évek vége óta foglalkozik az erdélyi unitárius egyház történetével. Szűkebb kutatási területe Enyedi György életművéhez kapcsolódik. Fontosabb munkái: *Enyedi György: Historia elegantissima*. A szöveget gondozta, a tanulmányt és a jegyzeteket írta Káldos János. Budapest, 1994, Balassi; *Ungarländische Antitrinitarier II. György Enyedi*, von János Káldos; unter Mitw. von Mihály Balázs. Baden-Baden, 1993. (Bibliotheca bibliographica aureliana); *Enyedi György válogatott művei*. Az előszót Balázs Mihály, a jegyzeteket Balázs Mihály, Káldos János és Szalai Judit írta. Bukarest, 1997, Kriterion; *János Kénosi Tözsér – István Uzoni Fosztó, Unitario-Ecclesiastica historia Transylvania Liber I–II. Volume IV/1*. Ed. János Káldos, introduced by Mihály Balázs, revised by Miklós Latzkovits. Budapest, 2002. (Bibliotheca Unitariorum Volume IV/1–3.) A közölt szöveg a Keresztény Magvető teljes anyagának digitalizálása és internetes megjelentetése alkalmával rendezett konferencián hangzott el 2012. május 17-én, Budapesten.

szor tragikus küzdelemről. Akkor vetődött föl a résztvevőkben, hogy az ünnep méltóságát emelné, ha digitalizálnánk is az ünnepelt folyóiratot. Közel fél év munkájával sikerült is csaknem a teljes anyagot összeszedni. Ebbe a munkába bekapcsolódott az unitárius egyház kolozsvári nagykönyvtárán kívül a Szegedi Egyetemi Könyvtár, a Pro Hungaris Alapítvány és az Országos Széchényi Könyvtár is. A támogatás a Wekerle Sándor Alapkezelőtől érkezett az Erdélyi Múzeum-Egyesület pályázatára. Ennek a pályázatnak egyik eredménye a Keresztény Magvető digitalizálása. Ehhez a projekthez kapcsolódva az Unitárius Közlöny digitalizálása is megtörtént a Magyarországi Unitárius Egyházkerület támogatásával. Ez utóbbival még több tennivalónk van, mert a digitalizálás után, a feldolgozása közben derült fény a hiányokra. A folyóirat digitalizálását az Arcanum Kft. végezte el. A feldolgozó munka az Erdélyi Múzeum-Egyesületben és az Országos Széchényi Könyvtárban folyt, a két intézmény együttműködésével.

Az öregedő Jakab Elek 1890-ben írta a Keresztény Magvető megalapításáról: „Az idő gyorsan siet s vele hanyatlik az élet; elmosulnak a munka emlékei a társadalomban, ha meg nem őrzi az írás...”²

És tulajdonképpen erről szeretnék beszélni: hogy „ha megőrzi az írás.” Mert van valami jelképes abban, hogy 150 éve időről időre megjelenik a Keresztény Magvető újabb és újabb száma, de ha a kutató látni akarja az egészet, az összes évfolyam összes füzetét, akkor még Erdélyben sem talál olyan könyvtárat, ahol meglenne minden. És ugyanígy nem volt meg a teljes sorozat a magyar nemzeti könyvtárban sem.³ *Verba volant sicut scripta volant...*

Jakab Elek, a híres történész tehát 1890-ben visszaemlékezett a Keresztény Magvető indulásának körülményeire, amikor a szabadságharc bukása után 1861-ben oldódni kezdett a politikai nyomás, és „országszerte fölpezsdült a nemzeti élet, hő tetszomj izzóan égett a szivekben”⁴. Az Erdélyi Múzeum-Egylet 1859-es megalakulása után a kolozsvári unitárius közösség vezetői egy folyóirat indításában látták a cselekvési lehetőséget. Az indulásnál munkálkodók: Nagy Lajos, Brassai Sámuel, Jakab Elek, Kriza János, Mikó Lőrincz, Kőváry László,

² Jakab Elek: A „Keresztény Magvető” megalapítása. KerMagv 25. évf. (1890). 34.

³ Gaal György így ír: „Sajnálattal jegyezzük meg, hogy egyetlen könyvtárunkban sincs a Keresztény Magvetőnek teljes sorozata, az egyháznál is csak a Gyűjtőlevéltár rendelkezik egy hiánytalan sorozattal.” Hasonló a helyzet a Keresztény Magvető Füzeteivel is. „Teljes példány egyetlen könyvtárban sem található meg.” In Gaal György: A „Szép, Jó és Igaz” Magvetője. Százötven év az egyház és művelődés szolgálatában. Kolozsvár, 2011, Erdélyi Unitárius Egyház (Keresztény Magvető Füzetei, 47.)

⁴ Uo. 34.

Berde Áron, Kovácsi Antal. Részben ismeretlenül, részben ismerősen csengenek a nevek. Csak néhány mondat róluk.

Nagy Lajos fáradhatatlan tanára az unitárius kollégiumnak, ötletgazdája és munkása az egyháznak és a közéletnek.⁵ Számunkra legismertebb műve a kolozsvári Mátyás-szobor megvalósításának szervezése, adományok gyűjtése. *Kri-za János* a magyar népköltészet gyűjtésének kezdeményezője.⁶ Kilencévnnyi püspök nélküli időszak után – mivel a kormány nem ismerte el az egyház püspökválasztói jogát – 1861 júliusától ő lett az unitárius egyház püspöke. A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagja volt. *Kőváry László* Bem seregében, a tábornok mellett írta a szabadságharc eseményeinek krónikáját, statisztikus, Kolozsvár főterének átalakításán munkálkodó városi tisztségviselő, biztosító társaság vezetője, az MTA tagja és főképpen történész, Erdély történésze. *Berde Áron*, az MTA tagja, a kolozsvári egyetem rektora és dékánja. Ő írta az első magyar meteorológiai szakkönyvet.⁷ *Kovácsi Antal* az unitárius kollégium tanára volt hosszú időn keresztül. *Jakab Elek* történész, az MTA tagja, az Országos Levéltár allevéltárnoka. És végül *Brassai Sámuel*. Jakab Elek is csak „Brassai bácsi”-nak nevezi, ami jól érzékelteti tudóstársainak és kortársainak hozzá fűződő viszonyát; tisztelték, szerették ezt a hihetetlen műveltségű, furcsa, egy évszázadot megelő puritán figurát, aki szinte jelképe lett az „erdélyi tudománynak”, aki napi ötezer lépéses sétáját csak idős korában mérsékelte háromezerre, s akinek a király, I. Ferencz József is üdvözetét küldte századik születésnapja alkalmából. A sok fontos és kevésbé fontos dolgon kívül talán csak egy igazán fontos, mindent magában rejtő tényező – nevezhetnénk talán a legfontosabb szereplőnek – köti össze őket: a Kolozsvári Unitárius Kollégium. Neveltjei, tanárai voltak ennek a Belső Magyar utcában álló épületnek, 450 éves intézménynek, amely 2011-ben kapta meg a Magyar Örökség díjat.

Tehát 1861-ben útjára indult egy unitárius folyóirat azzal a céllal: „*hogy a mit eddig inkább csak a ránk bizott szűkebb körben élőszó s példaadás által tevénk: a keresztény eszmék s általában az erkölcsileg Szép, Jó és Igaz mágvainak vetését s fejlesztését az állandóbb írás által szélesebb körben is eszközölni s magánereink egyesítése által egyikamást s egész egyházközönségünket építeni s erősíteni ügyekeznenk.*”⁸ S bár nem nagy létszámú a gyülekezet, az alapítók célja az volt,

⁵ <http://unitarius.net/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=303>

⁶ *Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény.* Kolozsvár, 1863.; *Magyar népköltési gyűjtemény.* Szerkeszti és kiadja Arany László és Gyulai Pál. Budapest, 1882.

⁷ *Légtüneménytan s a két Magyarhon égalji viszonyai.* Kolozsvár, 1847.

⁸ *KerMagv* I. köt. (1861). 1.

hogy: „a legjobb erők s buzgó jóakarata egyesítése által bizonyosságát adni annak, hogy hitfelekezetünknel életrevalóság, némi tudományi és erkölcsi súly s tevékeny közszellem van.”⁹ A 19. század 60-as éveiben is némi archaizmust sugalló szóhasználat és mondatvezetés mögött érezhető a „kicsiny nyáj” öntudata, amely a 16. század vége óta fenntartotta, működtette a szinte folyamatos defenzívában lévő kis erdélyi vallási közösséget. A fő törekvés, hogy „a gyakorlati lelkészet körébe tartozó munkálatokat”¹⁰ közöljön, alapvetően az egyházi élethez kapcsolja a folyóiratot. A „másik, aránylag kisebb része »Függelék« cím alatt tartalmazni fog egyes episodokat, nevezetesen mozzanatok az unitárius egyház jelen és múlt életéből,— honi s külföldi jeles unitárius férfiak életrajzát,— továbbá ismertetni fogunk vallásunkat illető könyveket, a múltból és jelenből, bel- és külföldieket, kéziratokat, okleveleket; terjeszteni saját belső szerkezetünk, tanítás- és nevelésmódunk ismeretét s az ezek iránti érdekeltséget fokozni, a közszellemet ébreszteni és ápolni, munkásságra buzdítani...”¹¹ S ez a „Függelék” teszi oly fontossá, az egyház belső épülésén túlmutató figyelemre is érdemessé már a kor tudós-közössége, és az utókor számára is megkerülhetetlen forrássá a Keresztény Magvetőt.

S ezen a ponton szeretném kiemelni, hogy a reális múltszemléletre való törekvés és a közösség erkölcsi életének összekapcsolása olyan pszichomotorikus erőt adott, amely újra és újra átsegítette az egyházat és folyóiratát a történelem zavaros évein. A reális múltszemlélet nem azt jelenti, hogy ne születtek volna olyan munkák, amelyekben ne lenne kimutatható a felekezeti elfogultság, egyoldalúság, ideologikus múltértelmezés. De talán éppen a folyamatos defenzívából és apologetikából levezethetően rendkívül erősen meghatározta a mindenkori szerkesztők múltszemléletét a források iránti tisztelet, amely mindig tetten érhető a tanulmányokban, közleményekben és kritikákban. És ez példát adott és lehetőséget biztosított más vallású történészeknek, irodalomtörténészeknek is, hogy publikáljanak a Keresztény Magvetőben. Érdemes a teljesség igénye nélkül felidézni, hogy az elmúlt másfél évszázadban kik írtak ebbe a „Függelékbe” egyházon belül és kívül: Jakab Elek, Kanyaró Ferenc, Gál Kelemen, Borbély György, Zoványi Jenő, Kelemen Lajos, Sebesi (Binder) Pál, Benda Kálmán, Benkő Samu, Egyed Ákos, Faragó József, Imreh István, Pataki József, Ritoók Zsigmondné, Balázs Mihály, s ma már a kutatók fiatalabb nemzedéke is rendszeresen jelentkezik, olykor olyan írásokkal, amelyek könnyen átrajzolhatják a magyar filozófiatörté-

⁹ Uo. 2.

¹⁰ Uo. 3.

¹¹ Uo. 3.

net kezdeteiről alkotott képünket. S ezért e „*Függelék*” szerves részévé vált az életrealitásnak, az erkölcsi súlynak és tevékeny közszellemnek.

Még egy elemét szeretném kiemelni a Keresztény Magvető indulásakor megfogalmazottaknak. S ezt nem a célkitűzések között találjuk, hanem egy három évszázados sérelemként megélt hiányban, félelemben, szorongásban; nevezetesen az információs csatornák beszűkült kereteinek állandóan jelenlévő hiányában találjuk. S itt nem egyszerűen a Jakab Elek által is megélt és megírt, az elmúlással szembeállított megőrző írásnak lehetőségéről van szó, hanem sokkal inkább arról, hogy az erdélyi unitárius kultúra megtört fejlődésű. Nem véletlenül írják a Keresztény Magvető megálmodói, hogy amit: „*szűkebb körben élőszó s példaadás által tevénk: [...] az állandóbb írás által szélesebb körben is eszközteni.*”¹² A 16. században akkor korszerűnek mondható nyomdák szolgálták a harcos ofenzív egyházpolitikai törekvéseket (Hoffhalter–Heltai-féle nyomda, Karádi Pál nyomdája). A 16. század végén azonban megtört ez a fejlődés, és az unitáriusok csak a legszükségesebbeket tudták a korszerű nyomdatechnikával megjelentetni (káték, énekeskönyv), s azokat is csak nagyon ritkán, némi öncenzúrával. Írásbeliségük nagy része a kéziratosság szintjén működött. A templomi és magán áhítatosság könyvei, az énekeskönyvek, passionálék, graduálok, prédikációk, imádságok kéziratokban öröklődtek (Felvinczi György másolatai, Enyedi György prédikációi, Árkosi Benedek imádságai), és csak egy-egy jobb időszakban kerültek sajtó alá. A szerény teológiai elmélkedés- és traktátus-irodalom is csak egészen kivételes alkalmakkor ért el és emelkedett rövid időre a nyomtatás szintjére (Petrityevith Horváth Ferenc: *Apologia fratrum Unitariorum, az az: Oly írás, melyet egy Isten dicsősége mellett buzgólkodó ember írt... oly véggel, hogy... megértesse, hogy azok a dolgok, melyekkel ezen... atyafiaknak... vallások terheltek..., méltatlanul hirdettetnek...* (Kolozsvár, 1700 és 1701); Szentábrahámi Lombard Mihály: *Summa Universae Theologiae Christianae secundum unitarios.* (Kolozsvár, 1787). Ez a megtört fejlődés azonban egy rendkívül egyedi, különleges kultúrát eredményezett, amelyben a legmerészebbnek számító teológiai nézetek együtt éltek az archaikus szokásokkal, beidegződésekkel. Ennek felismerése bekapcsolhatja ezt a kultúrát a kéziratosságot, mint önálló információs rendszert vizsgáló kutatási irányzatba.

Térjünk azonban vissza a Keresztény Magvetőhöz, s idézzük most fel e folyóirat főbb korszakait azzal az előrebocsátott megjegyzéssel, hogy az 1861-ben megfogalmazott főbb szerkezeti elvek mindmáig érvényesek maradtak. A kor-

¹² Uo. 1.

szakolást Gaal György „A Szép, Jó és Igaz” *Magvetője* című tanulmánya alapján ismertetem.

Az első 1861-ben megjelent köteten még nincs feltüntetve a megjelenés periodicitása. Gaal György szerint: „a reformkorban elterjedt almanach-évkönyvnek unitárius változatát teremtették meg anélkül, hogy az évenkénti kiadást ígérték volna.”¹³ Az elkövetkező hét évben (1861–1868) nem változott a kiadvány jellege, és a periódus végéig mindössze négy kötet jelent meg. Mindmáig alapvetésnek számító tanulmányok jelentek meg ekkor Jakab Elek tollából Szentábrahámi Lombard Mihályról (1861), János Zsigmondról (1863). Kőváry László alapvetésnek számító tanulmányt írt az erdélyi szombatosokról (1867), melyet így kezd: „Egy tárgyat vettem fel, melynek még eddig történelmi nyomozója még nem akadt, melynek adatai még összegyűjtve sincsenek, s történetét még organicus egészszé önteni nem lehet a nélkül, hogy a későbbi történetbuvároknak tévútakra alkalmat ne szolgáltatnánk. De mindenestre összeállítottam annyi anyagot, hogy ezen homályban lappangó történelmi momentum sok oldalról meg lesz világítva.”¹⁴ Az 1868–1876 közötti időszakban alakult át évnegyedenként, illetve néha sűrűbben megjelenő periodikus kiadvánnyá, és tovább erősödött a művelődéstörténelmi érdeklődés, s kialakult a rovszerkezet is. Az 1877–1910 közötti időszakban országos jelentőségű szabadelvű keresztény folyóirattá vált Péterfi Dénes szerkesztésében a Keresztény Magvető. A meghatározó szerkesztő érdeklődésének megfelelően erősödött a lap filozófiai-természettudományi gondolatok iránti érzékenysége, a darwinizmus és a vallás kapcsolata is fontos témává vált. Rendkívül színvonalas volt az életrajzi-történelmi rovat is. Ekkor jelentek meg Jakab Elek mindmáig megkerülhetetlen életrajz-sorozatának darabjai Bogáthi Fazakas Miklósról, Agh Istvánról, Baumgart Bálintról és Enyedi Györgyről, és ebben az időszakban indul az *Egyháztörténelmi adatok* című rovat is nagynevű adatközlőkkel (Jakab Elek, Szabó Károly, Zoványi Jenő, Pukánszky Béla, Kelemen Lajos). Jakab Elek 1887-ben közzétesz egy felhívást a Kénosi Tözsér János és Uzoni Fosztó István által írt egyháztörténet magyarrá fordítására. (Az akkor *Pusztába kiáltott szó* címmel megjelent írásban megfogalmazott felhívásra több mint fél évszázad múlva érkezett válasz, mikor Márkos Albert elvégezte a munkát.) Az 1911–1918 közötti korszakban Gál Kelemen és Gálfi Lőrinc voltak a szerkesztők. Jellemző *Az olvasó közönséghez* szóló cikkük, amelyben meghatározzák törekvéseiket: „Folyóiratunkat tradíciói az unitárius egyházhoz csatolják, de mint eddig nem tettük, úgy ezután sem szolgálunk dogmátikus felekezeti érde-

¹³ Gaal György: *i. m.* 3.

¹⁴ KerMagv 3. köt. (1867). 244.

keket, hanem inkább a tudományos meggyőződést, a szabad vizsgálódást, magát a valóságot, amennyire azt az emberi értelem megközelítheti.”¹⁵ 1918 után három évig nem jelent meg a Keresztény Magvető, majd az 1922-ben újraindult lap szerkesztői így tesznek hitet a szemléleti kontinuitás mellett: „[...] a felekezeties elfogultság és türelmetlenség távol áll tőlünk”;¹⁶ „[...] a vallás és tudomány, habár céljaiban, módszereiben nagy eltérések vannak, de igaz lényegükben nem ellenkezhetnek egymással.”¹⁷ Ekkor indult a Keresztény Magvető két melléklete is az *Erdélyi Irodalmi Szemle* (1924–1929), illetve *A Keresztény Magvető Füzetei* címmel. Az *Erdélyi Irodalmi Szemle* a trianoni tragédia után újrainduló magyar irodalmi élet kiemelkedő jelentőségű folyóiratává vált, amelyben publikáltak a más felekezetűek is.¹⁸

A Keresztény Magvető hosszú ideig utolsó száma 1944-ben jelent meg. Az utolsó évfolyam Zoványi Jenő, Hankiss János, Jancsó Elemér és Ferencz József tanulmányait közölte. 1945 és 1971 között nem jelent meg a Keresztény Magvető, és a rövid időre engedélyt kapott Unitárius Közlöny is megszűnt 1949-ben. Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárában tárolt Keresztény Magvető dossziék alapján rekonstruálhatóak valamennyire a folyóirat újraindításának körülményei: a tervezetek és remények, a bukaresti utak, „a hivatalnak packázásai”. Az elszánt akarat és a politikai konstelláció végül 1971-ben vezetett eredményre. Újraindulhatott a Keresztény Magvető. Az 1971-ben megjelent „régiszerű olvasónak” szóló előszóból most is a kontinuitás gondolata bontakozik ki. Miután több mint egy oldal terjedelemben közli az 1861-es programot, így ír: „*Mi folytatni akarjuk a folyóirat eddigi munkáját. Minden erőnkkel azon leszünk, hogy abban a mederben, melyet folyóiratunk ásott magának, továbbvezessük. Célunk, hogy a teológia és egyháztörténet köréből készített tanulmányok, dolgozatok, egyházi és szertartási beszédek közlésével szolgáljunk a lelkeszek elméleti és gyakorlati továbbképzését, valamint az egyházi élet és munka időszerű kérdéseinek és eseményeinek, egyházi folyóiratok és teológiai munkák szemléjével tájékoztassuk őket.*”¹⁹ Máthé Dénes éppen az előadásom elején említett konferencián tartott előadásában a sorok között éles szemmel olvasva mutatta be azt a küzdelmet, bátorságot és meghasonlást, gyengeséget és csendes hősiességet, amelyeket az abszurd-

¹⁵ KerMagv 46. évf. (1911). 1.

¹⁶ KerMagv 54. évf. (1922). 4.

¹⁷ Uo. 4–5.

¹⁸ *Az Erdélyi Irodalmi Szemle repertórium. 1924–1929.* Összeállította: Diószegi Mária. [online]. MEK. <http://mek.oszk.hu/04200/04211>

¹⁹ KerMagv 77. évf. (1971). 7.

groteszk-tragikus Ceaușescu-korszak kényszerített ki a Keresztény Magvető munkatársaiból, szerkesztőiből, szerzőiből is. Valóban furcsa jelenség az 1975-ös választásokról és a Nicolae Ceaușescuról szóló szerkesztőségi cikkben, majd az Albert Schweitzer 100. születésnapjára írt tanulmányokban megfogalmazott dicséret ellentéte. „A teljes egyöntetűség, amellyel Nicolae Ceaușescut saját bukaresti választókerületében mandátumhoz juttatták, már sejteni engedte, hogy az egyöntetűség a köztársasági elnök személyének megválasztásában sem fog elmaradni. Az az évtized, amelyet az ország első embereként eltöltött, s a köztársasági elnökké először történt megválasztása óta eltelt év is azt bizonyítja, hogy az ő személyében összpontosul az ország népének a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom felépítésébe vetett hite. Személyéhez kapcsolódik, ami hazánkban a gazdasági fejlődés, a külpolitikai kapcsolatok, a szellemi élet szervezése terén az utóbbi évek folyamán történt. Személye biztosíték a jövőre nézve, hogy a szocialista Románia fejlődésének még magasabb fokára fog emelkedni.”²⁰ Majd Albert Schweitzerről: „Schweitzer Albert azok közül a kevesek közül való, akik életükkel valóban példát mutatnak, akik a magasrendű, jézusi lelkületű ember nevezetét mindenképpen kiérdemlik. Ez a nagyszerű férfiú egyedülálló, ritkán megisméltlődő sokrétűséget testesít meg önmagában. [...] Erre a nagyon szerény, de öntudatos, lángoló lelkületű emberre mint erkölcsi eszményképünkre tekintünk tisztelettel és őszinte, lélek szerinti ragaszkodással, és egy állandóan növekvő embercsoport gyűl csendben, láthatatlanul, tiszta áhítattal, boldog, szent érzésekkel köréje.”²¹ S a tisztelgő írás után közlik Schweitzer gondolatvilágának összefoglalását: *Az élet tisztelete* című írást. Ebben a korszakban a szerkesztés nehéz feladatát Kiss Elek püspök (elnök), Kovács Lajos főjegyző (felelős szerkesztő), Erdő János (felelős szerkesztő-helyettes) és Szabó Árpád látták el. Az 1996-tal kezdődő korszak Gaal György korszakolásában a *Technikai és tartalmi megújulás* címet kapta. A korszak meghatározó személyisége Szabó Árpád volt, majd 2008-ban történt nyugdíjba vonulása után Kovács Sándor vette át a főszerkesztői funkciót. A bizonytalan periodicitással megjelenő folyóirat 2004-től kezdődően évi négy füzettel jelenik meg, és növekszik az évfolyamok oldalszáma is. Ebben az időszakban állnak teljesen a számítógépes szerkesztésre, és elkezdődött az új média, az internet felé fordulás is. A Keresztény Magvető új számai 2004-től kezdődően megjelentek az interneten.²² Az OSZK által működtetett Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) is szol-

²⁰ KerMagv 81. évf. (1975). 3–4.

²¹ Uo. 7.

²² <http://kermagv.unitarius.com>

gáltatta az új számokat.²³ Elindult a Keresztény Magvető repertóriumának internetes fejlesztése is.²⁴ A történelmi érdeklődés – ha lehet – még erősebb lett.

Éppen ezért könyvtárosként nagy örömet érzek, hogy most végre együtt láthatjuk az összes évfolyamot, s a modern technika lehetőségeit kihasználva egyszerre több helyen is megőrizzük és hozzáférhetővé tesszük a Keresztény Magvetőt. Kutatói munkámat is jelentősen megkönnyíti, hogy egy-egy évfolyamot, cikket nem kell esetleg napokig kutatnom a különböző könyvtárakban, hanem keresni tudok a közel 40 000 oldalnyi szövegben, vagy cikkenként böngészhetem, illetve letölthetem a teljes évfolyamokat. Úgy gondolom, hogy egyfajta mérőföldkő a mai nap a Keresztény Magvető történetében. S engedjék meg, hogy az unitárius történelmi forrásokkal kapcsolatos további lehetőségekre is felhívjam a figyelmet. Úgy gondolom, hogy elengedhetetlen feladat a történelmi, irodalmi, zenei források nyilvántartásba vétele, összegyűjtése, digitalizálása. S itt nemcsak a gyűlekezeteknél lévő anyag nyilvántartására gondolok, hanem arra is, hogy a magyar nemzeti könyvtárnak folytatnia kell és még tudatosabban ki kell bővítenie az erdélyi könyvtárakkal való együttműködést a feltárás és digitalizálás területén. A forrásokon kívül időszerű lenne – és a nyilvántartást, kutatást is megkönnyítené – az unitárius lelkészek adatbázisának elkészítése is.

S végül engedjék meg, hogy megköszönjem az együttműködést partnereinknek, a programot koordináló Erdélyi Múzeum-Egyesületnek, a dokumentumokat és anyagi forrásokat is biztosító Magyar Unitárius Egyháznak, az Arcanum Kft.-nek, a Pro Hungaris Alapítványnak, a kolozsvári Codespring Kft.-nek és végül a Széchényi Könyvtár munkatársainak, elsősorban az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis munkatársainak: Renkecz Anitának, Csáki Zoltánnak és Moldován Istvánnak.

²³ <http://epa.oszk.hu/00700/00739>

²⁴ <http://repertorium.kermagv.unitarius.com/>

A Keresztény Magvető az Elektronikus Periodika Archívumban, 2012-ben

A kiadvány digitalizálását támogatta a Magyar Unitárius Egyház², a Wekerle Sándor Alapkezelő³ és az Erdélyi Múzeum-Egyesület⁵. A digitalizálási munkák szervezésében közreműködött Káldos János, az OSZK tudományos munkatársa, a Keresztény Magvető Tanulmányok rovatának egyik szerzője.

Az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA)⁶ szolgáltatás Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK)⁷ működik 2004 óta. A szolgáltatás legutóbbi fejlesztése 2007-ben történt. Az EPA tervezésével 2003-ban megbízott Renkecz Anita könyvtáros készítette el a Keresztény Magvető (1861–2010) mintegy 40 000 (39652+71) oldalnyi online archívumát 2012-ben. Írásom célja az archívum létrejöttének, 2012-beli ismérveinek és jövőbeli lehetőségeinek bemutatása.

A szkennelési munkákat az Arcanum Adatbázis Kft. (Arcanum)⁸ végezte Budapesten lapadagolós és lapozószkennereken. A szkennerekből 40 000 darab True Color (24 bit) színfelbontású, 400 DPI térbeli felbontású JPG képfájl került elmentésre, a képeken a kiadvány oldalképei láthatók. Ez az állomány képezi az ún. MASTER formátumot, amely minden további származtatott formátum alapjául szolgál. A MASTER formátum biztonsági másolatát a projektvezető Erdélyi Múzeum-Egyesület⁹ átadta az OSZK-nak. A MASTER megőrzésre került az OSZK nem nyilvános digitális archívumában is. A MASTER archívum jelenleg

¹ Csáki Zoltán 1976. július 2-án született Győrben. Könyvtári szakinformatikus. Országos Széchényi Könyvtár – E-szolgáltatási Igazgatóság, E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya. National Széchényi Library – Directorate of E-services, Department of E-library Services. Budapest 1827, Budavári Palota F épület, tel: +36 14878627 fax: +36 12243705 e-mail: csaki@mek.oszk.hu

² URL: <http://www.unitarius.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

³ URL: <http://www.unitarius.org> [letöltés: 2012. 05. 29.]

⁴ URL: <http://www.wekerle.gov.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

⁵ URL: <http://eme.ro> [letöltés: 2012. 05. 29.]

⁶ URL: <http://epa.oszk.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

⁷ URL: <http://www.oszk.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

⁸ URL: <http://arcanum.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

⁹ URL: <http://eda.eme.ro/handle/10598/16264> [letöltés: 2012. 05. 29.]

az Indigo¹⁰ adatbázisban van nyilvántartva, a nyilvántartás felelőse Moldován István, a Magyar Elektronikus Könyvtár¹¹ (MEK) alapítója, az OSZK E-könyvtári Szolgáltatások Osztályának osztályvezetője. A MASTER formátum a jövőben felhasználható további felhasználói formátumok előállítására. (Az informatikai alkalmazások, pl. a karakterfelismerő szoftverek fejlődése bizonyos időközönként indokoltta teheti egy felújított online formátum létrehozását. Feldolgozói kapacitások függvényében pedig érdemes mélységében jobban feltárt, értéknövelt formátumokat készíteni.)

Az Arcanumban készültek az online formátum alapját képező kétrétegű PDF fájlok is. ABBYY FineReader 10. kereskedelmi optikai karakterfelismerő szoftverrel automatikusan előállított szöveget, könyvjelzőkben korrektúrázott tartalomjegyzékeket, és a felhasználó által látható rétegen az oldalképeket tartalmazza a PDF fájlok. Ahol a papírváltozat a címlapokat megőrizte, ott kiadványfüzetenként egy fájlban, a címlapok hiányában évfolyamonként egy fájlban mentették el a PDF-eket.

A képfájlok és a PDF fájlok a fent leírt formában érkeztek az EPA-ba, ezután az EPA munkatársai létrehozták a már említett MASTER archívumot (amelyben a JPG és PDF fájlok mellett a fent említett korrektúrázott tartalomjegyzékek is megtalálhatók TXT formátumban).

Az EPA a teljes állomány évfolyamonkénti részét is füzetszámok szerinti fájlokra bontotta (összesen: 527 füzet), ellenőrzési és hiánypótlási feladatokat is elvégzett (1922. 3–4., 1943. 1. számok [71 oldal] az OSZK állományából kerültek szkennelésre), készült továbbá egy hiánylista.¹² Az ellenőrzés során kiderült, hogy a papírváltozatból hiányoznak a jellemzően gyászjelentéseket tartalmazó füzetekhez mellékelte arcképek. Amennyiben Olvasóinknak rendelkezésére áll olyan példány, amelyben hiánypótló arckép található, akkor elküldheti¹³ azt az EPA részére. A hiánypótlás céljából digitalizált állományrészeket 300 DPI térbeli felbontással, True Color (24 bit) színfelbontással és tömörítésmentes[!] TIF

¹⁰ URL: <http://dSPACE.oszk.hu/indigo/dmekteljes.php?azon=013599> [letöltés: 2012. 05. 29.]

¹¹ URL: <http://mek.oszk.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

¹² 23. évf. 6. füzet. (1888. november–december), a 392–393. oldal hiányzik; 31. évf. 5. füzet. (1896. szeptember–október), a 237–242. old. hiányzik; 39. évf. 2. füzet. (1904. március–április), a 81–92. old. hiányzik; 43. évf. 6. füzet. (1908. november–december), a 365–368. oldal hiányzik VAGY a 370. oldaltól nem idetartozó anyag található; 53. évf. 6. füzet (1918. november–?), NEM JELENT MEG; 57. évf. 3?. füzet (1925. december?), NEM JELENT MEG; 77. évf. (1971.) 1–2. sz., hónapjelzés már nincs.

¹³ E-mail: epa-info@mek.oszk.hu

vagy TIFF formátumban kérjük. A teljes digitális állomány mentésre került közleményenként külön PDF fájlokban is (összesen: 6224 közlemény/cikk PDF). A füzetszámok közleményeinek tartalomjegyzék-szintű adatai (szerző neve, cikk címe, oldalszám) és teljes szövegű hivatkozásai saját séma alapján felépített XML állományokban is leírásra kerültek.¹⁴

Az EPA ezek után elérhetővé tette a világhálón a Keresztény Magvetőt,^{15 16} a digitális változat az OSZK online katalógusának nyomtatottat leíró tételével¹⁷ is összekapcsolásra került. (Az archívum eléréséhez internetkapcsolatra és webböngésző szoftverre van szükség, a PDF fájlok olvasásához PDF olvasó szükséges. Mindegyik alkalmazásnak léteznek ingyenes változatai a legtöbb platformon.) Az EPA archívumok általában jól terjednek a Google és egyéb indexelő szolgáltatásokon keresztül, ezért a kiadvány tartalma (teljes szövege) releváns egyedi kulcsszavakkal könnyen elérhetővé vált a felhasználók széles rétegei számára. A teljes szöveg ebben az esetben a már említett módon automatikusan előállított javítatlan szöveget jelenti, amelyben előfordulnak hibák és típushibák.

Speciális keresési lehetőségét kínálja az EPA legkorábbi együttműködő partnere, a miskolci székhelyű MATARKA¹⁸ (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa). A cikkek szerzőinek nevei és a cikkcímek (lesznek) kereshetők itt kulcsszavasán a teljes adatbázis részeként és a kiadványra szűkítve is. A MATARKA feltöltése az EPA adataira, a korábban említett XML formátumra alapozva történik. A keresésben ugyanezt a szintet képviseli még három magyarországi szolgáltatás, amelyek szintén építenek az EPA archívumra. Az EPA-HUMANUS-MATARKA közös kereső¹⁹ (EHM közös kereső) 2011-ben TÁMOP²⁰ támogatásból Szegeden fejlesztett, és azóta is ott üzemeltetett online adatbázis. Az EHM közös kereső havonta veszi át az adatokat az EPA adatbázisból, ezért már 2012 nyarán várható, hogy elérhető lesz benne a Keresztény Magvető. További két szolgáltatás EPA archívum adatokkal történő frissítése jelenleg

¹⁴ pl.: URL: <http://epa.oszk.hu/02100/02190/00225/pdf/index.xml> [letöltés: 2012. 05. 29.]

¹⁵ URL: http://epa.oszk.hu/keresztény_magveto [letöltés: 2012. 05. 29.]

¹⁶ URL: <http://epa.oszk.hu/02100/02190> [letöltés: 2012. 05. 29.]

¹⁷ URL: <http://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/870051> [letöltés: 2012. 05. 29.]

¹⁸ URL: <http://matarka.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

¹⁹ URL: <http://ehm.ek.szte.hu/ehm> [letöltés: 2012. 05. 29.]

²⁰ Társadalmi Megújulás Operatív Program. URL: <http://www.nfu.hu/doc/5> [letöltés: 2012. 05. 29.]

még ad hoc módon történik, de várható, hogy a jövőben ez rendszeressé válik: Országos Dokumentum-ellátási Rendszer²¹, Cikkarchívum²².

A fentiekhez képest minőségileg mélyebb feltárást végez, és ennek megfelelően tematikus keresési lehetőséget is kínál az OSZK-ban működtetett HUMANUS²³ (Humántudományi tanulmányok és cikkek adatbázisa). A HUMANUS feltöltését a kurrens állomány adataival dr. Kovács Sándor főszerkesztő vállalta. A HUMANUS és a fent leírt kereső szolgáltatások mind hivatkoznak az EPA archívumban tárolt PDF állományokra, ezért bárhonnán közelít a felhasználó, mindig eléri a teljes szöveget.

A kiadóval kötött írásbeli és a főszerkesztővel kötött szóbeli megállapodás értelmében az EPA archívum a jövőben egyéves késleltetéssel meg fogja kapni az újonnan megjelenő kiadványfüzetek fájljait abban a formátumban, amelyben a szerkesztőség a CEEOL²⁴ (Central and Eastern European Online Library) nemzetközi digitális könyvtárba is eljuttatja.

Magyarország a jövőben szerveződő országos és intézményi digitális könyvtári fejlesztések eredményeképpen várható, hogy a kiadvány adatai az EPA szolgáltatáson keresztül további nyilvános felületekre és adatbázisokba is eljutnak.

A közeljövő kihívása, hogy az archívum a Google Scholar (Google Tudós) szolgáltatásba is integrálódjon. A cél elérése folyamatban van, hiszen a Google Scholar „keresztény magvető” kulcsszóra keresve jelen pillanatban²⁵ 1100 feletti találatot ad az epa.oszk.hu domainről, az „idézetek” kapcsoló bekapcsolásával pedig a találati szám felkúszik 1800-ra, és a találatok között megjelennek a dspa.eme.ro, adattar.eme.ro, eda.eme.ro domáinek. Ellenőrizhetőbb és rendszeres frissítést, valamint a speciális keresési opciókat is elérhetővé tévő integrálódást tenne lehetővé valamely online archívum OpenURL²⁶ technológiával történő publikálása²⁷. Az EPA részéről ehhez OpenURL linkfeloldó szolgáltatás fejlesztésre van szükség. Addig is, amíg ez elkészül, az indexelő robotok már dolgoznak az archívum adataival, és érdemes őket időnként ellenőrizni. Továbbá

²¹ URL: <http://www.odrportal.hu/kereso> [letöltés: 2012. 05. 29.]

²² URL: <http://www.cikkarchivum.hu> [letöltés: 2012. 05. 29.]

²³ URL: <http://www.oszk.hu/humanus> [letöltés: 2012. 05. 29.]

²⁴ URL: <http://www.ceeol.org> [letöltés: 2012. 05. 29.]

²⁵ 2012. 05. 29.

²⁶ URL: http://www.niso.org/kst/reports/standards?step=2&project_key=d5320409c5160be4697dc046613f71b9a773cd9e [letöltés: 2012. 05. 29.]

²⁷ URL: <http://scholar.google.hu/intl/hu/scholar/libraries.html> [letöltés: 2012. 05. 29.]

érdemes az éppen aktuálisan érdekessé váló indexelő szolgáltatások számára²⁸ bejelenteni (általában mindig van erre valamilyen lehetőség) az online archívumok elérhetőségét (jellemzően URL-en keresztül közvetlenül vagy közvetetten linkfeloldókon keresztül). Nyilvános szolgáltatások számára történő bejelentéseket a világon bárki kezdeményezhet. A CEEOL összeköttetésben áll a Google Scholarral, tehát várható, hogy a szolgáltatás beindulása után a CEEOL-ban publikált állományrész mélységében fog integrálódni.

Zárásképpen meg kell jegyezni, hogy a fent ismertetett projekt keretében sor került az Unitárius Közlöny²⁹ 80 évfolyamának és a Nők Világa³⁰ 6 évfolyamának EPA publikálására is.

²⁸ pl.: Yahoo, de a román domain alatt elterjedten használt indexelő robotok számára is érdemes bejelenteni

²⁹ URL: http://epa.oszk.hu/unitarius_kozlony

³⁰ URL: <http://epa.oszk.hu/02100/02173>

Képernyőfotók

The screenshot shows a web browser window with the URL nektar.oszk.hu/hu/manifestation/870051. The page title is "Találatok megjelenítése". The search criteria are "Keresés: AN 870051 OSZK Katalógus - Amicus" and the results are sorted by "Cím" in "növekvő" order. The record details are as follows:

Példányinformáció
 Cím és szerzőségi közlés: **Keresztény magvető / Unitárius Egyház**
 Párhuzamos cím: Christian sower
 Számosz/gyakoriság: 1.kötet (1861)-10.kötet (1875) ; 11.évf. (1876)-53.évf. (1918) ; 54.évf. (1922. jan.)-76.évf. (1944) ; 77.évf. (1971)-
 Negyedévenként
 Megjelenés: Kolozsvár : **Unitárius Egyház**, 1861-
 Terj./Fiz. jell.: 21 cm
 Tárgyszavak: *hirdetvény*
unitárius egyház
teológia
erdélyi magyarság
általános dokumentum
 Név/nevek: **Erdélyi Unitárius Egyház**
 Megjegyzés: Szünetelt: 1919-től 1921-ig és 1945-től 1970-ig
 ISSN : 1222-8370
 Elektr. hozzáférés: <http://nbn urn.hu/N2L?url=nbn:hu-105269>
 Lelőhely: B1 1(1861)-46(1911),48(1913)-117(2011)
 Raktári jelzet: HA 7.496
 MHA 7.496
 EPA-02190

Szolgáltatások
 OpenURL: [Linkszolgáltatás](#)
 Hozzáadás a kedvencekhez: [Egyetemes](#) [Egyetemes](#) [Egyetemes](#)
 OSZK borító:
 Google Books borító: Nincs borító
 Cool URI: <http://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/870051>

Kapcsolódó tételek:

AZONOSÍTÓ	KAPCSOLAT TÍPUSA	CÍM	RAKTÁRI JEJZET
961201	Melléklete	Erdélyi irodalmi szemle : a "Keresztény Magvető" irodalmi melléklete / szerk. Borbély István.	Példányinformáció
875372	Melléklete	Unitárius közöny : a vallásos és erkölcsös élet ébresztésére / szerk. Nagy Lajos [et al.].	Példányinformáció

Megjelenítve: 1 - 1 / 1
 Összes kiíeltő | [Egyik sz.](#) | [Kiíeltőlt rekordok tá.](#)

1. ábra. Az OSZK nyomtatottat leíró tétele az online katalógusból „Elektr. hozzáférés” hivatkozással, mely az EPA archívumra mutat

Keresztény Magvető

*Egyházak, egyházpolitika; Keresztény vallások;
Egyháztörténet;
(exegézis; hitélet; írásmagyarázat; kereszténység; protestáns egyház)*

SZERZŐI JOGOK	IMPRESSZUM	ARCHIVÁLT	FOLYAMATOS	ISMERTETŐ		
KATALÓGUS- CÉDULA	1861	1863	1867	1868	1870	KÉPERNYŐ- FOTÓK
EPA KATALÓGUS	1871	1872	1873	1874	1875	KAPCSOLÓDÓ OLDALAK
	1876	1877	1878	1879	1880	
	1881	1882	1883	1884	1885	
	1886	1887	1888	1889	1890	
	1891	1892	1893	1894	1895	
	1896	1897	1898	1899	1900	
	1901	1902	1903	1904	1905	
	1906	1907	1908	1909	1910	
	1911	1912	1913	1914	1915	
	1916	1917	1918	1922	1923	
	1924	1925	1926	1927	1928	
	1929	1930	1931	1932	1933	
	1934	1935	1936	1937	1938	
	1939	1940	1941	1942	1943	
	1944	1971	1972	1973	1974	
	1975	1976	1977	1978	1979	
	1980	1981	1982	1983	1984	
	1985	1986	1987	1988	1989	
	1990	1991	1992	1993	1994	
	1995	1996	1997	1998	1999	
2000	2001	2002	2003	2004		
2005	2006	2007	2008	2009		
2010	RSS XML	súgó				
KERESÉS	E-MAIL	2012-04-04	MUTATÓ	FORRÁS	608	

[hátra](#)

EPA URL: <http://epa.oszk.hu/02100/02190>
 KIADVÁNY URL: http://epa.oszk.hu/keresztény_magveto

[előre](#)

2. ábra. http://epa.oszk.hu/keresztény_magveto

The screenshot shows a web browser window displaying the Electronic Periodicals Archive & Database website. The page title is "Electronic Periodicals Archive & Database digital journals Magyar". The URL is "efolyoirat.oszk.hu/html/vj/expand.phtml?id=02190". The page features a search bar, navigation links (Home, Search, About Us, Contact, Policy), and a section for "Keresztény Magvető". This section includes a list of years from 1861 to 2010, categorized by decade. The years are arranged in a grid format, with some years highlighted in blue. The page also includes a "Screen shots: 1 2 3 4 5 6 7" link and a "previous next" navigation link.

Electronic Periodicals Archive & Database
digital journals Magyar

Search in this e-periodical

Home Search About Us Contact Policy

Short view Long view XML Holdings Links Help

Keresztény Magvető

ARCHIVED EPA-02190 2012-04-04

exegézis hitélet írásmagyarázat kereszténység protestáns egyház

1861	1863	1867	1868	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879
1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893
1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907
1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1922	1923	1924
1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
1939	1940	1941	1942	1943	1944	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
2007	2008	2009	2010										

Screen shots: 1 2 3 4 5 6 7

http://efolyoirat.oszk.hu/keresztény_magveto email RSS

« previous next »

| home | about us | search | policy | contact | copyright | e-mail | RSS

3. ábra. http://efolyoirat.oszk.hu/keresztény_magveto

The screenshot shows a web browser window with the address bar containing the URL: `efkycor.at.oszk.hu/02100/02190/00225/pdf/`. The page title is "Keresztény Magvetés 1. kötet (1861.)". The main content is a table of contents with the following sections:

Tartalom

- E. TAGART, BUZOGÁNY ÁRON : Az unitárius keresztény hitvallás igényt tarthat a gondolkozó közönség figyelemmeljes figyelmére. Irta E. Tagart, angolból fordította 1 [2.00 MB - PDF]
- TARCSAFALVI SYLVESTER György : Az Isten egységéről 30 [985.30 kB - PDF]
- W. E. CHANNING, BUZOGÁNY ÁRON : A Krisztus iránti szeretet. Irta W. E. Channing, angolból fordította Buzogány Áron 45 [1.10 MB - PDF]
- ALBERT János : Az érdekek egyeztetése a keresztény szeretet által 61 [482.24 kB - PDF]
- NAGY Lajos : Isten nem hagyja el az embert 68 [1.52 MB - PDF]
- FERENCZ József : Világosság és homály 80 [730.88 kB - PDF]
- GYÖNGYÖSI István : Az Isten országa: alapjában főrvényében és szívében 91 [932.01 kB - PDF]
- PÉTERFI Sándor : Az Isten országáról. (Népiskolatanító bekezdőntételek) 106 [781.39 kB - PDF]
- Kis Mihály : Új-évre 117 [487.66 kB - PDF]
- KRIZA János : A vándorlás tanúságos képe 124 [694.44 kB - PDF]

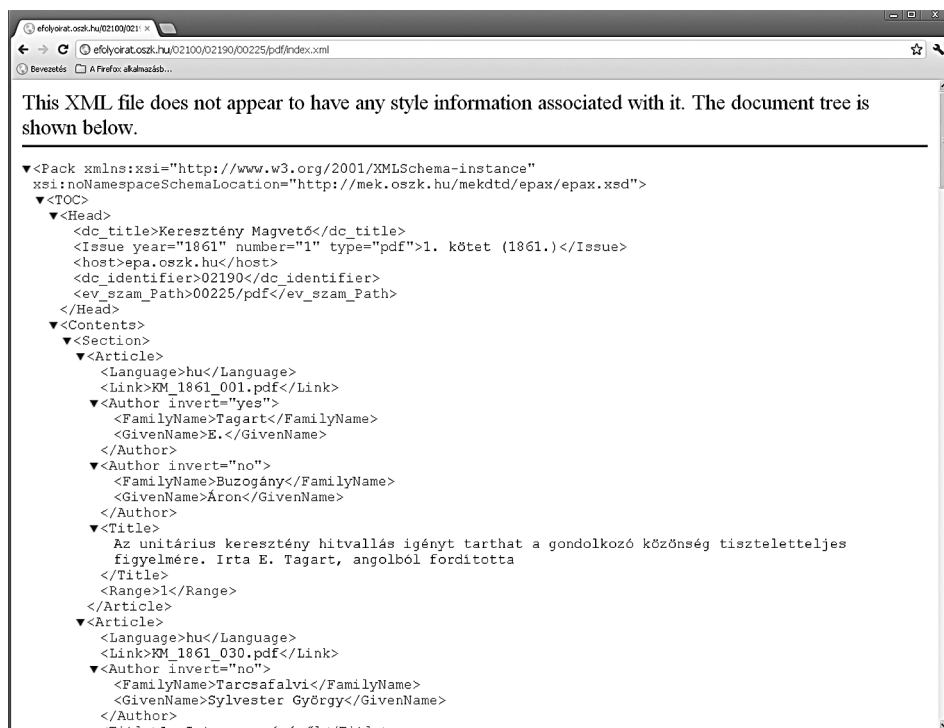
Könyörgések

- ALBERT János : Augustus 20. 1860 134 [248.51 kB - PDF]
- FERENCZ József : Ferenczi Géza, 17 éves tanuló ifju kopersójánál 137 [374.86 kB - PDF]

Ágendák

- KRIZA János : Keresztelések 142 [322.70 kB - PDF]

4. ábra. *Webes tartalomjegyzék az EPA-ból*

5. ábra. Tartalomjegyzék XML-ben az EPA-ban

I.

Az unitárius keresztény hitvallás igényt tarthat a gondolkozó közönség tiszteletteljes figyelmére. *)

„És monda nekie Nathánael: Názáretből támadhat-e valami jó? Mondta nekie Filep: Jere, és lásd meg!“ (Ján. I. 47.)

Nathánael kérdése kitünő példát nyújt oly népszerű előítéletek természetéről és hatalmáról, melyeknek káros befolyásától még a legszilárdabb elmék sem egészen mentek. Egy igazságtalan vélemény terjed el a közönségben, melyet valóságos forrásához visszavinni senki se törődik, — mely erőt veszen a legkitünőbb értelemeken is, s minden alap nélkül ellenkékké teszi olyanokat is, kiknek bírónak kellene lenniök. „Jöhet-e valami jó Názáretből?“ Ez volt a szegény faluska elátkoztatása, mi egész Judeában hangozott, visszatartván mindenkit attól, hogy valami jót keressen oly helyen, a melyről annyi rossz vala keringőben! —

Filep felelete azonban viszont kitünő példája a felvilágosult, független, kutató léleknek. „Jere, és lásd meg!“ — szerez meggyőződést saját vizsgálódásaid után magadnak. Ne elégedjél meg azon pusztá feltétellel, hogy semmi jó sem jöhet valamely helyről, míg magad meg nem vizsgáltad, hogy mi származik valósággal onnan.

*) The claims of Unitarian Christianity to the respectful consideration of the reflecting public. Two Sermons. By Edward Tagart. London, 1832.

2

Célom lévén megmutatni jelen értekezésemben azt, miszerint az egység hívő ker. hitvallás méltán igényel mindenektől tiszteletteljes figyelmet: e körüli vizsgálódásaim kiindulási pontjául alkalmasnak véltem a fennebbi igéket választani: mert nev tetszik nekem. hozv a fennebbihez hasonló

The screenshot shows a web browser window displaying the MATARKA website. The browser's address bar shows the URL `matarka.hu/cikk_list.php?rész=106045`. The website header includes the MATARKA logo and the text "MATARKA - Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa". A navigation menu contains links for "Keresés", "Készítők", "Dokumentumok", "Statisztikák", "Segítség", "Vendégkönyv", "Kapcsolat", and "Egyesület". Below this, a secondary menu offers "Egyszerű keresés", "Haladó keresés", "Böngészés", "Folyóiratok", "Kosár tartalma", "Regisztráció", and "Belépés".

The main content area features the title "Nők világa" with an RSS icon. Below it, the text "Teljes szöveg: Elektronikus Periodika Archivum" is displayed. The issue information "7. köt. 1. sz. / 1908" is shown on the left, while "Következő szám" and "Előző szám" buttons are on the right. There are two links: "MARC formátum könyvtárosoknak" and "Vissza a folyóirat számokhoz". A "Kosárba rakom" button is followed by the text "A kosarat listázásra, fájlba mentésre és cikkmásolat megrendelésre használhatja."

A list of articles follows, each with a checkbox and a "Teljes szöveg (PDF)" link:

- Perczelné Kozma Flóra: A »modern asszony«
[Teljes szöveg (PDF)]
- Lampérth Géza: Téli emlék
[Teljes szöveg (PDF)]
- Perczelné Kozma Flóra könyve
[Teljes szöveg (PDF)]
- Boros Irén: Levél Londonból
[Teljes szöveg (PDF)]
- Az édes otthon
[Teljes szöveg (PDF)]
- Hírek
[Teljes szöveg (PDF)]

7. ábra. *Nők Világa* a MATARKA-ban EPA-hivatkozásokkal

The screenshot shows a web browser window with the URL <http://humanus.bibl.u-szeged.hu/humanus/cikk-mokka>. The browser title is 'Humanus főoldal'. The page content is divided into two main sections:

Search Results (Left Pane): A list of 15 search results for 'Keresztény magvető'. The results are sorted by relevance. The first result is 'Száz éves a Református Szemle / Adorjáni Zoltán In: Keresztény magvető, – 113. (2007) 1., p. 93-102.' The other results include articles by Schaffer Andrea, Dávid Ferenc, Erdélyi Sándor, Balázs Ferenc, Erdélyi Csillagok, Történelmi örökségünk tárgyi emlékeinek megőrzése és védelme, Nagyobbik fű, Terjen vissza a Lélek!, Nem tudjátok...?, Az ember sorsa: jelene / Orbán Erika, Szómai és/vagy hallgatói / Szász Ferenc, and Godol-ra várva: a varakozó: Isten / Szász Ferenc.

Article Details (Right Pane): The details for the selected article 'Száz éves a Református Szemle / Adorjáni Zoltán'. The document type is 'cikk'. The source is 'Keresztény magvető, – Kolozsvár, 1861-113. (2007) 1., p. 93-102.'. The language is 'magyar'. The subject is 'Sajtótörténet -magyar'. The publisher is 'Magyarország'. The database is 'MKSZLE 2007'. The document type is 'Könyvtörténet'. The location is 'Könyvtörténeti és Könyvtartományi Szakkönyvtár'. The ISSN is '9/07-72'. The URL is 'http://epa.oszk.hu/02100/02190/00209/pdf/KM_2007_01_093.pdf'. The author is '(HUMANUS)13368'.

8. ábra. Keresztény Magvető-cikk a HUMANUS-ban, EPA-hivatkozással

A Keresztény Magvető az Erdélyi Digitális Adattárban

Bevezető

2012. május 17-én Budapesten ünnepélyesen bemutatták a leghosszabb életű, és mind a mai napig megjelenő erdélyi magyar nyelvű folyóiratnak, a 150 éves Keresztény Magvetőnek a digitalizált változatát. Az unitárius egyház égisze alatt indult folyóirat idővel a magyar művelődéstörténet egyik jelentős periodikájává nőtte ki magát, mivel azonban régi számaihoz napjainkban igen kevés helyen lehet hozzáférni,² fontossá vált a digitalizálása.

A rendezvényen az Erdélyi Múzeum-Egyesület³ Keresztény Magvető digitalizálási projektjén túl azt a virtuális helyet is bemutatták, ahova az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) adatbázisa mellett a Keresztény Magvető digitalizált számai kerültek: az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) Erdélyi Digitális Adattárát (EDA).

Az előadás szerkesztett, írott változata is így épül föl. Az első rész az Erdélyi Digitális Adattár létrejöttéről, gyűjtési köréről, lehetőségeiről és természetesen – ha már munkálkodunk – további terveiről szól. A második részben – érzékeltetve a digitális periodikák világhálón való megjelenésének jelentőségét – betekinthetünk a Periodikák Erdélyi Digitális Adattárába, melyben a Keresztény Magvető helyet kapott, majd magának a folyóiratnak a digitalizált változatáról lesz szó.

¹ Bitay Enikő 1960. június 4-én született Kolozsvárt. Mérnök-informatikus, egyetemi docens (Sapientia–Erdélyi Magyar Tudományegyetem), az EME főtítkára, az EDA projektmenedzser. Telefon: +40-740-589718 e-mail: bitay.eniko@eme.ro honlap: www.eme.ro/bitayeniko

² „Sajnálattal jegyezzük meg, hogy egyetlen közkönyvtárunkban sincs a Keresztény Magvetőnek teljes sorozata, az egyháznál is csak a Gyűjtőlevéltár rendelkezik egy hiánytalan sorozattal”. In Gaal György: *A „Szép, Jó és Igaz” Magvetője. Százötven év az egyház és művelődés szolgálatában.* Kolozsvár, 2011, Erdélyi Unitárius Egyház (Keresztény Magvető Füzetek, 47.). 34. 48. jegyzet.

³ URL: <http://www.eme.ro>

A közel negyvenezer oldalnyi periodika digitalizálása az Erdélyi Múzeum-Egyesület projektjeként,⁴ az Erdélyi Unitárius Egyház⁵ és az Országos Széchényi Könyvtár közti együttműködés eredményeként jött létre, a Wekerle Sándor Alapkezelő támogatásával. A folyóirat digitalizálásának első fázisában a szkennelési munkákat az Arcanum Adatbázis Kft.⁶ (Arcanum) végezte el; ezt követte a feldolgozás, a metaadatok⁷ és a saját rendszerbe való beillesztés, amely az Erdélyi Múzeum-Egyesületben és az Országos Széchényi Könyvtárban történt. A digitalizált folyóirat így mindkét szolgáltatónál megtalálható (az Erdélyi Digitális Adattár újonnan kialakított gyűjteményében, a Periodikák Erdélyi Digitális Adattárában, illetve az OSZK Elektronikus Periodika Adatbázisban).

Az Erdélyi Digitális Adattár⁸

Örömmel háríthatjuk el Jakab Elek 1890-ben megfogalmazott aggodalmát: *„Mi lesz sorsa íróasztalomban fél század alatt halomra gyűlt száz és ezer írásnak, oklevélnek, apró följegyzéseknek s félbeszerbe levő töredék munkának és munkanyagnak, ebben a mozgalmas és változó sorsú s feledni hamar képes világban — nem tudom”*⁹

Az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek megalakulása óta az a küldetése, hogy gyűjtse, átmentse, megőrizze és kutathatóvá tegye a magyar nemzeti örökséghez tartozó tudományos és kulturális értékeket. A változatlan célokhoz mára két további társult: mindezen értékek a legmodernebb eszközökkel legyenek feldolgozva, és váljanak hozzáférhetővé a nemzetközi kutatás számára is.

⁴ Az EME Erdélyi Digitális Adattár projektje. Nyilvántartási szám: PRCH-ET/1/2011. A pályázat címe: „Az erdélyi magyar tudományosságért”. Futamidő: 2011. július 1.–2012. március 31.

⁵ URL: <http://www.unitarius.org>

⁶ Megbízásos szerződés (Contract prestării servicii nr. 227.1/04.11.2011) a Codespring Kft. közreműködésével, a Wekerle Alapkezelő pályázata révén.

⁷ A metaadat a tételekről (akár a gyűjteményekről is) készült leíró tudást képviseli. Hasonló módon, mint a szurrogátum, az eredeti szöveget (objektumot) lényegre törően, tömören megjeleníti, tükrözi.

⁸ URL: <http://eda.eme.ro>

⁹ Jakab Elek: *A „Keresztény Magvető” megalapítása*. KerMagv, 25. évf. (1890). 35. URL: <http://hdl.handle.net/10598/19971> [letöltés: 2012. 06. 21.]

E két korszerű kívánalom vetette föl a digitális adattár gondolatát. Az elsődleges célok megvalósulásán túl az adattár hozzájárul az EME elkobzott gyűjteményeinek¹⁰ feldolgozásához is.

Mivel az EME intézményi repozitórium¹¹ elsősorban az oktatást és a kutatást szolgálja, kettős feladatot kell ellátnia: az erdélyi tudományos örökséget hozzáférhetővé tenni, illetve a kutatókat és az egyetemi hallgatókat ellátni a legfrissebb szakirodalommal és kutatási eredményekkel. Ezért a digitalizálási terv nem korlátozódott csupán saját anyagainkra vagy egy adott szakterületre. Ennél sokkal szélesebb gyűjtési kört irányoztunk elő, s egyidejűleg igény mutatkozott más intézmények digitalizált anyagainak elhelyezésére is. E szempontok figyelembevételével alakítottuk át az intézményi repozitóriumot Erdélyi Digitális Adattárrá.

Az EME portálján 2005-től folyamatosan jelentek meg digitalizált tartalmak, azt követően, hogy létrejött a digitalizálási munkálatok szervezett formája. A 2007-ben kezdeményezett adattárba pedig folyamatosan kerültek be a digitalizált tételek (anyagok): könyvek, folyóiratok, fotók, s elkezdődött a muzeális gyűjtemények feldolgozása is.¹² Az első gyűjteményes repozitóriumot végül 2009-ben, az EME megalakulásának 150. ünnepi évében indítottuk el az EME adattára néven.

A 2009–2011. között működtetett EME-adattár hat kategóriára épült, ezek többé-kevésbé lefedik az EME intézményi struktúráját is (kiadó, könyvtár, szakosztályok, kutatóintézet): az EME kiadványai, táruk (könyvtár, kéziratár, levéltár, érem- és régiségtár, képtár, közép- és kora újkori kőtár, néprajzi tár, régészeti tár, természettudományi tár, médiatár), az EME eseménytára, az EME tudományos szakosztályainak tára, az EME kutatóintézetének tára (kutatási programok, forrásdokumentumok stb.), romániai magyar tudóskataszter.

Az EDA 2011-ben épült ki, az EME adattárának teljes anyagát átvette, s új arculatot kapott (1. ábra).

¹⁰ A kommunista diktatúra több civil intézménnyel együtt 1950-ben felszámolta az EMÉ-t, lásd a jegyzőkönyvet: Egyesületi közlemények. *Jegyzőkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület önkényes megszüntetéséről (1950.) Jegyzőkönyv.* Erdélyi Múzeum. 53. kötet (1991).183. URL: <http://hdl.handle.net/10598/24409> [letöltés: 2012. 06. 13.]

¹¹ A repozitórium szóhasználatot a szakma az új szabványokon épülő tárolók megjelenésével ajánlja, hiszen az adattár, archívum kifejezéseken felül többet sugall.

¹² Az EME herbáriumi gyűjteménye miatt kialakított természettudományi tárral

Az EDA főoldala » Gyűjtemények

Köszöntjük az Erdélyi Digitális Adattár (EDA) honlapján!

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület az EDA-t azzal a céllal hozta létre, hogy archiváló és szolgáltató intézményként gyűjteményeket alakítson ki és gondozzon, valamint szolgáltatásokat fejlesszen és üzemeltessen az oktatás és a kutatás elősegítésére.

Kategóriák az EDA-ban

Adott kategória kiválasztása után böngészhet annak alkategóriái és gyűjteményei között.

1. TÁRAK – COLECTIIH – COLLECTIONS – SAMMLUNGEN [1960]
2. AZ EME KIADVÁNYAI - PUBLICAȚII PROPRII (SMA) - OWN PUBLICATIONS (TMS) - EIGENE VERÖFFENTLICHUNGEN (SMV) [5830]
3. TERVTÁR - COLECȚIE DE PLANURI - DRAWINGS COLLECTION - PLANSAMMLUNK [33]
4. AZ EME INTÉZMÉNYI TÁRA - DEPOZIT INSTITUȚIONAL - INSTITUTIONAL REPOSITORY [107]
5. KUTATÁS - CERCETARE - RESEARCH - FORSCHUNG [1427]
6. ELŐADÁSOK, SZAKKÉPZÉSEK - CONFERINȚE, TRAINING - LECTURES, TRAINING - VORTRÄGE, TRAINING [1]
7. TUDÓSTÁR - PERSONALITĂȚI - SCIENTISTS - WISSENSCHAFTLER [133]
8. DOKTORI DISSZERTÁCIÓK - TEZE DE DOCTORAT - PHD THESES - DISSERTATIONENSAMMLUNG [3]
9. PERIODIKÁK (PEDA) - PERIODICE - PERIODICALS - ZEITSCHRIFTEN [6998]

Keresés az EDA-ban

A keresett kifejezést írja be az alábbi mezőbe!

Keresés az EDA-ban

Műhet

Keresés az EDA-ban

Műhet

Böngészés

A teljes EDA-ban

Kategóriák & Gyűjtemények

Megjelenés dátuma

Szerző

Cím

Tárgyszó

Saját EDA

Bejelentkezés

Új felhasználó regisztrálása

Felfedez

Szerző

bitay, emikó (941)

(671)

nagy jános (415)

péter, jános (942)

tóth erzsélya (220)

1. ábra. Az Erdélyi Digitális Adattár főoldala [Letöltés 2012.06.11.]

Az EDA egységei (kategóriák)

Az EDA jelenleg kilenc egységből (kategóriából) áll.

Tárak: érem- és régiségtár, képtár, kéziratár, könyvtár, közép- és kora újkori kőtár, levéltár, médiatár, néprajzi tár és természettudományi tár. Létrehozásuk azt a célt szolgálta, hogy az EME egykori gyűjteményeit számba vegye, jelenlegi gyűjteményeit digitálisan is elérhetővé tegye, valamint újabb digitális állományokkal is kiegészítse azokat.

Az EME régi és új kiadványai. Az EME kiadói szerepe megalakulása óta fontos volt, sok régi kiadványt szeretnénk elhelyezni, de jelenleg is jelentős kiadói tevékenységet folytat: 2011-ben összesen 24 kiadványt jelentetett meg. A kézikönyvek kategóriában említésre méltó két értékes, általunk gondozott gyűjtemény: elkezdődött az Erdélyi Szótörténeti Tár digitalizálása, az első két kötet (teljes szövegű feldolgozással a szerkesztők jóvoltából) már elérhető az EDA-ban, illetve készen van a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon első négy kötete.

Tervtár: digitális tárolóegység, amelyben elsősorban meglévő terveket, felméréseket gyűjtünk össze, digitalizáljuk és szakszerű leírást készítünk róluk. A

tervtár elsősorban kolozsvári, később egész Erdélyből vett épületekről készült tervek, felmérések digitális változatát és ezek elektronikus leírását tárolja. Az épületeket települések szerint csoportosítva lehet majd a tervtárban megtalálni. Az egy épületről különböző időben készített terveket (rajzokat) külön gyűjteményekben fogjuk elhelyezni. Jelenleg hozzáférhető a tárban a 2011 nyarán végzett kolozsvári ferences kolostor építészeti felmérésének eredményei, nevezetesen rajzainak két állománytípusa: .pdf és .jpg. A vektoriális rajzok .dwg állománya zártkörű.

Az EME intézményi tára: az intézménnyel kapcsolatos híreket, eseményeket, plakátokat, programfüzeteket tartalmazza. Ide azokat az információkat próbáljuk bevinni, amelyek léteznek már digitális formában (plakátok, műsorfüzetek, előadások, fotók, sajtóanyagok).

Kutatás: a különböző kutatási programok során összegyűjtött dokumentációs anyagot tartalmazza.

Előadások, szakképzések: az EME keretében tartott előadásokkal és szakképzésekkel kapcsolatos hírek, beszámolók, műsorfüzetek, szórólapok, előadásanyagok, fotók kerülnek ebbe a gyűjteménybe.

Tudóstár: az erdélyi tudósok életére és munkásságára vonatkozó adatokat, valamint bizonyos esetekben hagyatékuk egy-egy részét is tartalmazza.

Doktori disszertációk: az EME külső és belső munkatársai által készített doktori disszertációk kivonatfüzetei kerültek ebbe a gyűjteménybe. További doktori disszertációk (tézisfüzetek) gyűjtésére, elhelyezésére nyitottak vagyunk, közreműködve az egyetemi intézetekkel.

Periodikák: digitalizált folyóiratoknak biztosít tárhelyet ez az egység, mely a Periodikák Erdélyi Digitális Adattára (PEDA) elnevezést kapta. Itt érhetőek el a Keresztény Magvető 1861–2010. közötti számai (cikkekre bontva), illetve az Erdélyi Múzeum, az Unitárius Közlöny és a Nők Világa folyóiratok (nem teljes) gyűjteményei.

Tudománytörténeti értékek az EDA-ban

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület legfontosabb eredménye, hogy *egybehordta* „a szép Erdély ritkaságait, régiségeit, természeti kincseinek válogatott darabjait”, mint ahogy ezt gróf Mikó Imre tűzte ki célul az alapításkor.¹³ Az erdélyi magyar

¹³ A kolozsvári Vigadó nagytermében, az EME alakuló közgyűlésén hangzottak el 1859. november 23-án az alapító gróf Mikó Imre lelkesítő szavai: „egybehordani a szép Erdély ritkaságait, régiségeit, természeti kincseinek válogatott darabjait és egy táborban

civil társadalom összefogásával alapított egyesület hosszú éveken keresztül gyűjtötte az erdélyi magyarság múltjának tárgyi és írásos emlékeit (régészeti, művészettörténeti, könyvtári, levéltári, természettudományi – állattani, ásványtani, növénytani stb. – részlegeiben). Ezekre a gyűjteményekre alapozva jöhetett létre 1872-ben Kolozsváron Erdély magyar tudományegyeteme is.

A hatalmas értékű gyűjtemények 1950-ben¹⁴ állami kezelésbe kerültek, a következő intézményekhez: a kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár, a Román Nemzeti Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, a Román Akadémia kolozsvári fiókjának könyvtára, az Erdélyi Történeti Múzeum, a kolozsvári Szépművészeti Múzeum; illetve az ásványtani, botanikai (herbáriumok), állattani gyűjtemények a Babeş–Bolyai Tudományegyetem különféle karaira.¹⁵

Az EME újjáalakulása óta többször megpróbálta gyűjteményeinek jogi státusát rendezni, soha le nem mondva tulajdonjogáról. Érdemi megoldás azonban máig sem született. Az EME a magyar kulturális örökség megbonthatatlan egysége szellemében törekszik e gyűjtemények megőrzésére, kutathatóvá tételére még akkor is, ha ezek jelenleg nincsenek a kezelésében.¹⁶

Az EME egykori gyűjteményeit számszerű adatokkal a 2. ábra szemlélteti.

1. Természettudományi anyagok

- 65 ezer tételből álló állattani tár
- 73 ezer darabos ásványi, földtani gyűjtemény
- 350 ezer darabos botanikai gyűjtemény, herbárium

2. Könyv-, levéltári anyag

- 350 ezer kötet könyvtári anyag, régi magyar könyvtár
- 1850–1930 közötti hírlapirodalom
- térkép-, metszetgyűjtemény

3. Régiségtár

- 30 ezer feletti római kori, népvándorlás-, honfoglalás- és középkori anyag
- több mint 20 ezer darabból álló éremtár (benne az Esterházy-gyűjtemény)

4. Levéltári anyag

- középkori és újkori levelezés
- Kemény József 350 kötetes kéziratgyűjteménye
- több mint 5000 csomag családi és intézményi anyag

5. A XVII. századtól arcképcsarnok, képtár

2. ábra. Az EME eltulajdonított gyűjteményei¹⁷

egyesíteni azokat, kik a tudomány örök céljaiért dolgoznak és lelkesednek” In György Lajos (szerk.): *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület háromnegyedszázados tudományos működése (1859–1934.)*. Kolozsvár, 1937. Kiadja az EME, 3. URL: <http://hdl.handle.net/10598/14154> [letöltés: 2012. 06. 13.]

¹⁴ Lásd 9. számú jegyzet

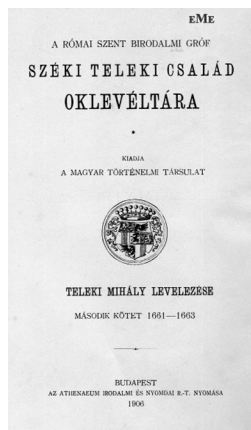
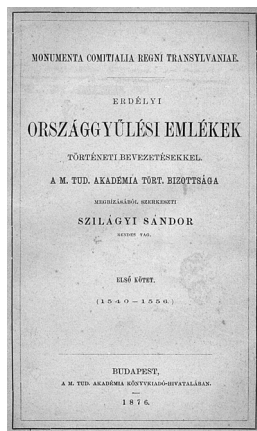
¹⁵ Lásd Egyesületi Közlemények. *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület közgyűlésének állásfoglalása tudományos gyűjteményeivel kapcsolatban*. Erdélyi Múzeum 68. kötet (2006). 151–153. URL: <http://hdl.handle.net/10598/24407> [letöltés: 2012. 06. 13.]

¹⁶ Uo. 152.

¹⁷ Bitay Enikő: *Az erdélyi kulturális és tudományos örökség a világhálón*. Bemutató előadás az EDA avatásán 2011. június 10. URL: <http://hdl.handle.net/10598/15109>. [letöltés: 2012. 06. 14.]

Néhány tárban már sikerült értékes gyűjteményeket elhelyezni. Így például az *Érem- és régiségvár* régészeti gyűjteménybe¹⁸ került néhány tétel egy kolozsvári régészeti ásatás révén. A *Kézirattárban* az EME jelenlegi gyűjteményének 12 jegyzéke tanulmányozható.¹⁹ A *Könyvtár* kategóriába főleg olyan kézikönyveket terveztünk elérhetővé tenni az érdeklődők számára, amelyek hatékonyan szolgálják az erdélyi történelem, kultúra és művelődés megismerését. Itt található az *Erdélyi országgyűlési emlékek* teljes 21 kötete, illetve a *Teleki Mihály levelezése*²⁰ hét kötete.

Az *Erdélyi országgyűlési emlékek* (Monumenta comitialia regni Transylvaniae, 1540–1699. I–XXI. Bp. 1875–1898.) a fejedelemségkori Erdély történetének legjelentősebb forráscsoportját, az országgyűlési végzéseket és az ezekhez kapcsolódó fontosabb iratokat tartalmazza. A forráskiadvány tehát az erdélyi koraujkori történetkutatás nélkülözhetetlen segédeszköze. Minthogy a XIX. század második felében megjelent kötetek ma már a közkönyvtárakban is ritkaságszámba mennek, ugyanakkor a kiadvány anyagához mutatók sem készültek, ami igen nehézkessé teszi a forrásokban való eligazodást, szükségesnek mutatkozott a kötetek digitális feldolgozása.²¹

3. ábra. Az Erdélyi Országgyűlési Emlékek és a Teleki Mihály-levelezés egyik borítója

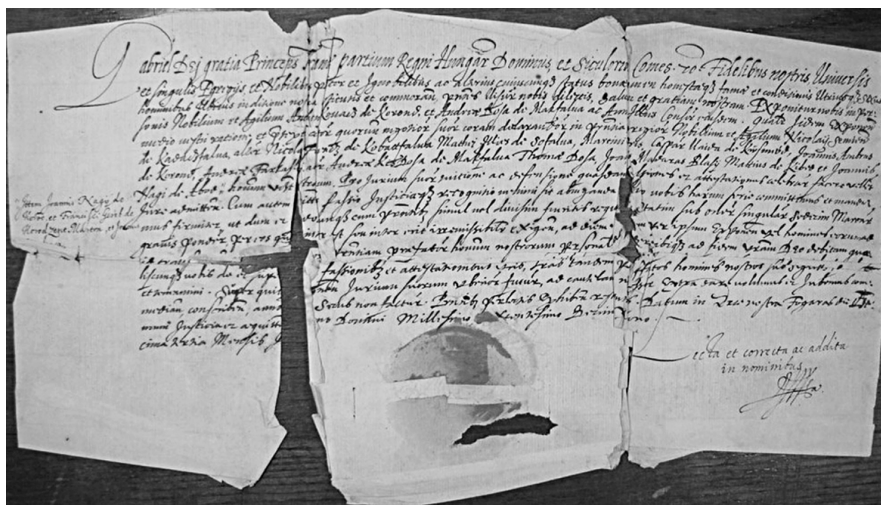
¹⁸ Ez a gyűjtemény zárt körben használt a kutatás feldolgozásáig, publikálásáig.

¹⁹ Az EME 1990. évi újralakulásától újakezdte a kéziratok, az erdélyi magyar tudósok és közéleti személyiségek hagyatékainak gyűjtését, megakadályozva ezen értékek szétszóródását. Lásd *Az EME jelenlegi kéziratára* (Bogdáni Zsolt). In Sipos Gábor (szerk.): *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményei*. Kolozsvár, 2009, EME, 350.

²⁰ Gergely Samu (szerk.): *Teleki Mihály levelezése (A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára) I–VIII*. Budapest 1905–1926. Összesen 5051 oldal.

²¹ A teljes gyűjtemény itt érhető el: URL: <http://hdl.handle.net/10598/9108>. [Letöltés 2012. 06. 14.]

A *Teleki Mihály levelezése* forráskiadvány Teleki Mihálynak, az Apafi kori erdélyi fejedelemség, a kuruc mozgalom kiemelkedő személyiségének a diplomáciai és magánlevelezését tartalmazza.²² Sajnos, a több mint 5000 oldal forrásanyagot felölelő kiadványhoz sem készült mutató, ezért csupán oldalankénti átnézéssel használható, ez pedig igen megnehezíti a páratlanul gazdag levelezés beépülését a történeti kutatásba. Ezt a hiányosságot hivatott feloldani a digitalizált változat, hiszen eddig minden egyes kötetet korrektúrázva rögzítettünk. Főként a mutatók nélküli forráskiadványok esetében van fokozott jelentősége, hogy a felhasználók korrektúrázott szöveget kapjanak kézhez, a keresés egyébként sok esetben eredménytelen. Az adattárban a gyűjtemény 7 köteté már elérhető,²³ év végéig az utolsó kötet digitalizálása is befejeződik, s a teljes gyűjtemény megtekinthetővé válik a világhálón.

4. ábra. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem oklevele (1619)

A *Levéltárban* egyelőre kevés tétel szerepel, köztük van a jelenlegi legrégebbinek a digitalizált változata is: János Zsigmond 1568. június 13-án kelt oklevele, amely magában foglalja az erdélyi káptalan ismeretlen 1406. évi oklevelét a

²² Teleki Mihály (1634–1690) tanácsúr politikai pályája a fejedelemség egyik legmozgalmasabb idejére esik, amikor voltaképpen az ő kezében futottak össze az erdélyi politika szálai. A kiadvány rendkívül fontos a 17. század végi események megismeréséhez és megértéséhez.

²³ URL: <http://hdl.handle.net/10598/9109> [Letöltés: 2012. 06. 14.]

Küküllő vármegyei Mikeszása birtok határjárásáról. (Az eredeti példányt az EME kéziratárában őrzik, Imreh István hagyatékában, mely a Toldalagi család levéltárából származik.) Büszkék vagyunk Bethlen Gábor erdélyi fejedelem oklevelére 1619-ből (4. ábra), ez is az EME kéziratárában van Bözödi György hagyatéka révén (a hilibi Gál család levéltárából), valamint I. Rákóczi György erdélyi fejedelem saját kezű levelére, amely szintén Bözödi György hagyatéka, s melynek digitalizált mása a levéltár gyűjteményét ékesíti.

A fényképtárban Nagy Jenő 421 darabból álló néprajzi gyűjteménye, egy ipartörténeti gyűjtemény (a kolozsvári Tehnofrig vállalat 522 tétele) és Péter János 342 házsongárdi felvételének digitalizált változata kapott helyet. Itt található a Mikó család néhány fotója is (17 darab).

ERDÉLYI DIGITÁLIS ADATTÁR

Az EDA főoldala » 1. TÁRAK – COLLECTI – COLLECTIONS – SAMMLUNG
Sammlung » Herbarium – Herbar – Herbarium – Herbarium » Megtekintés

Astragalus dasyanthus Pall.

A dokumentum részletes adatai

Cím:	Astragalus dasyanthus Pall.
Szerző:	Wierzbicki
Absztrakt:	Leguminosae
URI:	http://hdl.handle.net/10
Dátum:	2009

A dokumentum fájlljai

Fájl	Méret	Formátum	Nézet
006_Astragalus_dasyanthus.jpg	2.452Mb	JPEG image	
006_Astragalus_dasyanthus_cimke.jpg	2.469Mb	JPEG image	

A dokumentum a következő gyűjteményekben jelenik meg

- Herbarium – Herbar – Herbarium – Herbarium [209]

A dokumentum részletes adatai

Kategorikák & Gyűjtemények

Megjelenés dátuma

Szerző

Cím

Tárgyszó

A gyűjteményben

Megjelenés dátuma

ASTRAGALUS dasyanthus Pall.
Auf Sandsteinen bey Grolowara und
Ostafel in Banat. Jun. Jul. 3.
Wierzbicki.

Saját EDA

5. ábra. A herbáriumgyűjtemény egyik tétele az EDA-ban [letöltés: 2012. 06. 11.]

A Természettudományi tár hatalmas gyűjteményeinek (állattani, ásványtani, növénytani) volt a leghányatottabb sorsa, ezek szóródtak szét leginkább. Az egyetem alapításakor (1872) ugyanis az EME átadta őket használatra a különböző karoknak, bérleti díj ellenében. A növénytani gyűjtemények viszontagságairól Nagy-Tóth Ferenc ír.²⁴ Földolgozásuk még előttünk áll. Jelenleg 294 herbárium-

²⁴ Nagy-Tóth Ferenc: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Természettudományi Szakosztályának megalakulása és gyűjteményei.* In Sipos Gábor (szerk.): *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményei.* Kolozsvár, 2009, EME kiadó. 175–176.

gyűjteményi tétel van készen, ami ízelítőt ad azoknak a herbáriumoknak az anyagából,²⁵ amelyek részben feldolgozatlanul található meg Kolozsvár tanintézményeinek természetrajzi múzeumaiban (5. ábra).

Az általunk feldolgozott és bemutatott herbáriumi lapok a Kolozsvári Unitárius Kollégium kiemelten értékes és gazdag növénytani gyűjteményéből származnak, és az iskola biológiai múzeumában lelhetők fel.²⁶ A gyűjtemény legnagyobb része két gyűjtőtől származik. Wierzbicki és Johann A. Heuffel gyűjtései a Bánságból, döntően a mai Románia területéről származnak az 1800-as évek közepéről, tehát a gyűjtemény kora igencsak említésre méltó.²⁷

Tudóstár az EDA-ban

A tudóstár nem egyszerű lexikon – amely az érintett személyek nevét, portréját, életének és munkásságának rövid leírását tartalmazza –, ennél jóval több. Gyűjti az úgynevezett „rőla szóló” irodalmat, sőt a hagyatékat is, ami legalább annyira jelentős, mint a saját életmű, hiszen az adott tudós az általa művelt tudományterületről nagyon sok fontos információt, anyagot gyűjtött össze. Minimális információkkal jelenleg a következő személyekről vannak adatok: Apáthy István (1863–1922), Brassai Sámuel (1797–1897), Csíkszeredai Szabó József (1805–1872), Debreczeni Márton (1802–1851), Farkas Gyula (1847–1930), Gelei József (1885–1952), Gróf Mikó Imre (1805–1876), György Lajos (1890–1950), Kántor Lajos (1890–1966), Kelemen Lajos (1877–1963), Koch Antal (1843–1927), Kristóf György (1878–1965), Páter Béla (1860–1938), Pósta Béla (1862–1919), Szabó Károly (1824–1890), Szabó T. Attila (1906–1987), Szepeszsombati Genersich Antal (1842–1918) és Tavaszy Sándor (1888–1952).

Különleges érték a Tudóstárban elhelyezett adatgyűjtemény Debreczeni Mártonról²⁸ (6. ábra). Az ezzel kapcsolatos munka nagymértékben kötődik az

²⁵ URL: <http://hdl.handle.net/10598/9131>.

²⁶ A feldolgozást az Erdélyi Múzeum-Egyesület megbízásából dr. Ruprecht Eszter egyetemi adjunktus (Babeş–Bolyai Tudományegyetem) és Ölvedi Tamás Botond magiszteri hallgató (Babeş–Bolyai Tudományegyetem) végezte.

²⁷ Érdekességképpen feldolgozták Páter Bélának, a Kolozsvári Magyar Királyi Egyetem, a mai Babeş–Bolyai Tudományegyetem Növénytani Tanszékének és a Növénytar két évre (1913–1914) kinevezett vezetőjének „Sásgyűjteményét” is, mely egy külön mappában található meg a kollégium gyűjteményében.

²⁸ Debreczeni Márton (1802–1851) bányász mérnök és feltaláló, a reformkori erdélyi bányászat megújítója és úttörője, író, szótárszerkesztő, a korabeli erdélyi értelmiségi elit jelentős tagja volt. Munkásságából kiemelhető a bányászat tudományos alapokon történő

EMÉ-hez, egykori kéziratárához is. Debreczeni Márton hagyatékát 1851-ben fiai, Balázs és Kálmán átadták gróf Mikó Imrének, az EME alapítójának, aki a hagyatékot nagy gondossággal rendszerezte, így találta meg benne a Kióvi csata című eposz kéziratát, amelyet 1854-ben közzé is tett. Emiatt a bányamérnök, tudós, felfedező Debreczeni Mártont csupán literátorként emlegetik, kevésbé ismert kéziratainak feltárása, közzététele s kutatása ezért is fontos.

The screenshot shows the EDA website interface for Debreczeni Márton. At the top, there are navigation links for languages (RO, HU, EN, DE) and a search bar. Below the header, the main content area is titled 'Debreczeni Márton (1802–1851)'. It includes a search box with the text 'Keresés ebben a kategóriában és gyűjteményeiben:' and a 'Mehet' button. To the right, there is a 'Keresés az EDA-ban' section with radio buttons for 'Keresés az EDA-ban' and 'Keresés a gyűjteményben', and a 'Speciális keresés' option. Below that is a 'Böngészés' section with 'A teljes EDA-ban' and 'Kategorikák & Gyűjtemények' options. A central image shows a document titled 'BÁNYÁSZATI ÉS KÖHÁSZATI LAPOK' with a search bar and a 'Mehet' button. To the right of the document is a portrait of Debreczeni Márton. Below the portrait is a list of categories: 'A kategória gyűjteményei' with items: 1. Portré [1], 2. Munkái [0], 3. Róla szóló irodalom [30], 4. Képek [0], 5. Hagyatéka [18].

6. ábra. Az EDA tudóstárában: Debreczeni Márton gyűjteményei²⁹

Az irathagyaték a Rhédey–Mikó család gyűjteményeként az EME levéltári gyűjteményébe került (utolsó hivatalos nevén az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára).³⁰

megreformálása, Erdély pénzügyigazgatásának átszervezése és gazdag irodalmi tevékenysége is.

²⁹ URL: <http://hdl.handle.net/10598/13250>. (2012. 06. 18.).

³⁰ Jelenleg a gyűjteményt zömében a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága őrzi, másik részét a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár. Mindkét intézménnyel együttműködve sikerült a teljes DM hagyatékot szkennelni, illetve fotózni, a gyűjtemény feldolgozása, metaadatoklása még folyamatban van, egy részét már elhelyeztük a tárban, a

Keresési lehetőségek az EDA-ban

A digitalizált anyagok már az elhelyezésük pillanatától kereshetők. A teljes szöveggel szereplő dokumentumok (doc, pdf, pps stb.) akár teljes terjedelmükben is, de fontos keresőkulcsok a metaadatok, amelyekre a szerző, cím, tárgyszó, feltöltési dátum kiválasztásával találhatunk rá. A médiaanyagok (fotó-, hang- és videoformátumok) esetében még fontosabb a pontos metaadat, hiszen csak ezek a kereshető szövegrészek, melyek révén el lehet jutni a digitalizált tételhez.

Az EDA-ban tehát megvan a klasszikus keresési lehetőség: begépeljük a jobb oldali menüben felkínált mezőbe a keresőszót (7. ábra). Kereshetünk a teljes adattárban, illetve kategóriákban, alkategóriákban, avagy akár egy gyűjteményen belül is (uo.). A felhasználó kereshet a teljes szövegben, vagy böngészhet a kategória, a gyűjtemény, a kiadási év, a cím, a szerző vagy a tárgyszó szerint.

Keresés az EDA-ban

The screenshot displays the search interface of the EDA system, divided into three main sections:

- Top Section:** A search bar with the prompt "A keresett kifejezést írja be az alábbi mezőbe." (Enter the expression you are searching for in the field below.) and a "Mehet" button.
- Middle Section:** A search bar with the prompt "vagy írjon be néhány kezdőbetűt:" (or enter a few starting letters:). Above the bar is a row of buttons for each letter of the alphabet (A-Z) and a "Mehet" button.
- Bottom Section:** A search bar with the prompt "Keresett szöveg:" (Searched text:). Below it is a dropdown menu for "További szűrő:" (Further filter:). The dropdown menu is open, showing options: "Teljes szöveg" (Selected), "Teljes szövegében", "Cím", "Szerző", "Tárgyszó", and "Megjelenési dátum". To the right of the dropdown is an "Add" button. Below this section are filters for "Találat/oldal" (10), "Tételek rendezésének kritériuma" (Relevancia), and "Sorrend" (Csökkenő).

On the right side of the interface, there is a sidebar menu with the following sections:

- Keresés az EDA-ban:** Radio buttons for "Keresés az EDA-ban" (selected) and "Keresés a gyűjteményben". Below it is a "Speciális keresés" button.
- Böngészés:** A section titled "A teljes EDA-ban" with a list of filters: "Kategóriák & Gyűjtemények", "Megjelenés dátuma", "Szerző", "Cím", and "Tárgyszó". Below it is another section titled "A kategóriákban" with the same list of filters.
- Saját EDA:** A section titled "Saját EDA" with buttons for "Bejelentkezés" and "Új felhasználó regisztrálása".

7. ábra. Keresési típusok (lehetőségek) az EDA-ban

Speciális keresésre is van lehetőségünk: egy-egy keresőszó begépelése után további szűrőket, szűkítő feltételeket adhatunk meg, hogy a keresett tétel(ek)hez könnyebben eljussunk (uo.).

Hagyatéka gyűjteménybe (zártkörű rendszerben használható). A kutatás lezárásakor válik publikussá a „Róla szóló” irodalom-gyűjtemény, mely jelenleg 30 tételt tartalmaz.

Azok a dokumentumok, amelyek képfórmátumban vannak – kézzel írottak vagy egyéb okokból nem OCR-ezhetőek³¹ –, a metaadat alapján válnak kereshetővé.

A Keresztény Magvető és az Erdélyi Digitális Adattár

A Periodikák Erdélyi Digitális Adattára (PEDA)

A PEDA-ban tudományos folyóiratok kapnak helyet. A gyűjtemény célja, hogy tárolja és hozzáférhetővé tegye azokat a periodikákat, melyek Erdélyben születtek, vagy valamilyen módon kapcsolódnak Erdélyhez. Nemcsak a kurrens számok digitális változatainak elhelyezésére törekszünk, hanem sok esetben a régi, nehezen hozzáférhető lapszámok elérhetővé tételére is. A gyűjtemény kereshető, tárgyszavazott, az egyes számok tanulmányonként lebontva és kötetenként is bekerülnek a PEDA-ba.

Az erdélyi periodikák és a Keresztény Magvető

Az erdélyi magyar nyelvű sajtó- és folyóirat-irodalom indulása a 18. század végére, a 19. század első felére tehető. Ezt az időszakot a rövid életű lapok jellemzik. A legelső erdélyi magyar lap, az *Erdélyi Magyar Hírvivő* 1790-ben indult, Hochmeister Márton alapította. Az első magyar nyelvű irodalmi-kulturális folyóirat az 1814-ben Kolozsváron megjelent *Erdélyi Múzeum*, melyet Döbrentei Gábor indított. A lap rövid életű volt, csak 1818-ig jelent meg. A mai *Erdélyi Múzeum* 1874-ben indult. Az 1861-ben megjelent Keresztény Magvető a leghosszabb életű és ma is megjelenő erdélyi magyar nyelvű folyóirat.

A Keresztény Magvető elindítását Nagy Lajos kolozsvári kollégiumi tanár kezdeményezte, névadója Kriza János volt. A folyóiratot belső egyházi emberek, tanárok szerkesztették.³² I–IV. kötete főként az unitárius egyházra (prédikációk, imák, életrajzi dolgozatok) és a tanügyre vonatkozó írásokat tartalmaz. A IV. kötet központi témája a háromszáz éves unitárius egyház jubileumi ünnepe, melyet Tordán tartottak 1868-ban. Az V. kötettől (1870) negyedévenként jelent meg, innentől kezdve a tanulmányokra is egyre inkább a tudományosság a jellemző. A kiadvány egyház-művelődési jellegű kívánt lenni. Az 1870-es évtől Ferencz József és Kovácsi Antal vette át a szerkesztést, akkoriban alakult ki a fo-

³¹ OCR – optikai karakterfelismerés (rövidítés, az angol *optical character recognition* szavakból ered). Az OCR a számítástechnikában egy olyan eljárás, mely lehetővé teszi az analóg (papírról szkennelt) írás, szöveg digitális formába történő alakítását.

³² Jakab Elek, uo. 35.

lyóirat nyolc fejezetre osztott rovat-rendszere. 1876-tól Péterfi Dénes követte Ferencz Józsefet a szerkesztői székben 1910-ig. Ez alatt az időszak alatt a periodika színvonala emelkedett, és a „szabadelvű kereszténység legrangosabb közlönyévé” nőtte ki magát. Az 1911. évtől Gál Kelemen és Gálfi Lőrinc szerkesztették. Az I. világháború ideje alatt szünetelt a lap, majd 1922-ben az *Unitárius Irodalmi Társaság* vette át a kiadását 1944-ig. Ebből az időszakból a szerkesztők közül Vári Albert neve emelkedik ki. A II. világháború után csak 1971-ben sikerült újraindítani a lapot, a 77. évfolyammal.

Jelenleg évi négy számmal jelenik meg, 2009-től dr. Kovács Sándor a főszerkesztője. Megálmodói büszkék lehetnek a Keresztény Magvetőre, amely megmaradt, sőt, jelentős erdélyi tudományos folyóirattá vált. Nem csoda, hogy ez a periodika nem csak tartalmában, minőségében, hanem a terjesztésben is fejlődni kíván, elektronikus úton is el akar jutni minél több olvasóhoz, a határt nem ismerő világháló révén.

A dolgozat elején szereplő Jakab Elek fogalmazta meg a Keresztény Magvető fontosságát is: „Az idő gyorsan siet s vele hanyatlak az élet; elmosulnak a munka emlékei a társadalomban, ha meg nem őrzi az írás ...”³³. Hadd egészítsük ki gondolatát a megőrzés új eszközével, a digitalizálással is.

Az elektronikus periodikák (e-periodikák) időszaka

Az első tudományos folyóirat 1665 januárjában látott napvilágot.³⁴ Azóta majd minden tudományterületen, több nyelven s nagy számban jelennek meg tudományos időszaki kiadványok mint a tudományos információk legfőbb hordozói. Vajon mi ösztönözte az elektronikus periodikák megjelenését?

Az e-periodikák megjelenésének meghatározói:

a) A hagyományos folyóiratoknál hosszú az átfutási idő a kutatás és az eredmények megjelentetése között. Közel négy évnek kell eltelnie ahhoz, hogy egy-egy kutatás eredményét publikálják egy-egy periodikában, s az ezt követő ötödik évben éri el, hogy hivatkozzanak is rá. A kutatás ismeretanyaga, a tudás csupán tíz év múlva kerül kézikönyvekbe, tankönyvekbe és lexikonokba.³⁵

³³ Uo. 34.

³⁴ „...1665. január 4-e, a *Journal des Savants* megjelenése óta terjesztik a papírra nyomtatott tudományos információt.” Lásd Luijendijk, Wim: *Folyóirat-kiadás: Porból digitekké*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 45. évf., (1998). 11. sz. URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=35&issue_id=6 [letöltés: 2012. 06. 21.]

³⁵ Garvey és Griffith szerint, uo.

b) A közlések rohamos növekedése, valamint gyors és könnyed áttekintésük igénye. A tudományos előmenetelhez megkövetelik a tudományos folyóiratban való közlést. Ezért a kutatók törekednek arra, hogy minél elismertebb periodikában közöljék írásait s lehetőleg minél többet, hiszen a közlési számok meghatározóak. Így szaporodnak a cikkek, melyek alig tartalmazznak új információt. A tudományos cikkek napi termelése 2001-ben meghaladta a százezret, s ez egyre növekvő tendenciát mutat.³⁶ Nemcsak a cikkek száma növekedett nagy arányban, a kutatások azt mutatják, hogy 1977–2003 között az egyetemi tudósok által olvasott cikkek évi átlagos száma 150-ről 216-ra nőtt.³⁷ A tudományos publikálást két dolog hajtja: egyrészt a kutatók szeretnék közzétenni tudományos eredményeiket (közöljék felfedezéseiket, s megosszák az ismereteket), másrészt szellemi tulajdonjogukat érvényesítsék.³⁸

c) A könyvtárak modernizálási törekvése, a szűkülő raktározási lehetőség, csökken a papír alapú beszerzés, többnyire gazdasági megfontolásokból. A könyvtár alapfeladata a gyűjtés, a megőrzés, a feldolgozás és a szolgáltatás. Hagyományos módon mindezen tevékenységeket nehezen tudta már lebonyolítani. A számítástechnika rohamos fejlődésével lehetőség nyílt a korszerűsítésre: az informatikai háttér megteremtette a gyors, könnyebb megoldások lehetőségét. A kurrens és az archív periodikákhoz hozzáférést biztosítva lehetővé vált a biztonságosan tárolt cikkek könnyed, gyors visszakereshetősége.

A Keresztény Magvető digitalizálása

Nem csoda, hogy a Keresztény Magvető digitalizálási munkálatai is az Erdélyi Múzeum-Egyesület projektjeként zajlottak le. Az Erdélyi Digitális Adattárnak mint repozitóriumnak a folyamatos fejlesztése, bővítése az intézmény érdeke, hiszen az oktatási, kutatási tevékenységeket van hivatva szolgálni.

³⁶ Luijendijk, Wim: *The information industry*. In: 10ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Θεσσαλονίκη (GR), Conference Paper. 2001. 266. URL: <http://hdl.handle.net/10760/9733> [letöltés: 2012. 06. 21.]

³⁷ Dewatripont, Mathias et al.: *Study on the Economic and Technical Evolution of the Scientific Publication Markets in Europe*. Final Report January 2006. Commissioned by DG-Research, European Communities. Belgium 59. URL: http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/scientific-publication-study_en.pdf [letöltés: 2012. 06. 21.]

³⁸ Bhat, Mohammad Hanief: *Open Access Repositories in Computer Science and Information Technology: an Evaluation*. IFLA Journal, 35. köt. (2009). 243. URL: http://www.ifla.org/files/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-35-3_2009.pdf [letöltés: 2012. 06. 23.]

A szolgáltatás nyílt hozzáférésű, ingyenes. Ám a hozzá vezető úthoz támogatásra volt szükség. A fejlesztések, jelen esetben a digitalizálási munkálatok jelentős költségét csak pályázati úton lehetett elnyerni. További anyagi befektetést jelent a rendszer folyamatos üzemeltetése, karbantartása.

A digitalizálási folyamat első fázisa a lapolvasás (szkennelés), amikor a papírányagról raszteres képi formátum készül. Ezt megbízásos szerződéssel az Arcanum Adatbázis Kft. végezte el, mely rendelkezik nagy tömegű, lapokra szedett szöveges dokumentumok szkennelésére alkalmas berendezésekkel (lapadagolószkenner). A mintegy 40 000 oldalképből álló Keresztény Magvető (1861–2010-es évfolyamok) raszteres szkennelése 400 dpi felbontásban készült, illetve true color (24 bit) színelbontásban. A mesterállományokat .jpg képformátumban mentették el, s az EME archívumában őrizték meg. Ugyancsak az Arcanumnál készültek el a kétrétegű pdf-állományok is, korrektúrázott tartalomjegyzékkel.³⁹

Az OSZK végezte el az első hiánypótló ellenőrzést, majd ezt követően az EMÉ-nél kiegészültek a még hiányzó oldalak: digitalizálással, szövegfelismeréssel s beillesztéssel a megfelelő helyekre (kötegekbe). Jelenleg a KM digitalizált változata teljes (hiánytalan).

A digitalizálási folyamat szerves részének tekinthető a metaadatolás is, mely a munkálatok nagyobb részét teszi ki.

A Keresztény Magvető szerkezete az EDA-ban

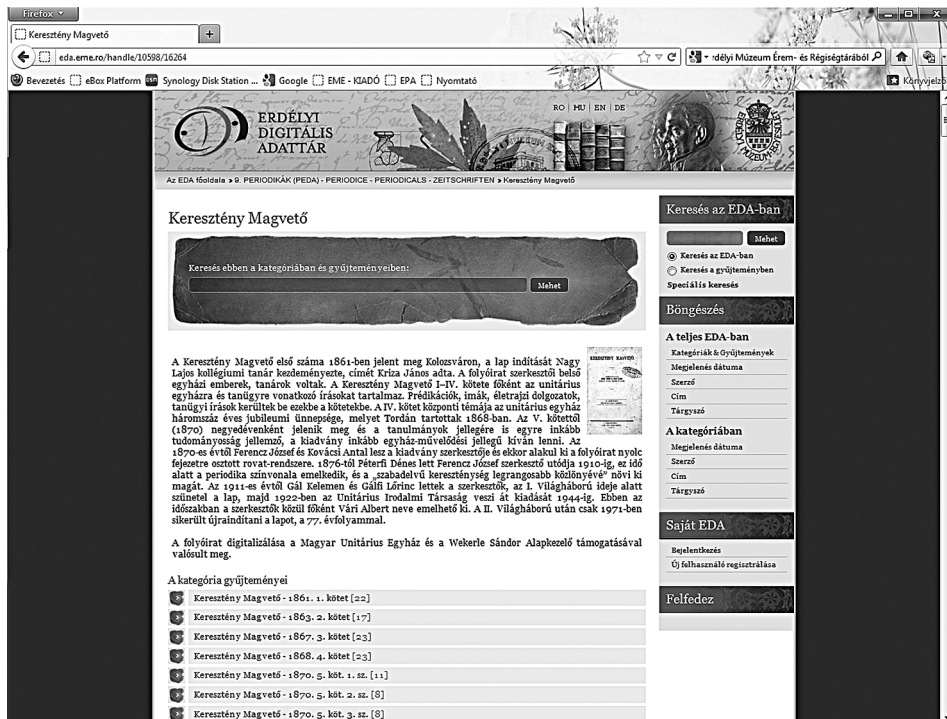
Az Erdélyi Digitális Adattárban a Keresztény Magvető elhelyezésekor kialakított struktúra követte a folyóirat logikáját: év, évfolyam, szám.⁴⁰ A Keresztény Magvető az 1861–2010. közötti periódusban 1862-ben, 1864–1866., 1919–1921. és 1945–1970. között szünetelt. Így az eltelt 150 évből 116 év megjelent periódikáiról beszélhetünk. A 116 évfolyam (kötet) 527 számot (füzetet) tartalmaz, összesen 6224 cikkel.⁴¹

³⁹ A technológia lényege, hogy a beszkenvelt eredeti dokumentumot, mely képként jelenik meg, automatikus karakterfelismerő programmal (OCR) szöveggé alakítjuk. Az így előállított dokumentum felső, látható rétegét a kép alkotja, az alsó, láthatatlant a szöveg képezi. Az így létrehozott pdf-állomány egyrészt alkalmas a dokumentum hiteles megjelenítésére, ugyanis az eredeti dokumentumot faksimilében látjuk, másrészt lehetővé teszi a szöveges kezelést, keresést is.

⁴⁰ 1871–1876. között kötet néven jelennek meg az évfolyamok, 1875–1944. között pedig füzet néven szerepelnek a számok.

⁴¹ Az első négy kötetnek (1861, 1863, 1867, 1868) nem voltak külön számai.

Az EDA főoldalán található a PERIODIKÁK (PEDA) kategória. A Periodikák alatt kialakított Keresztény Magvető kategóriában 527 gyűjtemény található (8. ábra), a számok (avagy füzetek) megfelelőjeként. A gyűjteményekben összesen 6224 tétel⁴² (cikkel, metaadattal, borítóképpel stb.) van elhelyezve.⁴³

8. ábra. A Keresztény Magvető nyitóoldala az EDA-ban, melyben láthatók a gyűjtemények (az első hét az 527-ből)

A 9. ábra szemlélteti a Keresztény Magvető egyik tételét, az első kötet adatait, feltöltött állományait. A tétel tartalmazza a felhasználó által is látható és letölthető három állományt: a kötet .jpg képformátumú borítóját, az első oldalon levő Szent Ábrahám fotóját, illetve a kötet kétrétegű pdf-dokumentumát. Ugyanakkor

⁴² Valójában jelenleg a Keresztény Magvető gyűjteményében 6741 tétel van, a 6224 cikk felül elkészültek a teljes kötetek (évfolyamok) pdf-állományai is, melyeket a megfelelő gyűjteményeknél helyeztünk el.

⁴³ Egyesekben több, másokban kevesebb, annak függvényében, hány szám (avagy füzet) jelent meg egy adott évben.

kor megfigyelhetők a szűk metaadatok, melyek a fontosabb információkat tartalmazták (cím/szerző/kivonat/leírás/egyedi kódja/megjelenési dátum), s ezek nagy segítségünkre lesznek a kereséskor. Mindezen adatok megtalálhatók a kötetek (avagy évfolyamok) leírásánál.

Létrehozása során minden tétel kap egy-egy külső azonosítót. Az állandó hálózati azonosítóként használt URI-nak köszönhetően a tételre történő hivatkozás tartós elérhetőséget jelent. Pl. ennek a tételnek az azonosítója az EDA-ban a Keresztény Magvető első kötetének egyedi azonosítója: <http://eda.eme.ro/handle/10598/23972>, ezenkívül megvan a bejegyzett azonosító is: <http://hdl.handle.net/10598/23972>. Valójában mindkét útvonalon elérhető az állomány, így van ez mindegyik tételnél. A bejegyzett azonosító – megfigyelhető – nem kötődik az intézmény repertóriumához, ha ennek nevét/helyét megváltoztatnánk, a rendszer akkor is megtalálja a keresett dokumentumot.

ERDÉLYI DIGITÁLIS ADATTÁR

Az EDA 100gála > 9. PERIODIKÁK (PEDA) - PERIODICE - PERIODICALS - ZEITSCHRIFTEN > Keresztény Magvető > Keresztény Magvető - 1861. 1. kötet > Megtekintés/Megnyitás

1861. - Keresztény Magvető 1. kötet

A dokumentum részletes adatai

Cím:	1861. - Keresztény Magvető 1. kötet
Szerző:	Krisza, János; Nagy, Lajos
Abstrakt:	A Keresztény Magvető I-IV. kötete főként az unitárius egyházra és tanügyre vonatkozó frásokot tartalmaz. Prédikációk, imák, életrajzi dolgozatok, tanügyi frások kerültek be ezekbe a kötetekbe.
Leírás:	Melléklet: Szent-Ábrahám Mihály arcképe
URI:	http://hdl.handle.net/10598/23972
Dátum:	1861

A dokumentum fájlljai

Fájl	Méret	Formátum	Nézet	Leírás
KM_1861_borito.jpg	213,3Kb	JPEG image		borító
KM_1861.pdf	15,27Mb	PDF	Megtekintés/ Megnyitás	kötet
KM_1861_SzentAbrahamiMihaly.jpg	4,929Mb	JPEG image		Szent-Ábrahám Mihály arcképe

A dokumentum a következő gyűjteményekben jelenik meg

- Keresztény Magvető - 1861. 1. kötet [22]

A dokumentum részletes adatai

Keresés az EDA-ban

Keresés az EDA-ban
 Keresés a gyűjteményben

Speciális keresés

Böngészés

A teljes EDA-ban

Kategóriák & Gyűjtemények

Megjelenés dátuma

Szerző

Cím

Tárgyszó

A gyűjteményben

Megjelenés dátuma

Szerző

Cím

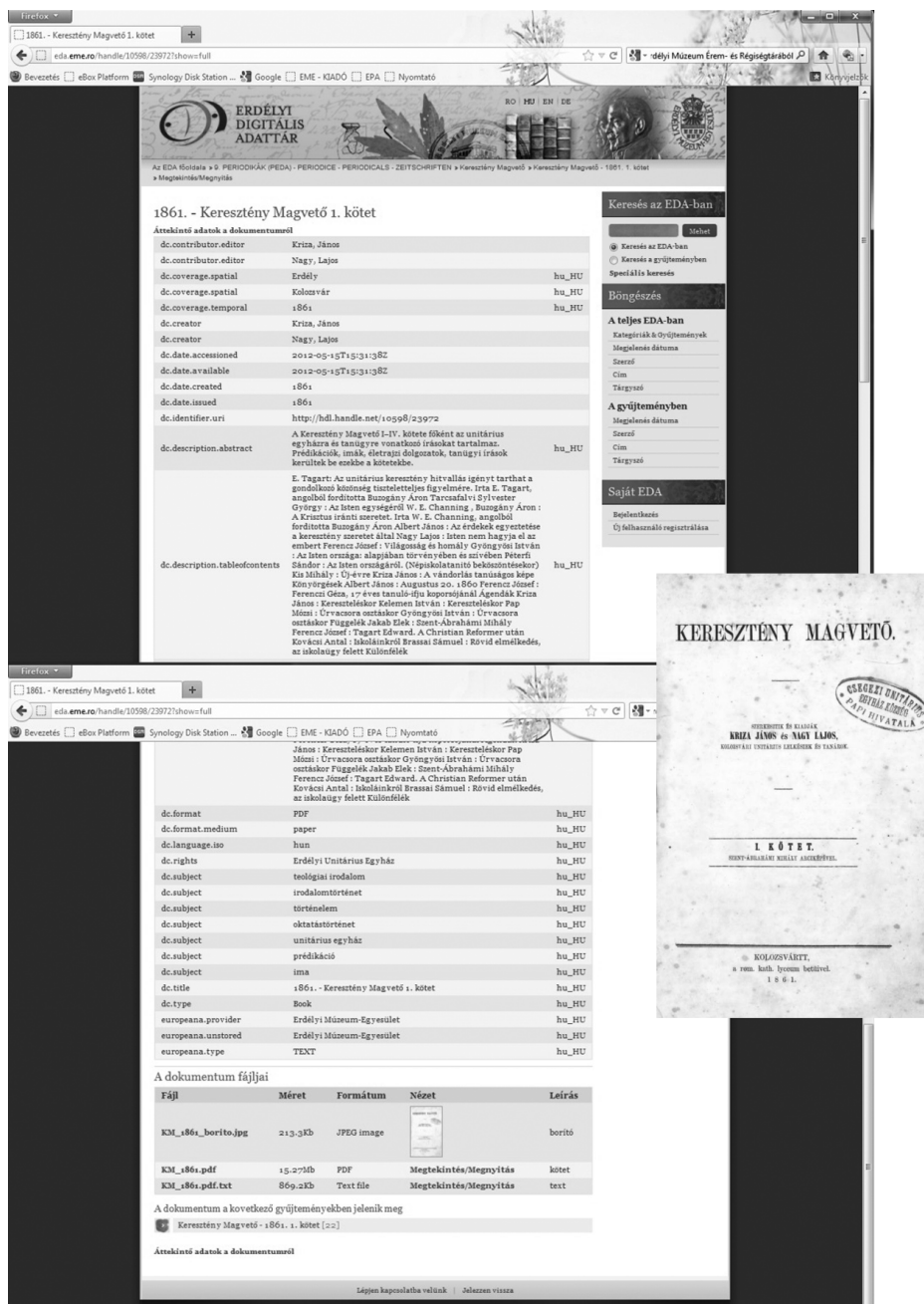
Tárgyszó

Saját EDA

Bejelentkezés

Új felhasználó regisztrálása

9. ábra. A Keresztény Magvető első kötetének tételei

10. ábra. A Keresztény Magvető első kötetének részletes adatai (metaadatai)

A Keresztény Magvető metaadatolása

A tétel egyik jellegzetes tartozéka a dokumentum mellett a hozzárendelt szöveges adat, azaz a metaadat. Ha egy tételt megnyitunk (avagy kereséskor rátekerünk), láthatóvá válnak a tétel adatai (10. ábra), a benne lévő állományok s a rövid metaadatok.

A teljes metaadatlista „*A dokumentum részletes adatai*” (bal alsó) szöveg kattintására jelenik meg. Ez mintegy 30 tételt jelent, számos olyan információt, amelyek a keresésnél fognak hatékonyan segíteni bennünket.

Keresés a Keresztény Magvetőben

A Keresztény Magvető cikkeinek teljes szövegű keresése vált lehetővé azért, hogy a pdf-dokumentumai kétrétegűek. Az automatikusan karakterfelismerett szöveg kb. 98%-os pontosságú, így kicsi a valószínűsége, hogy éppen olyan szót keressünk, amelyben elütés lenne. Tehát lehetőségünk van arra, hogy tetszőleges szóra, kifejezésre a Keresztény Magvető teljes szövegében, a közel 40 000 oldalon kereshessünk.

Lehetőségünk van keresni a Keresztény Magvető teljes gyűjteményében, avagy egy megadott számon (füzetben) belül.

Lehetőségünk van *egyszerű keresésre*: kategóriában/gyűjteményben, címszerző/tárgyszavak/megjelenés dátuma szerint,⁴⁴ vagy teljes szöveges tartalmában szavak/kifejezések szerint.

Az EDA ugyanakkor sokrétű keresésre is lehetőséget ad (speciális keresés). Ez is szöveges keresés szavak/kifejezések szerint, de kiegészítésként megadható további szűrő, ami lehet címszerző/tárgyszavak/megjelenés dátuma, avagy más szó/kifejezés is.

Az EDA-n belüli keresési lehetőségek sokrétűek. A kutatók, oktatók hasznos dokumentációs tárává vált, s ez bővült most a Keresztény Magvető gyűjteményével. A keresőmotoroknak köszönhetően (pl. a Google) azonban az adattárban tárolt adatok láthatósága is nagymértékben nő, amelyhez a metaadatok is hozzájárulnak. Ennek következtében a Keresztény Magvető cikkeire való hivatkozások növekedése is várható.

⁴⁴ Itt láthatjuk a jelentőségét a metaadatok pontos s teljes kitöltésének, ahol a címet, szerzőt, tárgyszavakat, illetve megjelenési dátumot adtuk meg.

Zárszó, üzenet, további tervek

A Keresztény Magvető metaadatolásának munkálatai a cikk írásával egy időben zárultak le. Elmondható, hogy a tudományos cikkek ingyenesen, teljes szöveggel hozzáférhetővé váltak, letölthetők. Ezáltal a szerzők/kutatók eredményeiket szabadon terjeszthetik, többen hivatkozhatnak a publikációkra.

Egy nagyon nagy munka végéhez közeledve elégedettséget érez az ember, de ugyanakkor késztetést is, hiszen látja az újabb lehetőségeket, a kiigazítani valót, a bővítési lehetőségeket, s a felhasználók jelezte változtatási igényekből fakadó tennivalókat is. A Keresztény Magvetővel kapcsolatos további terveink: a Portrék gyűjteményének kialakítása és a metaadatok esetleges kiegészítése a most készülő repertórium adataival.

A megkötött együttműködési megállapodás értelmében a Keresztény Magvető friss számaint ezután folyamatosan feltöltjük az EDA-ba, mely további gyűjtemények befogadását is lehetővé teszi.

Szívesen várjuk a megjegyzéseket, javaslatokat az EDA hatékony működése érdekében (eda@eme.ro). Az adattárban sokrétű keresési lehetőség működik, a dokumentumok letölthetők, illetve a saját gyűjtésű kutatási adatok elhelyezhetők, ugyanakkor nyitott más intézmények digitális gyűjteményeinek szakszerű tárolására és hozzáférhetővé tételére.

Köszönettel tartozom az Unitárius Egyháznak, hogy ezt az értékes anyagot reánk bízta. Az Erdélyi Digitális Adattár ezzel a gyűjteménnyel még értékesebb, gazdagabb tárrá vált. Köszönet illeti a közreműködő intézményeket, a projekt támogatóját s a részt vevő munkatársakat,⁴⁵ akikkel hosszú heteken át szakmai élményt jelentett a gyűjtemény feltöltésével járó munka.

Zárásnak azt a néhány sort szánom, amelyet az Erdélyi Digitális Adattár avatásán is elmondtam: „*A múltunk, a kultúránk, a tudás az örökségünk. Őrizzük, tároljuk, használjuk, gyarapítsuk, hiszen a mi értékünk, a mi jövőnk!*”

⁴⁵ Papp Kinga, Szilágyi Júlia, Szilágyi Zoltán.

MŰHELY

Lakatos Sándor

Unitárius egyházi anyakönyvek a Kolozs megyei Állami Levéltárban

<i>Helység</i>	<i>Sorszám</i>	<i>Típusa</i>	<i>Kezdő év</i>	<i>Bezáró év</i>	<i>Megjegyzés</i>
<i>Bágyon Bădeni</i>	17/3	Keresztelési	1838	1874	
		Esketési	1838	1872	
		Halotti	1838	1876	
		Konfirmációi	1881	1853	
	296/2	Esketési	1872	1911	
296/4	Keresztelési	1871	1911		
<i>Mészkö Cheia</i>	58/4	Keresztelési	1786	1821	
		Esketési	1786	1821	
		Halotti	1786	1821	
	58/6	Keresztelési	1824	1863	
		Esketési	1824	1863	
	58/7	Keresztelési	1839	1917	
		Esketési	1839	1917	
Halotti		1839	1917		
<i>Kide Chidea</i>		Esketési	1789	1868	
		Keresztelési	1782	1871	
		Halotti	1783	1871	
<i>Kolozsvár¹ Cluj</i>	71/63	Keresztelési	1885	1895	Másolatok
		Esketési	1885	1895	
		Halotti	1885	1895	
	71/79	Keresztelési	1833	1912	205 old.
	71/80	Esketési	1833	1912	96 old.
71/81	Halotti	1833	1912	190 old.	

¹ Az anyakönyveket összesítő katalógusban olvasható megjegyzés szerint a 71/63-as jelzetű iratok másolatok. A 71/79 jelzetű iratok eredeti anyakönyvek, de helyhiány miatt az anyakönyvi megjegyzéseket csak a másolatokon vezették.

<i>Kolozs Cojocna</i>	74/9	Keresztelési	1856	1883	
		Esketési	1856	1883	
		Halotti	1856	1883	
	74/6	Keresztelési	1883	1929	
		Esketési	1883	1929	
		Halotti	1883	1929	
<i>Sinfalva Cornești</i>	78/5	Keresztelési	1858	1919	
		Esketési	1858	1919	
		Halotti	1858	1919	
<i>Alsójára Iara</i>	125/3	Keresztelési	1851	1899	
		Esketési	1851	1899	
		Halotti	1851	1899	
<i>Szentmihály² Mihai Viteazul</i>	160/5	Keresztelési	1818	1876	
		Esketési	1818	1874	
		Halotti	1818	1876	
<i>Alsószentmihály Sînmihaiu de Jos</i>	160/6	Keresztelési	1876	1923	
		Esketési	1877	1923	
		Halotti	1877	1923	
<i>Torda Turda</i>	236/51	Keresztelési	1872	1909	228 old.
		Esketési	1872	1909	
		Halotti	1872	1909	
<i>Tordatúr Tureni</i>	237/2	Keresztelési	1837	1890	
		Esketési	1837	1890	
		Halotti	1837	1890	
	237/3	Keresztelési	1891	1950	
		Esketési	1891	1950	
		Halotti	1891	1950	

² A települést 1910 után egyesítették Alsó- és Felsőszentmihályfalva községekből. Az egyházi kiadványokban hagyományosan Alsófelsőszentmihály vagy Tordaszentmihály megnevezések használatosak.

Barabássy Sándor

Köszöntő a Berde-serleggel a 2012. évi egyházegyesítő zsinati ülés közvacsoráján

Főtisztelendő Püspök Úr, Főgondnok Urak, Excellenciás Uraim, tisztelt Barátaink, kedves Vendégeink!

Amikor ezt a serleget, a Berde-serleget a kezembe veszem és köszöntésre felemelem, az ünnepi emóciók mellett – nem tagadom – a meghatottság érzése is hatalmába kerít.

Berde Mózes 19. századi nagy, világi intézményalapítónk. Nélküle nehéz lenne most ünnepelni és emlékezni. Erős unitárius fundamentumot tett le, amin gyors egyházi és világi intézményi építkezés indult el. Az Unitárius Főgimnázium 1900–1901-ben végzett évfolyama – amelynek nagyapám is tagja volt – ballagott először az új, most már 100 évesnél is öregebb épületből. Nagy tisztelettel átnyújtom az intézmény vezetőinek ezen évfolyam tablóját, mert úgy láttam, ez hiányzik a folyósokról.

1920-ig egységes volt egyházunk intézményeinek fejlesztése. Ezután váltokozóan nehezebb és könnyebb évtizedek jöttek-mentek.

A szétszakadt nyáj kisebbik része magára maradva próbált dacolni a történelem viharaival, megteremtve korábbi pártfogók és erős hitű unitáriusok segítségével a megmaradás és a jövő „Unitárius Sionját” a budapesti Nagy Ignác utcában.

A 21. század azonban egyházunk és nemzetünk történetében is új fejezeteket nyitott.

Nagy nap ez a mai egyházunk történetében. Utoljára 44 évvel ezelőtt, 1968-ban volt Kolozsvárt ilyen, határokat is átívelő jelentőségű Zsinat, melyen az isteni gondviselés kegyelméből nekem is volt szerencsém részt venni.

Az újból egységes egyházunk előtt új lehetőségek nyílnak meg. Nemcsak az előregedő, elnéptelenedő apró falvaink kitartó unitárius híveire számíthatunk a jövőben, de azokra az Istent keresőkre is, akik a legutolsó népszámláláskor a kétmillió lélekszámú felekezeten-külviek között voltak. Sokan keresik Istent, akik tudtukon kívül, lelkük mélyén unitárius szimpatizánsok. Annak idején, az 1900-as évek elején, a budapesti világi sajtó mély empátiát mutatott az erdélyi alapítósú unitárius vallás iránt. Ez talán még mára sem halványult el teljesen.

Felidézve példát és erőt adó elődeinket, nagy tisztelettel köszöntöm a Zsinat tagjait, egyházunk tagjait, nemzetünk tagjait, vendégeinket, emlékeztetve arra, hogy „a hit Isten ajándéka”.

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA – SZERTARTÁSOK

Kovács István

Egybenő, ami összetartozik¹

Kelj fel, tündökölj, mert eljött világosságod, rád ragyogott az Úr dicsősége. Bár még sötétség borítja a földet, sűrű homály a nemzeteket, de fölötted ott ragyog az Úr, dicsősége meglátszik rajtad. Világosságodhoz népek jönnek, és királyok a rád ragyogó fényhez. Emeld föl tekintetedet, és nézz körül! Mindnyájan összegyűltek, és hozzád jönnek, fiaid messziről jönnek, leányaidat ölben hozzák. (Ézs 60,1–4)

„Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen épült város. A lámpást sem azért gyújtják meg, hogy a véka alá, hanem hogy a lámpatartóra tegyék, és akkor világít mindenkinek a házban. Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyákat.” (Mt 5,14–16)

Sok szeretettel köszöntelek, Kedves Testvéreim, ezen a lélekemelő ünnepen, amikor szinte elszorul bennünk a szó, a lélek, mert érezzük mindnyájan, ebben a történelmi pillanatban az idő besűrűsödését és jelentőségét.

Amint itt állok ez ünnepre gondolva, egy kép idéződik fel előttem, amely minden bizonnyal sokatok számára ismerős: Nagyanyám kezét látom a kályha előtt, amint a leszakadt tüzet éleszti újra. A piszkavassal gondosan összegyűjti a rostélyon hamu alatt senyvedő paraszakat, és azok a piciny, szinte csak szentjánosbogárnyi paraszak, amikor egymás melegéhez érnek, akkora erőt nyernek egymástól, annyira áttelekesülnek, hogy nemcsak az újabb hasáb fát képesek láng-

¹ Elhangzott a Magyar Unitárius Egyház egyházegyesítő zsinatán, Kolozsváron, 2012. június 28-án.

ra lobbantani, de szinte az egész világot képesek lennének átmelegíteni, az újjászületett tűz dorombolásában József Attila sorait dúdolta: „*Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni, hogy melegednének az emberek...!*”

Ezt az egymásra találó, egymást felizzító, világot átmelegítő parazsak örömet érezzük most, amikor erdélyi és magyarországi egyházrészeink újra együtt vannak. Ezt az örömet élhették meg azok a zsidók, akiknek Ézsaiás próféta hirdette a szabadulást a babiloni fogságból, amikor végre hazatérhettek, újra átölelhettek egymást, és soha nem látott lelkesedéssel hozzáláthattak a templom újjáépítéséhez. Bennünket ugyan nem hurcoltak el a zsidókhoz hasonlóan, de helyünkön maradvá ejtettek babiloni fogságba, más eget hurcolva fölénk és határokat vonszolva közénk, szétszaggatva nemzetünket és egyházunkat. A fogságból hazatérők lelkesedésével és hitével vagyunk itt mi most, egymásra találva és örvendezve azon, hogy a hitünk, együvé tartozásunk felülírt minden szögesdrótot, mesterséges határt, bizonyítékául annak, hogy egybenő, ami összetartozik.

Itt vagyunk, ünnepeünk, és – mint minden ünnepkor – egyrészt múltba tekintünk, másrészt meg jövőt álmodunk. Amikor igazán ünnepeünk, mindig leomlanak a tér és idő korlátai, és ilyenkor térben és időben távoliak, egyaránt együtt vagyunk.

Hangzik az ézsaiási biztatás: „*Kelj fel, tündökölj, mert eljött világosságod, rád ragyogott az Úr dicsősége... Emeld fel tekintetedet és nézz körül!*”. Emeld fel tekinteted az égre, és lásd meg mindenk fölé a történelem Urát, a gondviselő Istent, aki megpróbáló sorsodban soha nem hagyott cserben, meghallgatta imádat és mindig erőt adott szenvedéseid elhordozásához. Emeld fel tekintetedet unitárius közösség, és vedd észre, hogy ez az egyesülés nemcsak térbeli egymásra találás. Nemcsak erdélyi és magyarországi fiaid és leányaid érkeztek haza Hozzád e napon, de érkeznek most az idő különböző partjairól azok is, akik előttünk jártak, és itt vannak Istenbe vetett bizalmunkban a még meg nem születettek is, a holnap gyermekei, akikért érdemes szépen és felelősen élni, hogy szép rendben átadhassuk örökségünket. Közel és távol, múlt-jelen-jövő – mind együtt van Isten szétszakíthatatlan ölelésében.

Ilyenek az ünnepek. Mind együtt vagyunk, mint ahogy ilyenkor családjainkban is mind együtt vannak az élők és a csak lélekben jelen levők. Amint mesélnek róluk, megelevenednek a megsárgult képeken a dédapák, a dédanyák, ölükbe kuporodnak a múltra figyelő gyermekek; mozdulatlan kezük unokák fejét cirógatja, és ott vannak megidézetten a szeretet gyűrűjében, a család közösségében. Mert a jelen, amelyben élünk és mozgunk, olyan, mint a jéghegy látható csúcса, de minden küzdelmünkben és beteljesülésünkben velünk vannak láthatatlanul, a mélyben azok, akik előttünk jártak, akik – miként a jéghegyet tartja a

víz alatti láthatatlan rész – tenyerükön, vállukon tartják a jelent, akiknek köszönhetően vagyunk.

Emeld fel tekintetedet, és a lásd meg őket! Itt vannak székelyharisnyás földműves nagyapáink, a földből a termést kisimogató őseink, altatódalt éneklő, bölcsőt ringató édesanyáink; itt vannak a tógás, nyomdafestékes kezű nagy reformátorok, prédikátorok, a lét és nemlét partjai közé hidat verni akaró vigasztalók; itt vannak a nemzet szürke eminenciásai, iskolamesterek, tanítók; itt vannak a hazát védő katonák, szabadságharcosok, az értük imát mormoló, őket hazaváró menyasszonyok; itt vannak sápadt gyertyák fölé görnyedve a mások álmát virasztók: költők, tudósok, lánglelkű hazafiak; itt vagyunk mind, együtt!

Emeld fel tekintetedet! – szólít meg Isten, aki azért adta az ünnepeket, hogy a porhoz, a mindennapok araszolásához szoktatott tekintetünket felemeljük, hogy megnyitva előttünk a tér és idő *itt és most*-on túli láthatatlan valóságát megvilágosítsa, valósággal felrázzon, és rádöbentsen arra, hogy mi az alapvetően fontos és mi a mellékes, hogy miért érdemes élni, mi a célja annak az emberi életnek, amelybe beleálmodott Isten bennünket.

Miként életünk minden fontos momentuma, ez a történelmi jelentőségű egyházegyesítő esemény is csak akkor éri el célját, ha az örvendezésen túl önmagunkkal való szembenézésre, hű számvetésre késztet. Ez a számvetés egyrészt a múltunkra irányul: megérteni az utat, amelyet megtettünk, tanulni erényeinkből, tévedéseinkből, elődeink példájából. Másrészt meg a jelenre és a jövőre tekint: eligazodni a mában, új elköteleződéssel megélni küldetésünket a jelenben, megtalálni azt az utat, amelyen járva a jövőnkéről szóló álmok valósággá válhatnak.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg testvérem üldöztetésekkel terhes, dicső történelmünket, lásd meg, hogy szinte csodával határos módon maradtunk fenn a történelem viharai közepette, és minden próbatétel ellenére itt vagyunk. Emeld fel tekinteted, és lásd meg küzdelmes történelmünk igazi tanulságát: azért éltünk túl minden veszedelmet, mert megmaradásunkat nem kardra és erőre alapoztuk, hanem Isten igazi világosságára, azokra a maradandó értékekre, amelyek minden földi hatalmat túlélnek, és amelyek szolgálatába gyökerezett létezésünk. Mind nemzeti, mind unitárius egyházi vonatkozásban hittük és hisszük, hogy itt a Kárpát-medencében, Európa szívében, isteni küldetésünk van, hittük, hogy nemcsak önző fennmaradni akarásunk, de mindenekelőtt Isten ügyének szolgálata parancsol életet számunkra. Ez a hit adott erőt ahhoz, hogy nemcsak túléljük történelmünk megpróbáltatásait, de értékekkel gyarapítottuk nemcsak szűkebb pátriánkat, hanem egész Európát és az egyetemes emberiséget.

Emeld fel tekinteted, és lásd meg ezeket az értékeket, amelyek megmaradásunk fundamentumát képezték:

Lásd meg ott a reformáció 16. századában Dávid Ferencet, ezt a lánglelkű reformátort, a maga világot jobbítani akaró nagy álmával és kiállásával, ezerszer is ágaskodó gerincével, és az egész világot átfűteni akaró nagy-nagy hitével, aki-ről Szabó Dezső ezt írta: „A legnagyobb magyar reformátor, tragikusan szép arcú titáni alak és helye van az európai szellemtörténetben.” Németh László meg így fogalmazott: „A forradalom eleven szelleme, aki hatalmas tehetség, aki hitek és képtelések forgószelelén repül a dévai börtönig.” Hittel és a józan keresés mindent megkérdőjelező erejével, kutató, Istenig menni akaró reformátor, aki itt Erdélyben megálmodta és hitével megteremtette az unitárius vallást: az egy Istenbe vetett hitet valló, az ember szabadságát hirdető, a Jézus tiszta evangéliumába gyökerező egyszerű vallást, amely nem dogmákban keresi az emberi eligazodást, hanem Istennek az emberi lélekben megszólaló hívásában, mert „a hit Isten ajándéka”. És aki megálmodta, és hirdette, hogy az ember képes a jóra, a szabadságra, méltó arra, hogy szabadon és szépen ajándékozza el életét Isten ügyének.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg azt, amit itt ez a vallás, ez a kultúra, ez a nép kigyöngyözött ebben a korban, az 1568. évi tordai országgyűlésen kihirdetve a vallási és lelkiismereti szabadság törvényét, és kimondva azt, hogy mindenki azt a vallást gyakorolhatja, amely hitével megegyezik. Találókak erre a történelmi pillanatra is Ézsaiás szavai: „Bár még sötétség borítja a földet, sűrű homály a nemzeteket, de fölötted ott ragyog az Úr, dicsősége meglátszik rajtad. Világosságodhoz népek jönnek, és királyok a rád ragyogó fényhez.” Igen, fény ragyogott akkor Erdélyre, fény ragyogott nemzetünkre, amikor a világon először tudtuk megfogalmazni ezt a nagy igazságot, meghaladva évszázadnyival Európa más fejlett nemzeteit: kimondva a másság elfogadásának alaptételét abban a korban, amikor valóban még sötétség honolt itt Európában, abban a korban, amikor még üldözték vallásáért az embert; kimondva, hogy mindenki azt a vallást gyakorolhatja, amely felfogásával megegyezik. Igen, ez egy olyan érték az egyetemes emberiség szellemtörténetében, amelynek köszönhetően méltán mondhatjuk Ézsaiással, hogy „Világosságodhoz népek jönnek, és királyok a rád ragyogó fényhez”, és méltán nézhet fel ránk a világ. Benda Kálmán ezt így fogalmazta meg: „Az 1568-évi tordai országgyűlés mérföldkő az eltérő hitbeli meggyőződésűek egyenrangú együttélésének biztosításában. Az akkori fejedelemség példát mutatott toleranciából az akkori Európának, sőt részben a mainak is.” Igen, a mainak is, hiszen csak most, alig évtizednyire itt mellettünk Európában emberek ezreit tették tömegsírokba, csak azért mert másképpen imádkoztak, mert más volt a hitük. Igen, ez egy olyan sajátos magyar érték, amelyre, felekezeti hovatartozástól függetlenül, büszkék lehetünk. Egy olyan érték, amely az egyetemes emberiség sor-

sában meghatározó, mert minden demokratikus berendezkedésű társadalom alappillére: a másság elfogadását hirdeti.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg égre mutató ujjakként gyönyörű templomainkat a falvak közepén, halld meg a harangok hangját. amint imádkozni hívják a közösséget ünnepben és gyászban egyaránt. Lásd meg erődtített vártemplomainkat, amelyeknek falai egyaránt őrizték a gabonát, a szalonnát és a lélek táplálékát: a reményt.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg azokat az iskoláinkat benépesítő piros arcú diákokat, akiket történelme során egyházunk olyan fontosnak látott megajándékozni a szellem világosságával: tanítani, nevelni, hogy sok esetben előbb építettek iskolát és csak azután templomot. Nem véletlenül nem mondok „oktatást”, ahogy napjainkban szokás ezt mondani, mert ezekben a szellemi központokban vagy egyszerű falusi oskolákban a mesterek, kántortanítók, híres professzorok a véka tudás mellé egy köböl erkölcsöt mértek. Mert tudták, hogy csak tudással és emberi tartással emelhető fel népünk.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg azokat a hűséges szolgálókat, akik paláستtal a vállukon, szóval és szeretettel szolgálták népünket. Amint jöttem fel erre a nagy múltú szószerkekre, néztem az elkopott téglákat, az elkopott tölgyfalépcsőt, és hirtelen arra gondoltam, hogy mind az örökkévalóságban vannak már ők, akiknek léptei elkoptatták ezeket a lépcsőket. És hol vannak már azok a pillanatban elillanó ékesszóló prédikációk, amelyek kitöltötték ezeket a falakat, megérintették az emberi lelket itt ebben a templomban, és mindenütt szerte Erdélyben és a Kárpát-medencében? A szó elillan – mondanánk... de tudjuk, hisszük, hogy ez az elillanó szó, ha bejárta az utat lélektől lélekig, ha beíródott az emberi lélekbe, a kőtáblánál, ércnél maradandóbb közegbe, az emberi emlékezetbe és az örökkévalóságba vési bele magát. Hol vannak ők? Itt vannak, mert itt vagyunk testvéreim. Itt vagyunk azzal a hittel és azzal a lelkesedéssel, megmaradni akarással és küldetéstudattal, amelyet évszázadokon át a lelkünkbe véstek, amely erőt adott a túléléshez, és méltóvá tett ehhez az ünnephez.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg, hogy itt vannak mindazok, akik nemzetünk kimagasló személyiségei, akiket unitárius közösségünk szellemisége győzött ki, vagy akik Isten szabad keresésében, vallásunkban találtak otthonra, akiknek nem kell a nevük mellé mondani, mit tettek nemzetünkért, kultúránkért, mert nevük önmagáért beszél: Heltai Gáspár, Bogáti Fazekas Miklós, Bölöni Farkas Sándor, Brassai Sámuel, Kriza János, Berde Mózes, Orbán Balázs, Bartók Béla, Balázs Ferenc, László Gyula, Mikó Imre – hogy csak egy párat soroljak fel a hosszú sorból. Itt vannak velünk ők is, itt vannak műveik, szellemi örökségük

és a mai örömben, szemünk fényében itt van nemzetünkért és egyházunkért való vigyázásuk.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg, hogy egyházunk sorsa szervesen összefonódott nemzetünk sorsával, mind az értékteremtésben, mind a történelmi nehéz időkben. Bajban, reménytelenségben ott volt a reményt tápláló imádság: ott volt a szabadságharcokban, ott volt a trianoni szétszakadás tragédiájában, ott volt a lelkeket megsemmisíteni akaró kommunista diktatúra idején, ott volt és segített álmodni és remélni, hogy van babiloni fogságból való szabadulás. És lásd meg, hogy unitárius mivoltunkat mi mindig egyszerre mondtuk ki magyarságunkkal. Ez a kettő egyszerre volt fontos, és így hittük, hogy Isten előtt kedves mind vallási, mind nemzeti megmaradni akarásunk. Sem többek, sem kevesebbek nem vagyunk másoknál, és a világ szegényebb lenne nélkülünk. Ezzel a hittel voltunk mindig egyszerre unitáriusok és magyarok még akkor is, amikor a felekezeti türelmetlenség igazságtalan elbírálásban részesített. Bartók Béla ezt így fogalmazza meg: *„a magyarság számára talán a legszomorúbb, hogy az egyetlen magyar alapítású egyház, az Erdélyben a 16. században született unitárius – amely humanizmusával, a vallásszabadság 1568-ban kimondott törvényesítésével, és haladó szellemével kiemelkedő lehetne – állandó szálka volt a többi keresztény felekezet szemében. Ez gyakran ma is tapasztalható. Kis létszámuk miatt igen sokan nem is ismerik őket, és az időnként nyilvánosságra kerülő híradásokat idegenkedve vagy értetlenül fogadják.”* Ezen az ünnepen Ézsaiás mellett Jézus tanítása szólít meg: *„Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen épült város. A lámpást sem azért gyújtják meg, hogy a véka alá, hanem hogy a lámpatartóra tegyék, és akkor világít mindenkinek a házban. Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.”*

A múltba tekintő számvetés bátorít: bátorít, hogy számbeli kisebbségünk ellenére történelmünk során felbecsülhetetlen értékeket hoztak létre elődeink, bátorít, hogyha ilyen nehéz körülmények között is meg tudtunk maradni, érdemeink vagyunk a jövőre. Istennek terve van velünk, küldetésünk van, és ez elől nem térhetünk ki. Ez ad erőt ebben a pillanatban, hogy újra elkötelezzük magunkat, hogy rádöbbenjünk küldetésünk magasztosságára. Isten a világ világosságának álmodott meg, és ezt a világosságot nem szabad véka alá rejtenünk, hanem fel kell mutatnunk mindenkinek.

Brassai Sámuel meggyőződéssel nevezte a jövő vallásának az unitarizmust, mert hitt abban, hogy az emberi szellem fejlődése elhozza a hitünk számára megfelelő körülményeket, de abban is hitt, hogy nekünk kell tennünk azért, hogy vallásunk a jövő vallása lehessen. Hitt abban, hogy világosságunkkal képesek vagyunk beragyogni a világot. Ha Brassai ilyen magasra állította a mércét,

éleg-e ehhez a puszta túlélés? Elég-e a dicső múlt és az az elégtétel, hogy valami különös szerencse folytán unitáriusnak születünk? Elég-e véka alá rejtett lámpásnak lenni?

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg, hogy nem elég! A világosságot bűn elrejteni, mert nem elég azt megtalálni, de meg is kell osztani. A történelmünk tanulságai közt az is ott van, hogy ez a világmegváltó, világosságot megosztani akaró lelkesedés időnként alábbhagyott bennünk, hogy időnként kicsinyhitűekké váltunk, és puszta fennmaradásunkat is sikernek könyveltük el, máskor meg szinte abba is belenyugodtunk, hogy lassan eltűnünk a történelem színpadáról.

Emeld fel tekintetedet, és lásd meg, hogy ma, amikor unitárius egyházaink újraegyesülésében két test egységes új testet öltött, kérnünk kell gondviselő Istenünket, hogy ehhez az új testhez teremtsen új lelket belénk. Új lelket, amely új korszakot indít el, új lelket, amely nemcsak túlélni akar, hanem azzal a hittel és lelkesedéssel, amellyel Dávid Ferenc és Brassai álmodott, meg akarja változtatni, jobbra akarja tenni ezt a világot, mosolyra akarja igazítani arcát. *„Újjonnan kell születnetek”* (Jn 3,7) – hangzik Jézus biztatása. Ezzel a hittel kell visszatalálnunk az eredetek lelkesedéséhez, ezzel kell, hogy közösen elinduljunk és hinnünk, hogy küldetésünk van, hogy hitvalló egyházként vallani és vállalni kell ezt a küldetést. Vállalunk kell a belmissziót: ebben az egyesülés utáni lelkesedésben minden reményvesztett, önfel számolódásunkba beletörődött unitáriusnak Erdélyben és Magyarországon meg kell fogni a kezét, a szemébe nézni, és ujjongva kiáltani bele elfásult arcába: nem igaz, hogy csak elvetélt különös kísérlete voltunk a történelemnek! Van létjogosultságunk és jövőnk, ha hiszünk benne! Vállalunk kell a külmissziót is: megfogva azok kezét, akik a dogmatikus vallásokból és a korunkat gyötrő vallásos fanatizmusból kiábrándultan keresik a vallásban a szabadságot, akik tisztább és egyszerűbb vallás után vágynak, de nem tudnak rólunk. Nem hittéríteni kell, de fel kell mutatni világosságunkat! *„Nem rejthető el a hegyen épült város”* – hinnünk és hirdetni kell a világon egyre gyarapodó unitárius testvéreinkkel együtt, hogy vallásunk, amely az emberi szellem szabadságát hirdeti, a mában is szükséges, valóságos gyógyír ebben a sokszor vallásellenességtől, máskor meg vallásos fanatizmustól meggyötört korban. Hinnünk és hirdetni kell, hogy a média és a gazdasági érdekek túlerejével szemben fel kell venni a harcot a világot felfalni akaró, a vallást is haszonszerzéssé, kereskedelemmé süllyesztő gazdasági globalizációval szemben.

Ebben az ünnepi órában újjászülető reménnyel kell vallanunk és vállalunk magyar nemzeti identitásunkat. És mert az álmok teremtenek, hinni és álmodni kell, hogy egykoron minden egybenő, ami összetartozik! Hinni és álmodni!

Egy, a világűrből készített felvételt láttam nemrég, amelyen a Kárpát-medence egy csodálatos egység, olyan, mint egy szerető tenyér, amelyben élni álmódott bennünket Isten. Ha ezt szétszaggatták is időnként, ott volt és ott van mindig a haza a magasban: a szellem, a hit hazája. Az a hátország a magasban, ahonnan megsokszorozott erővel indulhatunk mindig honfoglaló csatába, újra visszafoglalni a talpunk alól kihúzott, szétszaggatott földet. Minden babiloni fogságból haza! Mindig haza! Isten minket úgy segítjen! Ámen.

Kovács Sándor

Látni és hinni

„Nyolc nap múlva ismét benn voltak a tanítványai, Tamás is velük. Bár az ajtók zárva voltak, bement Jézus, megállt középen, és azt mondta: »Békesség néktek!« Azután így szólt Tamáshoz: »Nyújtsd ide az ujjadat, és nézd meg kezeimet, nyújtsd ide a kezedet, és tedd az oldaladra, és ne légy hitetlen, hanem hívő.« Tamás pedig így felelt: »Én Uram, és én Istenem!« Jézus így szólt hozzá: »Mivel látsz engem, hiszel: boldogok, akik nem látnak és hisznek.«” (Jn 20,26–29)

Ünneplő gyülekezet, keresztény Testvéreim!

Ritkán adatik meg a keresztény világban az, hogy a keleti és nyugati egyház egyszerre ünnepelje húsvétot, és még ritkább az, hogy a zsidó peszah ünnepe is egybeessen ezekkel. Különös ajándéka ez az Istennek, hogy idén Kelet és Nyugat együtt ünnepel, a keresztények Jézus feltámadására, a zsidók az Egyiptomból való csodálatos szabadulásra emlékeznek. Valóban csodálatos az, ahogyan az élet kiszabadul a dermesztő tél, a látszólagos halál fogságából.

Kolozsvári lakásunk északi ablakaiból csodálatos kilátás nyílik a Kerekdombra, tiszta időben, ha kicsit észak-kelet irányában nézünk, ellátni Kajántóig. Nem tudom elmondani, milyen felemelő érzés reggel felébredni, kinézni az ablakon, és látni a reményteljesen zöldellő dombokat. Néhány héttel ezelőtt olyan bátortalan színben mutatkozott a világ, még szürke volt ugyan, de már érezni, sejteni lehetett az élni akarás jeleit, s ma, húsvét másodnapján már nem is kellett nagyon megerőltetnem szemem, a virágzásnak indult fákat is jól kivehettem a távolban. Isten egyik legnagyobb áldása a látás, bizony naponta meg kell, hogy köszönjük Teremtőnknek ezt az ajándékát is. Húsvét másodnapján a látásról és a húsvéti hitről fogok beszélni Nektek.

János evangéliuma, de általában az evangéliumok a húsvéti eseményeket a költészet utánozhatatlan nyelvén mondják el. Azt hiszem, hogy Jézus élettörténetének ez a legdrámaibb, de legköltőibb mozzanata is, és lehet-e másként szólni a feltámadásról, mint a költészet, a metaforák nyelvén? Az alapgondolatul felol-

vasott versekben a költészet tökélye szólal meg. János evangéliumának 20. fejezete a keresztre feszítést követő történéseket beszéli el. Ennek a résznek talán azt a címet adhatnánk: *Az üres sír misztériuma*. Engem különösképpen a fejezet záró gondolatainak megrendítő ereje ragadott meg. Ezek a versek arról szólnak, hogy a tanítványok látták az üres sírt, de nem értették meg, mi történt, és hazamentek. Bezárkóztak.

Mi úgy nőttünk fel és úgy szoktuk meg, hogy nem jó az üresség. Nem szeretjük, ha valami üres. Ha lehet, legyen tele a pénztárcánk, a kamránk, az autónk üzemanyagtartálya, a cigarettatárcánk. Rendszerint tele a fejünk is ötlettel, de talán még inkább a tennivalók sokaságával. És tele a szívünk érzelmekkel, örömmel és bánattal. Ez a telítettség akadályoz meg bennünket a tisztán látásban. A nagybőjt éppen abban volt segítségünkre, hogy kiüresíthessük magunkat, hogy képesek legyünk a húsvéti evangélium befogadására. Sokszor van úgy, hogyha valami rendkívüli dolog történik velünk, és nem tudjuk mire vélni, elutasítjuk, elzárkózunk az ismeretlen megtapasztalása elől. Bizony gyakran nem csak el-, hanem be is zárkózunk testvéreim, becsukjuk és bezárjuk magunk mögött az ajtót. De nem csak lakásunk ajtaját zárjuk be, hanem a szívünkét is. Újra meg újra elfordítjuk a kulcsot a félelem, az aggodalmaskodás ajtajában. Bezárkózunk, nem akarjuk, hogy zavarjanak, nem szeretjük, ha vélt kényelmünket háborgatják.

A tanítványok is magukra zárták az ajtót, tele voltak kétségbeeséssel. Nem elég, hogy legjobb barátjukat, Mesterüket gyalázatosan kivégezték, még a holtteste is eltűnt. A kétségbeesés és a gyász töltötte el őket. A tanítványi csoport szétrebbent, Júdás már nem volt köztük, és Tamás is hiányzott, de néhányan mégiscsak együtt maradtak. És ebben a kétségbeesett pillanatban valami egészen rendkívüli dolog történt. A bezárt ajtók mögött összegyűlt tanítványoknak megjelent Jézus, így köszönvén: Békesség néktek! Békességet hozott, a lélek békességét! Szívünk bezárt ajtaján egyszer csak belép valaki, és békességet hoz! Hogy is írta Ady Endre? „*Uram, háborúból jövök én, / Mindennek vége, vége: / Békíts ki Magaddal s magammal, / Hiszen Te vagy a Béke.*” Milyen sokszor háborúskodunk mi is, s milyen áldott jó érzés húsvétkor átadni magunkat a mindent betöltő békének. Ilyenkor arra vágyunk, hogy együtt legyünk szereteteinkkel, hogy mindannyian elteljünk szent békességgel.

A tanítványok közül is hiányoztak, különféle okok miatt nem lehettek együtt. Nem tudjuk, hol járt Tamás. Az evangélium szerzője csak annyit örökített meg, hogy Tamás, akit Ikernek is hívtak, nagypéntek után nem volt együtt testvéreivel, sorstársaival, és mert külön utakon járt, lekéste a Jézussal való találkozást.

Milyen sok lényeges találkozást késünk le magunk is; nem a különféle üzleti vagy hivatalos tárgyalásokra gondolok, ezekkel tele van határidőnaplónk. Leggyakrabban az önmagunkkal való találkákról szoktunk lekésni, annyira tele vagyunk gondjainkkal, ötleteinkkel, terveinkkel, hogy nem marad hely az önmagunkkal való szembenézésre. Egész napi megerőltető munka után a televízió képernyője előtt roskadva nem sok hajlandóságot mutatunk, nemhogy az önvizsgálatra, de a szereteteinkkel való törődésre sem. Hagyjuk, hogy a televízió agymosó képsorai megtegyék hatásukat, aztán zúgó, tele fejjel ágyba zuhanunk. Aztán jöhet a hétvége, de ez sem az életünket megváltoztató találkozásokról szól, el vagyunk magunkkal, túlságosan is tele vagyunk önmagunkkal ahhoz, hogy észrevegyük, háborúból jövünk magunk is, és nagy szükségünk van a békességre. Ma itt van az alkalom, takarítsuk és üresítsük ki gondtól, bajtól tele lelkünket, nyissuk meg annak ajtaját, és hagyjuk, hogy felkeressen bennünket is a békesség evangéliuma.

Tamás néhány nap után felkereste testvéreit, tanítványtársait, és amikor azok lelkendezve és lelkesedve elbeszélték, hogy milyen csodálatos élményben volt részük, Tamás kimért józansággal, megingathatatlan rációval, észére hagyatkozva, talán kicsit gúnyosan is megjegyezte – miként mi is gyakran tesszük –: hiszem, ha látom! *„Ha nem látom kezén a szegek helyét, és nem érintem meg ujjammal a szegek helyét, és nem teszem kezem az oldalára nem hiszem!”*

Nyolc nap telt el a feltámadottal való első találkozástól és a történet újból megisméltődött, ezúttal Tamás jelenlétében. Az azért elgondolkodtató, hogy nyolc nap után is a tanítványok csak a zárt ajtók mögött érezték biztonságban magukat. Az ajtók be voltak zárva, pedig nem volt már ok a kétségbeesésre, a bizalmatlanságra. Az Istenben bízó ember tudja, érzi, hogy a bizalmatlanság páncélerős ajtai is megnyílnak a názáreti Jézus előtt. Őt ideig-óráig ki lehet életünk-ből zárni, de eljön az a pillanat, amikor megérezzük, hogy tanításának szépsége, egyszerűsége és igazsága előtt felpattan minden zár, és kinyílik minden ajtó. Olyan ez, mint amikor a növények kidugják friss, üde hajtásaikat a földből.

A napokban érdekes élményben volt részem. Kolozsváron, a püspöki ház udvarán parkoljuk le autónkat, és arra figyeltem fel, hogy valami rendkívüli történik. Akik jártak az udvaron, tudják, hogy az némiképp átalakult, kavics borítja. A kavicstakaró között azonban felfedeztem egy szál tulipánt, virága ugyan még nincs, de kardleveleit makacsul és konok kitartással átréselte a kövek között, fényre, levegőre, életre vágott. Hirtelen az üres sziklasír jutott eszembe, és az, hogy az életet nem lehet sziklasírba, kavicstakaró alá rejteni, az evangélium áttöri a zárt ajtókat, és beragyogja életünket, ha mégoly kételkedők lennénk is, mint Tamás.

János evangéliumában azt olvastuk, hogy az ajtók zárva voltak, Jézus mégis bement tanítványaihoz, és megállt a ház közepén. Nem a tanítványok elé állt, nem ült le közéjük, hanem megállt a ház közepén, és köszöntötte őket.

Testvéreim, ki áll a mi életünk középpontjában? Az Isten örök jóságában és gondviselésében vetett hit van életünk középpontjában vagy valami más? Azt hiszem, hogy a középpontot legtöbbször a mindennapok gondja, a munka foglalja el, az, hogy lesz-e holnap kenyerünk, hogy lesz-e egészségünk, pénzünk a számlák kifizetéséhez. Akárhonnan nézzük, legtöbbször az anyagiak állanak életünk középpontjában. Hallhattuk, láthattuk, olvashattuk, hogy milyen sokba kerül az ünnepet megelőző bevásárlás itt Kelet és Nyugat mezsgyéjén, hogy a húsvéti asztalon minden ott legyen. Bizony ezek kerültek életünk központjába, esetleg a család, a szűk rokon vagy baráti kör. Hajdanán az iskolában azt tanultuk, hogy adott mértani alakzatnak egyetlen középpontja lehet. Mondanom sem kell, hogy az élet bonyolultabb akármely mértani alakzatnál. Azt is tudjuk, hogy síkmértanban a kör az a tökéletes alakzat, melynek középpontjából egy sugarat húzva a kör bármely pontja egyenlő távolságra van a középponttól. Nézzünk magunkba, és feleljünk a következő kérdésre: ki van, mi van életünk középpontjában? És vajon életünk olyan szabályos, mint egy szépen rajzolt kör?

Ha a középpontban az örökös munka, a rohanás, az anyagi biztonság mindenekfeletti megteremtése áll, akkor lelkünk ajtaja egyelőre zárva van a fel-támadott előtt. Ha ez a középpont a szűk család, akkor résnyre bár, de nyitott az ajtó. Azt hiszem, hogy mindannyian biztonságot, harmóniát akarunk életünkben. Ha meg akarjuk tapasztalni húsvét diadalmas hitet, reményt adó üzenetét, akkor egyetlen középponthez kössük életünk sugarát. Ez a középpont pedig Jézus evangéliuma legyen, mert csak ez lehet az Isten és emberszeretet megtartást, szabadulást, üdvözülést adó örök reménysége. Ha Isten és ember szeretetét meg-személyesítő Jézus van életünk középpontjában, akkor tanítása és példaadása megtart a kétségbeesésben, megszabadít a halálfélelemben, és üdvözít Isten vég-telen szeretetében.

Azt olvassuk a Szentírásban, hogy Jézus megállt középen, és ugyanazokkal a szavakkal szólt Tamáshoz, melyekkel emez kétségbe vonta testvérei húsvéti él-ményét. Tamás nem volt rossz ember, nem árulta el Jézust, csak kételkedett, ta-máskodott, nem akart hinni testvérei lelkesült beszámolójának. Hideg fejfel mérlegelt, józanul gondolkodott, érzékszervei bizonyosságára hagyakozott, ke-zével tapintani, szemével látni akart. Igaza volt Tamásnak, és igazuk van mind-azoknak, akik úgy gondolkodnak, mint ő.

Bizonyosságot akarunk, olyan bizonyosságot, amit kezünkkel megfogha-tunk, szemünkkel láthatunk, és nem olyant, amiről valaki elragadtatásában be-

szél. Húsvét üzeneténél világosabb bizonyosságot azonban sehol nem találhatunk. Ez több, mint amennyit érzékszerveinkkel megtapasztalhatunk! Nekünk, mindenkori Tamásoknak szól a húsvéti örömmüzenet, a biztatás, hogy ne kételkedjünk, hanem tegyünk bizonyosságot húsvét mindent legyőző erejéről. Ne légy hitetlen – szóljt Jézus Tamáshoz, és szól hozzánk, és ha hangját meghalljuk, már nem akarjuk megtapogatni, ujjainkat nem akarjuk sebeire, kezünket oldalára tenni, hanem boldog békeséggel megvalljuk: találkoztunk a feltámadottal!

Tamás nem csak a szemével, hanem a szívével is látott. Ez esztendő húsvétja is arra biztat, hogy ne csak szemünkkel, de szívével is tanuljunk meg látni, mert igaz az, hogy csak szívével lát igazán az ember! Hiába nyitjuk tágra a szemünk, ha a szívünk zárva. Csak testi szemünkkel nem látjuk meg a feltámadt Jézust, de ha szívünk nyitva tanítása előtt, akkor szívével kezdünk látni, és szemünk is élesebb lesz, tisztábban látjuk feladatunkat és dolgunkat itt a földön. Hiába olvassuk tágra nyitott szemmel naponta a Szentírást, ha szívünk közben hét lakattal van bezárva, s nem látjuk, hogyan és hol segíthetünk testvéreinken. Szívével lát igazán az ember! Távolságba, idegenbe szakadt gyermekünket látjuk-e szemünkkel? Szemmel tudjuk-e tartani, hogy mit csinál a kollégiumban, hogy hogyan boldogul tőlünk sok száz kilométer távolságra... Amikor szeretteink távol vannak tőlünk, látjuk-e őket szemünkkel? Ugye nem, de szívünk látja iskolás gyermekünket, látja idegenbe szakadt fiunkat, lányunkat, testvérünket, látja hitvestársunkat. És látjuk-e – testvéreim – szemünkkel azokat, akik az örökélet honába költöztek? Látjuk-e szemünkkel szeretett édesanyánkat és édesapánkat, boldog emlékü felmenőinket? Szívünk látja őket, és boldogok vagyunk, mert nem látunk, de hiszünk. Hiszünk, hogy síron innen és síron túl Isten vigyáz mindannyiunkra.

Ez húsvét diadala és csodálatos tanítása. Hitünk Krisztusa, életünket formáló Jézusa megnyitja bezárt szívünket, éltünk középpontjába állítja tanításának örök igazságát, megtanít szívével látni és bízni gondviselő Istenünk örökké tartó szeretetében. Ámen.

Kovács Sándor

Pünkösdi összefogás

„Amikor pedig eljött a pünkösöd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek. Majd valami lángnyelvek jelentek meg előttük, amelyek szétszlottak, és leszálltak mindegyikükre. Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni; úgy, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak.” (ApCsel 2,1–4)

Ünneplő gyülekezet, kedves Testvéreim!

Örömmel és szeretettel köszöntöm az alsófelsőszentmihályi egyházközség minden tagját, és köszönöm, hogy újból Önökkel együtt ünnepelhetek. 1989 pünkösdjén prédikáltam először ebben az egyházközségben, s az azóta eltelt 22 esztendő bizony sok mindent hozott mind az egyházközség, mind pedig az én életemben. Jól esik szószékre állnom, szeretek prédikálni, szeretem az evangéliumot hirdetni. Paptanár lévén nem prédikálok olyan sokszor, mint lelkésztestvéreim, de kárpótlásul többet vagyok együtt azokkal az ifjakkal, akik lelkészi pályára készülnek. Több mint másfél évtizede, hogy tanítok, és meg kell, hogy osszam a gyülekezettel egy érdekes tapasztalatom. Lehetséges, hogy ez az öregedés első jele – ezt már többen is fejemre olvasták –, de azt tapasztalom kedves testvéreim, hogy a nyomunkba lépő nemzedékek mintha nem lelkesednének úgy, miként mi lelkesedtünk. Konfirmáló korú gyermekeinkben is azt látom, hogy nehéz felgyújtani bennük a lángot. Valami furcsa dolog történik velünk a 21. sz. hajnalán, mintha elfelejtettünk volna lelkesedni...

Amikor az első pünkösöd történetét olvassuk, és felelevenítjük a Jeruzsálemben történeteket, minden szemünk előtt megjelenő képsor felfokozott lelkesedésről, már-már a fanatizmus határát súroló rajongásról szól. Az együtt imádkozó apostolok a bennük munkálkodó Lélek hatására bizonyosságot tesznek arról, hogy az a Jézus, akit ötvenhárom nappal korábban keresztre feszítettek, Isten küldötte és felkentje, Messiás volt. Távol álljon tőlem az, hogy bárkit is fanatizálni akarnék, vagy vakhitre, rajongásra buzdítanék, csupán azt szeretném, ha istentiszte-

letünk során újból izzani kezdene bennünk a reménység, a hit, a lelkesedés parazsa, mert tudom, hogy a hétköznapiok hamuja alatt ott izzik mindannyiunkban a jobbá válás, az összefogás, a változtatni akarás élő szene. Hadd fújjunk hát rá erre a parázsra, élesszük fel tüzét!

A klasszikus pütkösdi történet azzal kezdődik, hogy az apostolok mindannyian egy akarattal együtt voltak. Drága testvéreim, mikor voltunk mi utoljára egy akarattal együtt? Ha csak a családomra és a szűk rokoni körre gondolok, akkor egy-két lakodalmat, keresztelőt tudok feleleveníteni, és – akár tetszik akár nem – sok-sok temetést! Bizony testvéreim, a leggyakoribb alkalom, amikor egy akarattal vagyunk együtt, az a temetés, az a pillanat, amikor valakitől búcsúzunk. Kötelességünk mindenkinek megadni a végtisztességet, a betegséget, a halált, a gyászt nem tudjuk kizárni életünkéből, és az is jól esik, amikor gyászunkban mások is osztoznak, amikor vigasztaló szeretetükkel közelebb hajolnak barátaink. Testvéreim, nem csak a gyászban kell együtt lenni, hanem az örömben is! Milyen csodálatosan szép az, amikor az atyafiak együtt ünnepelnek, énekelnek, osztoznak egymás örömeiben. És ezzel el is érkezünk a pütkösdi ünnep *első lényeges üzenetéhez: az együttlétben, a közös ünneplésben hihetetlen erő van*. Emlékezzetek csak vissza arra testvéreim, milyen hihetetlen összefogás jellemezte egész erdélyi magyar nemzettestünket az 1990-es évek elején, akkor, amikor nem volt ok a fellengzős ünneplésre, mert fekete márciusok árnyékolták be életünk egét, de mégis az összefogás nyomán egy egész ország láthatta azt, milyen hihetetlen erő van az erdélyi magyar társadalomban. A pütkösdi lélek hatott át mindannyiunkat, az összefogás, a közös ünneplés az építés jellemezte közösségeinket.

Hála' Isten ma nagy a szabadság – látszólag legalábbis az –, és azt hisszük, hogy megengedhetjük magunknak a sokféle sántikálást. Tegyük fel egy néhány kérdést is magunknak: mikor volt utoljára olyan ünnepség a templomban, amikor unitárius közösségünk apraja és nagyja együtt volt? Emlékszünk-e ilyen alkalomra, s ha igen akkor idézzük fel azt az érzést is, ami ehhez az alkalomhoz társul. Hihetetlen erő van közösségeinkben, és ezt leginkább akkor érezzük meg, amikor valamilyen közös ügy érdekében minden egyéni sérelmet hátrahagyva együtt vagyunk. Tizenöt évvel ezelőtt megadatott nekem, hogy az Amerikai Egyesült Államokban részt vegyek unitárius hittestvéreink évi legnagyobb ünnepén, a főtanácson, vagy ahogyan ők nevezik, a General Assembly-n. Mintegy tízezer ember gyűlt egybe, és ha a közös istentiszteleti alkalomra gondolok, most is átjárja egész lényem valami fennkölt érzés. Amikor tízezer ember együtt énekel és imádkozott úgy éreztük, hogy nincs az a feladat, amit ne tudnánk megvalósítani; még ma is, ha eszembe jut, úgy érzem, hogy nincs olyan akadály, amit közös összefogással és hittel le ne győzhetnénk! Testvéreim, pütkösdkor gon-

dolkodjunk el azon, hogy miben van a mi erőnk, hol vannak azok a rejtett erő-tartalékok, melyeket Isten indít el bennünk. Társadalmunkban azt látjuk – különösen az utóbbi időben –, hogy új és még újabb politikai alakulatok jönnek létre, hogy nagy egyházközsegeink apró darabokra hullnak, s hogy üzenetünkre azok sem figyelnek, akik értik magyar szavunkat.

Amikor az apostolok pünkösdkor szólásra emelkedtek Jeruzsálemben, különböző nyelveken szóltak ugyan, de mindannyian *egy dologról tettek bizonyóságot*, arról, hogy Isten nem hagyta el őket, hogy Jézus nagypénteki halálával és húsvéti diadalával nem lezárult, hanem elkezdődött egy új korszak. Jó néhányan azt mondták a jelenlevők közül, hogy megrészegedek ezek az emberek, és butaságokat beszélnek, mások pedig úgy gondolták, hogy érdemes az örömhírt meghallgatni, mert nem bortól, hanem a lelkesedéstől részegedek meg a bizonyoságtévő apostolok. Testvéreim, manapság egy vagy két nyelven mondogatják el nekünk józan emberek azt, hogy miért jobb azt az utat, politikai pártot követni, amelyet ők ajánlanak, valahogy mégis az az érzésünk támad, hogy nem értjük, mi akar ez lenni. Talán már mi sem értjük, mi történik társadalmunkkal, lassan már odajutunk, hogy semmiért nem tudunk lelkesedni. Az apostolok végtelenül őszinték voltak, nem állt érdekükben félrevezetni hallgatóikat. Mögöttük nem épült fel még az egyház intézményrendszere, nem szerveződtek még különféle csoportokba, nem kínáltak senkinek mennyet, és nem fenyegettek senkit a pokollal. Isten közelségét érezték meg, Vele telítődtek, és ezt a hihetetlen eksztatikus tapasztalatot próbálták meg átadni hallgatóságuknak úgy, hogy sok nyelven, de ugyanarról beszéltek és tettek bizonyóságot. *És ez pünkösöd második tanítása: nem az a legfontosabb és leglényegesebb, hogy milyen nyelvet beszélünk, hanem az, hogy amit elmondunk, az feleljen meg Isten akaratának.* Nem lehet magyarul vagy románul szeretni, mert a szeretetnek egyetlen egyetemes nyelve van, mint ahogy nem lehet nyelveken gyűlölködni sem, mert a gyűlölet egyformán rombol bármely közösségben. Az apostolokat mintha lángnyelvek szállták volna meg, különböző nyelveken szóltak arról, aminek tanúi és megélői voltak, arról, hogy a Jézus képviselte értékvilágot nem lehet elpusztítani, sziklasírba temetni. Ezt kell nekünk is megtanulnunk, ezt az értékvilágot kell magunkévá tennünk, mert nem az egyéni érdekek mellett szerveződött naggyá közösségünk, nem az önzés és széthúzás jellemezte unitárius közösségeinket, hanem az együvé tartozás, az összefogás, a kisebbekkel való törődés!

Az unitárius egyház történetét tanítom a papnövendékeknek, és mindig elmondom diákjaimnak, hogy egyházunkat akkor érte a legnagyobb megpróbáltatás, amikor széthúztak közösségeink. A sok-sok példa közül, melyet fel lehetne sorolni állításom igazolására, hadd említsek meg egyetlen egyet. Bizonyára van-

nak Önök közt olyanok, akik személyesen is ismerték Kiss Elek püspököt. Koromnál fogva én nem találkoztam soha vele, csak roppant tanulságos életművét tanulmányoztam. Köztudott, hogy a kommunizmus egyházellenes éveiben sokan hátat fordítottak közösségeiknek, különféle érdekekből megtagadták az őket is felnevelő anyaszentegyházat. Kiss Elek jó barátai közé tartozott egy nagy-nagy katolikus püspök, Márton Áron. Megrendítően szépen búcsúzott Márton Áron római katolikus püspök az unitárius püspök koporsójánál. A következőket mondta: *„Kiss Elek unitárius püspöknek volt egy mondása, mely szerint az egyház ellenségei nem azok, akik kívülről támadják, hanem, akik belülről bomlasztják.”*

Kedves Testvéreim, azt hiszem, ez ma is igaz: nem a külső támadások veszélyeztetik elsősorban létünket, hanem a belülről jövő széthúzás, a kebelünkben, közösségeinkben dúló hatalmi csaták gyengítnek meg. Mi olyan kevesen vagyunk, hogy nem engedhetjük meg magunknak azt a fényűzést, hogy egymásra haragudjunk, egymással torzsalkodjunk. Tudom, mindenkit nem szerethetünk, de Jézus tanítása alapján azt is vallom, hogy amit akartok azért, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is azt cselekedjétek azokkal. Ha azt akarjuk, hogy közösségünkben megértés legyen, legyünk megértők mi is mások irányában. Ha azt szeretnénk, hogy adakozóbbak legyünk, mi mutassunk jó példát az adakozásban. Ha a közmunkába szeretnénk bevonni másokat, magunk legyünk azok, akik először vállaljuk fel az önkéntes munkát. Ha azt akarjuk, hogy többen jöjjenek el a templomba, mi legyünk azok, akik a következő vasárnap még egy hallgatót magunkkal hozunk. Az apró kicsi kezdet, ha lelkesedéssel találkozik, nagy dolgokat vihet véghez. Itt, az Aranyos mentén, jó példaadással bizonyosságát adhatják annak, hogy összefogással, egymás megbecsülésével és segítségével nagy dolgokat is megvalósíthatunk. És ez lesz pünkösöd harmadik üzenete: *a kicsi kezdet, a látszólag kis lélekszám közös összefogással és akarattal nagy dolgokra képes!*

Pünkösöd ünnepén azt kéri életünk Ura tőlünk, hogy jobban figyeljünk egymásra, hogy több olyan alkalmat találjunk, amikor együtt lehetünk, mert az együtt imádkozó és együtt dolgozó közösségeket megáldja az Isten! Határozzuk ma el azt, hogy ez ünnep után megpróbálunk több időt tölteni szereteteinkkel, a szűk családdal, rokonainkkal, barátainkkal, unitárius gyülekezetünkkel. Ha ebben a templomban és szerte Erdélyország unitárius templomaiba sikerülne beültetni gyülekezeteink legalább felét, ha itt az Aranyos mentén az unitáriusok összefognának, tudom, hogy megváltozna az életünk. A közös együttlét olyan erőt szabadít fel bennünk, olyan csodálatos áramlását indítja el a Léleknek, mely lehetetlen tettekre képes.

Drága Testvéreim, rajtatok és rajtunk áll, hogy akarunk-e megváltozni, akarunk-e együtt egy akarattal bizonyosságot tenni arról, hogy érdemes és lehet tisz-

tességesen, becsületesen élni és dolgozni, egyik a másiknak segíteni. Pünkösdi ünnepe, a Lélek ereje minden esztendőben felizzik bennünk, rajtunk áll, hogy mit teszünk: megváltoztatjuk életünket, és vállaljuk az ezzel járó feladatokat, vagy hagyjuk, hogy elmúljon az ünnep, és végezzük lelketlenül a hétköznapi és sokszor még a vasárnapi robotot is. Ha a templomaink benépesülnek, ha kezünket többször kulcsoljuk imára, ha ajkunkról többször száll fel a hálaadó ének, áldáshozói leszünk közösségeinknek. De amennyiben közönyösek, önzők, irigyek, pletykálkodók vagyunk, ha a mások baját, romlását kívánjuk, ha csak önző érdekeinkért küzdünk, akkor a pünkösdi tűz felperzseli életünket, megégeti és elpusztítja közösségeinket, szétrombolja családjainkat. Ezen az ünnepen választani kell: akik itt voltak a templomban, mondjátok el, ha hazatértek azoknak is, akik ma nem jöttek el, hogy jövője csak annak a családnak, annak a közösségnek lesz, ahol összefognak az atyafiak, ahol megértik egymás szavát, ahol a jézusi értékrend a mérce és az iránytű. Ebben segítsen az Isten mindannyiunkat! Ámen.

KÖNYVSZEMLE

Keszeg Vilmos (szerk.): *Iskolák, iskolamesterek, diákok Erdélyben. Iskola- és oktatástörténeti tanulmányok.* Kolozsvár, 2011, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 276 oldal

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya talán eddigi legsikeresebb konferenciáját rendezte meg 2007. november 24-én a Magyar Tudomány Napja alkalmából. Az akkori szakosztályi elnök, Keszeg Vilmos állapítja meg a most közzétett kötet előszavában, hogy „a szervezőket meglepte a rendezvényre jelentkezettek nagy száma”. Bebizonyosodott, hogy „történészek, pedagógusok, néprajzkutatók, nyelvészek és irodalomtörténészek számára egyaránt megkerülhetetlennek bizonyult az erdélyi oktatás története”. Mert az ülészakot *Az erdélyi (a magyar) iskolai oktatás története* címmel hirdették meg. Az akkori műsorfüzet szerint a plenáris ülésen, majd a két szekcióban 34 dolgozatnak kellett elhangoznia. Már az ülés folyamán felmerült az igény, hogy a dolgozatokat érdemes összegyűjteni s egy kötetben közzétenni: a kiadvány adattárrá válhat, és mintát szolgálthat a jövő kutatói számára.

Hosszas vajúadás után, négy évvel az ülészakot követően, 2011 őszén kikerült a sajtó alól a 16 előadást felölelő kötet. Megállapítható, hogy jórészt a

felsőoktatásban dolgozó előadók mulasztották el munkáikkal megtisztelni a kötetet. Így néhány témakör kimaradt. A kötet azonban így is nagyon gazdag anyagot tesz közzé. Bár a dolgozatok nincsenek fejezetcímek alá csoportosítva, mégis elrendezésük témakörök kikapintását teszi lehetővé.

Az első két tanulmány az iskola-történet két fontos forrására hívja fel a figyelmet. Róth András Lajos az iskolai értesítők történetét és alig hasznosított gazdag adatanyagát tárja elénk. A legrégebbi magyarországi értesítő 1744-ből származik (Kassa), de ezek évenkénti megjelenítése csak a bécsi parancsra 1850-ben bevezetett *Organisationsentwurf* címen ismert tanügyi rendelet értelmében vált kötelezővé. Az erdélyi, főleg protestáns iskolák még sokáig vonakodtak ezek összeállításától, legfeljebb tanár- és diáknévso-rokat tartalmazó vizsgarendeket jelentettek meg. Az 1870-es évektől már egyre több tanintézet tett közzé füzetes értesítőt. Ezek egy tanévre vonatkozóan minden adatot összegyűjtöttek. A szerző felsorolja a lehetséges rovatokat. Tény, hogy nem csak az iskola működésére, belső életére, de a tanárok –

akár iskolán kívüli – munkásságára és a felcseperedő diákok előmenetelére, körüli tevékenységére vonatkozóan is rengeteg adatot rejtenek e kis füzetek. Hány későbbi híres személyiség életrajzát lehet még teljesebbé tenni az értesítők adalékaival! Gyakran az új iskolaépületek alaprajzait, mérnöki pontosságú bemutatását is megtaláljuk bennük. Néha még fényképeket is közölnek. Az értesítőket megküldték egymásnak a tanintézetek, úgyhogy legtöbbjük könyvtárában külön állagot képviselnek. Kolozsvár különlegesen szerencsés helyzetben van, mert három nagy felekezeti tanintézetének – jelenleg az akadémiai fiókkönyvtárban őrzött – értesítő-gyűjteménye mellé felsorakozik az egyetemi könyvtár gazdag kötelezpéldány-anyaga. Jelenleg folyik az iskolai értesítők bibliográfiájának az elkészítése és számítógépes adattári feldolgozása. Nagy kár, hogy többnyire csak 1944-ig jelentek meg az értesítők, azután a cenzúra lehetetlenné tette közzétételüket. Itt-ott a nyomdakész kéziratok megmaradtak a levéltárakban. Erdélyi viszonylatban 1990-ig csak egészen kivételesen engedték meg egy-egy kerek évforduló kapcsán az értesítőkhöz hasonló adattárak, emlékkötetek közzétételét. Utóbb sok iskola megpróbálta felújítani e kiadványt, de füzetek rendszertelenül jelennek meg, s jóval kevesebb adatot tartalmaznak, mint a régi értesítők. Nemegetszer diáklappá minősülnek, s csak tanár- és diáknévsoraik emlékez-

tetnek az értesítőkre. Minden esetre a XIX. század második és a XX. század első felének iskolatörténetét főleg az értesítőkre alapozva kell megírni.

Sebestyén Kálmán egy régebbi, nehezebben felkutatható forráshoz nyúl: a vizitációs jegyzőkönyvek alapján a XVIII–XIX. század fordulóján vizsgálja az erdélyi népiskolák eredményességét. Ebben az időszakban a püspökök vagy azok megbízottjai elég rendszeresen felkeresték az egyházközségeket, plébániákat, s a vizitáció végén jegyzőkönyvet vettek fel, amelyben leírták a felekezeti iskola állapotát, jellemezték az oktatót és a diákokat, néha még a tananyagot és a használt tankönyveket is előszámolták. Így a szerző megállapítja, hogy a vizsgált korszakban körülbelül 820 magyar elemi iskola működött a katolikus, református és unitárius felekezet felügyelete alatt. A református és katolikus iskolákban 50–60, az unitáriusokban 80%-os volt az iskolalátogatás. Megismerjük a korszak tanítóinak státusát és képzettségét. Legtöbben a városi iskolákban jutottak el valamelyik magasabb osztályba, mielőtt tanításra vállalkoztak volna, az unitáriusok ragaszkodtak a már akadémiai tagozatnak számító bölcsészeti tanfolyam elvégzéséhez a tanítói kinevezésnél. A korábbi két-három évre kiküldött diákokat ekkoriban váltják fel a letelepedő, családot alapító mesterek. Vallási ismeretek mellett főleg az írást-olvasást tanították, egy kevés számtant, földrajzot-természetráj-

zot és történelmet. Természetesen anyanyelven. Tankönyve eleinte legfeljebb a tanítónak volt.

A következő öt dolgozat falvak, tájegységek kisvárosok iskolatörténetét dolgozza fel több-kevesebb rendszerességgel. A szerzők néhány a bemutatott iskolának a diákja, tanára, sőt igazgatója is volt egy ideig. Ennek megfelelően különösen azok a fejezetek válnak forrásértékűvé, amelyekben saját tapasztalataikat, emlékeiket örökítik meg. Boldizsár Zeyk Imre Kalotaszeg magyar oktatás- és iskolatörténetét gazdagítja adatokkal. Összegyűjti a XV. századig visszamenően a vidék iskoláira, iskolamestereire vonatkozó elszórt utalásokat. A XIX. század végétől kezdve inkább a törvények megszabta kereteket vizsgálja, s a két világháború közötti magyarellenes iskolapolitikát illusztrálja adalékokkal. Mikor rátér saját munkahelyére, a tordaszentlászlói iskolára, s annak 1945 utáni sorsát tárgyalja elénk, már történelmet ír: az iskolai levéltár adatait egészíti ki személyes emlékeivel. 1994-ig eredeteti az eseményeket, fejleményeket. Kétségtelenül neki is része van abban, hogy fennmaradt a magyar iskola a faluban.

Bartis Erika a Székelyföld katolikus sarkának, Csík-, Gyergyó- és Káoszonszéknek a korai, 1848-ig terjedő iskolatörténetét állítja össze. Közismerten a protestáns felekezetekhez fűződik az iskolázás elterjedése tájainkon. Jóformán minden parókia mellett működött iskola is. A tanulmányban vizs-

gált vidék azért érdekes, mert itt a lakosság megmaradt a katolikus hitben. Feltevődik a kérdés, hogy náluk mennyire terjedt az iskoláztatás. Szerzőnk levéltárakból, vizitációs jegyzőkönyvekből, oklevéltárakból kijegyez minden tanítóra vonatkozó adatot, s ezeket a XVII. század végéig kronologikusan sorolja fel, majd a XVIII. századra vonatkozóan már csoportosítja őket főesperesi kerületenként, s azon belül falvanként. A kántortanítók többnyire a csíksomlyói és a kantai iskolák néhány osztályának elvégzése után kerültek a pályára, kivételesen Kolozsvárt és Marosvásárhelyen is tanulhattak pár évig. Összegzésként megállapítja: „Csík, Gyergyó és Kászon iskolái semmiben sem különböznek a kor székelyföldi, erdélyi vagy magyarországi oktatásától. A reformáció kívül rekedt e terület határain, de a katolikus egyház igyekezett felzárkózni a kor szelleméhez, így az oktatás szerepe is fokozatosan megnőtt”.

Garda Dezső az előbb vizsgált tájegység egyetlen települését emeli ki: Gyergyószentmiklós iskolatörténetét vázolja a XX. század második évtizedéig. A kezdeteket tömören összegzi, s lényegében a XIX. század közepétől mélyíti el kutatásait. Ekkor már kis gimnázium működik a faluban. Ennek előtörténetéről, 1790-re felhúzott épületéről alig maradt fenn adat. 1865-ben nyílik polgári fiúiskola, tíz évvel később pedig külön leányiskola. 1892–93-ra felépül a 36 helyiséges iskolaépület.

1897-ben indul mozgalom a polgári fiúiskola gimnáziummá történő átalakítására. Eleinte vita folyik arról, hogy főreáliskola vagy gimnázium létesüljön. A többség az utóbbi mellett dönt. Miután 1907-ben Gyergyószentmiklós városi rangot kap, s bekapcsolódik a vasúthálózatba, a következő év meghozza a főgimnáziumi első osztály beindítását. Egyelőre a polgári iskola helyiségeiben. Aztán hosszas kilincselés, levelezés után 1913–1915 között a város egyik legszebb épülete, az új gimnázium is felépül. A részleteket a levéltári források mellett a helybéli Gyergyó, valamint a csíkszeredai Csíki Lapok híradásai alapján mutatja be a szerző.

Szócs János a Bartis Erikától már feldolgozott témát Csíkszékre leszűkítve vizsgálja: az ottani elemi oktatást 1800-ig. Felsorolja az első híradásokat, szól az iskolamesterek bérezéséről, a tananyagról, s bemutat néhány XVII–XVIII. századi mestert, akiről több adat maradt fenn.

Farkas Aladár a másfél százados borszéki oktatás történetét vázolja. A kis településen, mely akkoriban a ditrói parókia filiáléja volt, 1852-ben létesült az első katolikus elemi iskola. Az első kéttantermes iskolaépület 1874-ben készült el, s ekkor került először okleveles tanító a faluba. A négytantermes modernebb iskolaépület 1911-ben kerül tető alá, ebben már tanítói lakás is van. 1956-ig itt folyik az oktatás. Külön fejezet mutatja be az

első világháborút követő huszonkét év sorvasztó politikáját, hatását a magyar oktatásra. Következik a Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola négyéves korszaka, majd az 1945–1948 közötti átmeneti időszak, hogy aztán nagyon részletesen megismerjük az 1948-tól a kommunizmus bukásáig terjedő szakaszt. Ennek egyik alapembere volt a szerző is, úgyhogy a statisztikai adatokat minduntalan a személyes emlékezés is kiegészíti. Jóformán a falu minden oktatójának a nevét, néhol jellemzését is megtaláljuk. A kiemelkedő diákokra is utalás történik. Az utolsó fejezet az 1989-es rendszerváltás utáni fejleményeket foglalja össze igen tömören. A városka az elnéptelenedéssel küzd, tíz év alatt százal csökkent a diáklétszám, a líceumi tagozat beindítása nem sikerült.

Újabb tömböt képez a következő öt dolgozat, ezek nagy múltú tanintézetek egy-egy korszakát, valamelyik kimagasló tanáregyéniségét mutatják be. Bura László a szatmárnémeti 1948-ban létesített magyar tannyelvű állami középiskolának a hat évtizedét dolgozza fel szemtanúként. Megdöbbenő, hogy milyen rafinált módon keverték a katolikus és a református iskolákat, csereberélték épületeiket. Számmal kapcsolatos nevük is gyakran változott. A fiúiskola 1957-ben felvehette Kölcsey Ferenc nevét, de már 1960-ban egyesítve az Eminescu Líceummal elvesztette önállóságát és nevét is. 1971-ben önálló Magyar Líceum léte-

sült, melyet 1977-ben 5-ös számú Ipari Líceummá fokoztak le. Ez vette fel aztán 1990-ben újra Kölcsey nevét. A név- és helyváltoztatások, átszervezések ellenére a magyar oktatásban tudós tanárok sora tevékenykedett, s a neves tanítványokkal is méltán büszkélkedhetnek. S ráadásul még 1990 után sem jutottak révbe, mert az épületet visszakapta a református egyház, a Kölcseynek újra költözködni kell. Az átalakítások és költözködések, szétválasztások olyan labirintusába vezet el Bura László, hogy ezt talán csak a kortárs és szemtanú tudta így tisztázni. Sajnos, a szatmári eset nem egyedi, hány város iskoláit kavarták így át. S hány városban okoz gondot az állami iskolák épületének visszaszolgáltatása. Ezeket a tényeket még addig kell rögzíteni, amíg az emlékezés is segít. A levéltárak anynyira szétszóródnak, hogy utólag szinte lehetetlen lesz kiigazodni az átszervezések labirintusában.

A marosvásárhelyi Bolyai Farkas Líceumban él talán leginkább a múlt iránti tisztelet. Kötetünkben három dolgozat is erre a tanintézetre vonatkozik. Kiss Székely Zoltán a természetrajzi katedra történetének egy szakaszát, tulajdonképpen Nagy Ödön munkásságát tárja fel. Nagy az 1925-ben a román hatóságok által bezárított Szászvárosi Kun Kollégium utolsó igazgatója volt. Onnan került Marosvásárhelyre, ahol neve tanárként, botanikusként fogalomná vált. Meteorológiával, természetvédelemmel is foglalkozott. A

dolgozat szerzője és édesapja is tanított a tanszéken, s gondozták Nagy Ödön hagyatékát. Oláh Anna az iskola fizikatanáraként Bolyai Farkas hagyatékát kutatja, s célkitűzése, hogy megvédelmezze a kollégium híres tanárát Brassai Sámuel akadémiai emlékeszédének vádjától: egy-kettő kivételével diákjai nem értették tanítását. Sorra veszi tantárgyait, módszereit, felfedezéseit. Rámutat tanári érdemeire, majd jeles tanítványjaiból mutat be néhányat, külön is kiemelve az orvosokat. Vida Tekei Erika dolgozata az 1557-ben alapított líceum 450 éves történetéhez kapcsolódik, a kollégium-történetek történetét mutatja be. Erre főleg az ad alkalmat, hogy az évfordulóra újra kiadták Koncz József XIX. század végi iskola-történetét címrendszerét átdolgozva, tartalomjegyzékét kibővítve, a latin forrásszövegek magyar fordítását mellékelve.

A 2006-os újrakiadással párhuzamosan készült el Sebestyén Mihály kiemelő kötet (A marosvásárhelyi Ev. Református Kollégium történetéből – 1895–1944.), mely a nyomtatott értesítők alapján néhány témakört dolgoz fel. Végül 2008-ban megjelent Madaras Piroska volt igazgatónő 1944–1990 közötti korszakot bemutató iskolatörténete. Így több, mint négy évszázadra vonatkozóan fel van dolgozva a város első iskolájának múltja.

Kolozsvári iskolatörténettel egyetlen dolgozat foglalkozik, e sorok írója mutatja be az Unitárius Kollégium

1900–1948 közötti diákköreit és -egyesületeit. Ez szintén évfordulós írás: a marosvásárhelyivel egyszerre alakult a kolozsvári kollégium is, úgyhogy 2007-ben a 450. évfordulóját ünnepelte. Az erre az alkalomra készült iskola-történet egy fejezete került itt sajtó alá. Bemutatja az önképzőkör utolsó évtizedeit, tanárvezetőit és diák tagjait, kiadványait. Megismerkedhetünk a két olvasóegylettel, a közös muzsikálást szolgáló Apolló-körrel, a cserkészethez kapcsolódó aeromodellezéssel. Szó esik a leventeképzésről, valamint az 1945-től beindult új mozgalmakról.

Ebbe a tömbbe véletlenszerűen beékelődik Lőrinczi Réka tanulmánya: *Észrevételek a Kolozsvári Grammatikáról*. Ez egy nyelvtudományi dolgozat, s annyiban kapcsolódik a témához, hogy iskolai használatra készült kéziratos nyelvtankönyvvel foglalkozik. A Donatus-féle latin nyelvtanokat szerte Európában használták, helyi igényekhez alkalmazták. A Melanchton-féle átdolgozást Molnár Gergely 1556-ban kivonatolta diákjai részére. Ezt a nyomtatásban is megjelent munkát ismeretlen szerző magyar szöveggel, terminusokkal látta el kéziratában, melyet Kolozsvári Grammatikaként emlegetnek. Szövegét 1998-ban jegyzetekkel és bevezetővel Lőrinczi Réka adta közre. Az itt közzétett tanulmány a fordítás magyarított szakszavait elemzi, s nyelvtani megállapításairól mond véleményt.

Az utolsó három dolgozattól egy pedagógiai-módszertani vonatkozású,

kettő pedig néprajzi. Szabó-Thalmeiner Noémi a pedagógusképzésben 1990–2006 között beállott változásokat teszi mérlegre, összehasonlítja a háromféle képzés előnyeit és hátrányait. Ugyanis a tanítókat eleinte líceumi keretek közt képezték, azután átvette tanításukat a felsőoktatás, a tanárokat egyetemen készítik fel. Megállapítja, hogy a jövődó oktatók pedagógiai-gyakorlati felkészítése nem elégséges. Az egész rendszert újra át kell gondolni, s a hangsúlyt a gyakorlatra fektetni. Emellett biztosítani kell a pedagógusok rendszeres továbbképzését.

A néprajzi dolgozatok arra a szerepre világítanak rá, amit a vidékre került tanítók, tanárok betölthettek a közelmúltig a népi kultúra művelésében, megörökítésében. Ozsváth Imola dolgozatcíme is beszédes: *Néptanítók néprajzi munkássága*. A kitűzött témát igen rendszeresen feldolgozza. Elméleti alapvetés után néhány emlékiró néptanító élettörténetét villantja fel: ők a falusi múlt hagyományait akarták rögzíteni az utókor számára. Következnek a XIX. század közepétől meghirdetett – főleg népköltészeti – gyűjtés-felhívások, programok, s ezek eredményeinek méltatása. Újabb lépés az 1930-as évektől a tanítóképzésbe a néprajzi szemlélet bevezetése: a néptanítókat eleve néprajzi gyűjtésre is megpróbálják kiképezni. A romániai magyar néprajzi gyűjtők számbavétele során Haáz Ferenc, Vámszer Géza, Domokos Pál Péter, Kallós Zoltán, Ráduly János,

Konsza Samu s még több mint tíz követőjük munkásságát jellemzi a szerző. A továbbiakban öt – kevésbé számon tartott – néptanító életpályáját és néprajzi gyűjtőmunkáját ismerjük meg. Végül ezeknek a gyűjtéseknek a néprajzi besorolását (szellemi kultúra: gyermekjátékok, népi epika, népi időjósítás; tárgyi kultúra: kenderfeldolgozás, méhelés, fonás, szapulás, szövés, népi hangszerkészítés, tájház-berendezés; társadalomnéprajz: gazdaságok sorsa, tanulás és faluelhagyás, társas munkák) ejti meg. Vajda András dolgozatában kifejezetten egy személyre összpontosít: *Egy sáromberki néptanító biográfiája*. A néptanítót Mihály Bélának hívták, s 1925-ben született. 1952-ben érkezett a faluba, letelepedett, s 1967-es hirtelen haláláig ott tanított (megszerezte a tanári diplomát is), hosszasan igazgatói megbízatást viselt, a Teleki-kastélyban mezőgazdasági szakiskolát létesített. Községi tanácsosnak is megválasztották. Rövid ideig ő igazgatta a kultúrházat. Egyénisége tulajdonképpen ellentmondásos. Tekintélyes, jó tanár volt, akire diákjai szívesen emlékeznek, vezette a falu szellemi életét, de ugyanakkor felvállalta a kommunista ideológiát, kiszolgálta a hatalmat. Alakja köré most mitológia fonódik, ő lett a falusi tanító mintaképe. Kollégákkal, rokonokkal, egykori diákokkal készített interjúkból, a család és az iskola levéltárának adataiból áll össze a tanulságos dolgozat.

A Keszeg Vilmos szerkesztette kötet illusztrációkat is közöl: fényképeket, színes grafikonokat. Bizonyára több szerző is tudta volna illusztrálni dolgozatát iskolai épület-felvételekkel, esetleg arcképekkel. Ízléses a kötéstáblán elmosódva megjelenő marosvásárhelyi líceumhomlokzat. A barnás színárnyalat is sejteti, hogy komoly témáról szól a könyv. Jó volna folytatni ezt a tematikát. A millennium előtt, az 1890-es évek közepén elhangzott a felszólítás, hogy minden intézet (így iskola is) készítse el történetét. Ekkor születtek a – gyakran máig is fő forrásként használt – alapvető munkák. Aztán 1940-ben, a bécsi döntést követően újra érkezett felszólítás: írják meg a román uralom alatti iskolatörténetet. Ahol akadt rá hivatott tanár, elkészült az összefoglalás, s az értesítőben is megjelent. Sajnos, 1990-ben nem hangzott el hatásos biztatás, hogy az iskolák kommunizmus alatti hányatott sorsáról készítsenek összegzést. Így csak alkalmyszerűen született meg egy-egy ilyen témájú dolgozat. A kommunizmus évtizedeinek alig maradtak fenn olyan iskolai dokumentumai, amelyekből a belső életet hitelesen rekonstruálni lehetne. De még élnek a szemtanúk, az egykori diákok, tanárok. Nekik kell tollat ragadni. Elkészíteni az egyes települések iskolamonográfiáját, nagyvárosokban pedig a tanintézetek múlt századi történetét.

Ezek kiegészítéseként aztán készülhetnek részdolgozatok jeles tanárokról, néptanítókról, a tanárképzésről

és a tankönyvekről. A rátermettek, szakképzettek pedig a régi századokba is elmerülhetnek a korai adatokat fel-

kutatni, az eddigi eredményeket gazdagítani.

Gaal György

Rasor, Paul: *Faith without Certainty. Liberal Theology in the 21st Century.* (Hit bizonyosság nélkül. A liberális teológia a XXI. század elején.) Ford. Tódor Csaba. Székelyudvarhely, 2011, Litera-Veres Könyvkiadó, 182 oldal

Az a meggyőződésem, hogy a Tódor Csaba által most lefordított a *Hit bizonyosság nélkül* tanulmánykötet tulajdonképpen egy felszólítás, kihívás lehet azok számára, akik ebben a huszonegyedik századi időben vagyunk itt, és mostanában próbálunk élni, s úgymond rendbe szeretnénk tenni hitünket és hitünk környezetét. Mert biztosak csak abban lehetünk, hogy a hit területén – a mihez tartás, a fontosság, a kiemelés végett mondhatnám, irthatnám akár nagybetűvel is azt, hogy a HIT környékén – nincsenek a dolgok a legnagyobb rendben. Alapvető problémáról van szó, hiszen a hit, még akkor is, ha olykor nem tudunk róla, még akkor is, ha nem vesszük komolyan, mert megfoghatatlan, biztos, hogy egyidős az emberiséggel. Csakhogy a könyvnek alcíme is van: *A liberális teológia a XXI. század elején*, s ezzel máris úgy ajánlja munkáját a szerző, hogy nem nyújt biztosan célravezető és biztos megoldást.

A teológia mellett filozófiai tanulmányokat folytató lelkesz angliai diákoskodása idején (jelenleg a University of Manchester doktori iskolájának hallgatója) olyan szerző művét fordí-

totta le, akivel személyesen találkozott, s aki az angolszász világ liberális teológiájának egyik legismertebb gondolkodója. Ez a mű roppant fontos alapigazságot tartalmazó kijelentésektől telített, de ugyanakkor egy vázlatos liberalizmus-történetet és jelent-értelmező próbálkozást, amelyben mindvégig benne van a hogyan tovább kényszere is.

Paul Rasor abból indul ki, hogy a teológia: „fogalmához gyakran társulnak akadémiai, misztikus vagy technikai fogalmak, amelyek elvont dogmákra összpontosítanak. Ennek ellenére a teológia célja tulajdonképpen nagyon egyszerűen megfogalmazható. Ha a vallás arra való, hogy minél szélesebb képet adjon nekünk a világról, amely segít, hogy tájékozódjunk, értelmet és célt találjunk a világegyetemben, akkor a teológia ezeket a világnézeteket és azok előfeltételeit elemzi. (...) Magában foglalja világnézeteink óvatos kritizmusát és rendszeres újjáépítését, azokkal a szimbólumokkal együtt, amelyek azokat fenntartják.” Ennek alapján – folytatja Paul Rasor – „...a teológiát nemcsak tudósok és vallási vezetők művelik. Ez egy olyan fajta el-

foglaltság, amit gyakorlatilag minden ember tud végezni, és végzi is.” Szabodon idézve, ha a családjunkban történt olykor örömet okozó esemény, máskor, ha tragikus történésekről szólunk vagy gondolkodunk, ha észrevételeink vannak a bennünket érintő társadalmi jelenségekről, leggyakrabban az igazságtalanságról, akkor mi magunk is teológiai értelmezést végzünk.

A könyv alcímében szereplő másik kulcsszó a liberális/liberalizmus, együtt jelöl egy fogalmat: liberális teológia. Hogyha a liberalizmus „mindekelőtt egy lelkiséget, egy magatartást, az elme egyik állapotát jelenti, s a latin *liberalis* szó töve a *liber*, azaz szabad, akkor a liberális teológia a vakbuzgóságtól és a hagyományos véleményektől mentes, a történelmi intézményeknek nem kedvező, az ésszerűtlen elfoglaltságoktól független, nyitott lelkiséget takar.

A kötet történeti vonatkozásairól annyit, hogy az erdélyi, német, angol és tengeren túli liberális teológia kezdeteiről értekeznek – nyilván, csak vázlatosan –, majd közelebb érkező a mi időnkhez, fejezetekbe bontva elénk sorolja mindazokat a problémaköröket, amelyek a XX. század folyamán egymásra rakódtak, s e rendezetlenségben a XXI. század partjaihoz sodródva mint széttöredezett évezredes jégtáblák zajlanak, csapódnak a friss hullámvérésben a mai sziklákhöz. A modern kor szabadelvű teológiájának forrásvidékétől indul Rástor. Galilei, Descartes

a kiindulópont. Galilei filozófusként nem azt kérdezte, hogy a tárgyak miért mozognak, hanem inkább fizikusként azzal foglalkozott, hogy hogyan. Descartes pedig a biztos tudás alapjait kereste, az egyetlen biztonságot, amelyet saját léte által szerzett: „Gondolko-dom, tehát vagyok.” Hogy aztán ebben a bevezető fejezetben eljussunk a modernitás korlátaig. A felvilágosodás és a felemelkedés polgári eszméi újraformálják ugyan az alapintézményeket Észak- és Nyugat-Európában, Észak-Amerikában, de a világ többi részén továbbra is fennmaradtak a hagyományos vallási nézetek. De ne feledjük, hogy ezt a létező haladást, amely valóban felemelkedést és fejlődést jelentett, kimagaslóan művelt és az elithez tartozó fehér férfiak hozták létre, és gyümölcseit is többnyire ők élvezték, illetve az általuk generált és konzervált társadalmi szerkezet.

Ahogy fentebb is mondtuk, mindenben benne van a teológia, mint olyan, s mindenütt fellelhető, ha látó szemmel nézzük a problémákat, ha úgy élünk, hogy egyúttal kultúrantropológusok (embertanászok) is vagyunk, ha ember- és valóság-megismeréssel foglalatalkodunk. Kinek-kinek lehet így saját teológiája, saját liberális teológiája.

És a liberális teológia nem arra való, hogy megnyugtassa a szívet. Irányít, de nem jelöl meg célállomást. Az önértelmezés eszköze. Paul Rástor mindvégig kételkedik, rávilágít bizo-

nyos ellentmondásokra, de fenntartja és felkínálja a párbeszéd lehetőségét. Intellektuális őszintesége, a társadalmi igazságosság melletti kiállása ezt a tanulmányt akár hasznos kézikönyvvé is változtathatja a fordítás révén. Mindenkinek hasznára válhat ez a mű, akit érdekelnek a hit, a lelkiesség problémái, akit érdekel a hely és a szerep, amelyet ennek a generációnak itt be kell töltenie, ha nem akarja ama nyilvánvaló első és

népes kategóriában a konzum-idiotizmust gyakorolni és gyarapítani, amelyben nincsen gondolati mélység, és minden kívül esik az erkölcsiség vagy az intellektuális igény határmezsgyéin.

Mi is a hitben a bizonyosságunk? Hogy van ennél jobb. Hogy holnap ezt szebben és tartalmasabban lehet majd átélni. Ennyi. Ez a remény. És ez bőven elég. Vajon?

Simó Márton

Halottaink

Fazakas Károly nyugalmazott unitárius lelkész május 12-én, életének 79. évében hirtelen elhunyt. 1933-ban született Fiafalván, 1953-ban érettségi vizsgát tett a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban. Teológiai tanulmányait a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán végezte 1953–1957 között. Lelkeszi szolgálatát 1957-ben kezdte Küküllőszéplakon, 1958–1975 között Magyarzsákonon, 1975-től Ürmösön, 1991-től Csekefalván szolgált. 1995-ben történt nyugdíjba vonulása után Székelykeresztúron élt.

Temetésére május 14-én került sor a helyi unitárius templomból a timafalvi temetőbe. A temetési szertartást Lőrinczi Lajos csehétfalvi lelkész, a székelykeresztúri egyházkör esperese végezte. Gyerő Dávid kolozsi lelkész, közigazgatási előadótanácsos az egyházi főhatóság képviselőjeként és az egykori tanítványok nevében, Szabó Előd ürmösi lelkész a néhai általa szolgált egyházközségek nevében, Vida Rozália alsóboldogfalvi lelkész az ULOSZ részéről mondott búcsúbeszédet. Emléke legyen áldott!

Fazakas Ferenc nyugalmazott unitárius lelkész június 25-én, életének 79. évében, hosszú betegség után visszaadta lelkét Teremtőjének. 1933-ban született Fiafalván. Érettségi vizsgát a Székelykeresztúri Unitárius Kollégiumban tett 1952-ben. Teológiai tanulmányait a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán végezte 1952–1956 között. Lelkeszi szolgálatát 1956-ban kezdte Komjátszegen; 1957-től Tordatúron, majd 1968-tól Tordán végzett lelkészi szolgálatot. 2001-ben történt nyugdíjba vonulása után Tordán élt.

Temetésére június 27-én került sor az ótordai temető kápolnájából. A temetési szertartást Székely Miklós kövendi lelkész végezte. Józsa Lajos helyi lelkész a tordai gyülekezet, az ULOSZ és a kolozs-tordai egyházkör nevében mondott méltató beszédet. A főhatóság és a nyugdíjas lelkészek nevében Farkas Dénes nyugalmazott lelkész-esperes búcsúztatta. Emléke legyen áldott!

ABSTRACTS

János Káldos: *The Past 150 Years and the Digital Future*

Keywords: digitalization, historical approach, historical memory, Internet, digitization

The digitization of the Christian Sower started in autumn 2011 and ended in spring 2012. The following institutions participated in the process of digitalization: Transylvanian Museum Society, National Széchényi Library, Arcanum Database Ltd., Pro Hungaris Foundation and University Library of Szeged. Financial sponsor was the Wekerle Sándor Alapkezelő. The study presents the history of the Christian Sower, the intellectual background of the journal and the important personalities of its history: founders (Lajos Nagy, Sámuel Brassai, Elek Jakab, János Kriza, Lőrincz Mikó, László Kőváry, Áron Berde, Antal Kovácsi), authors and editors. It also presents the Christian Sower as a symbol of the moral permanency, structural stability and scientific continuity. The full digital version is available on the following URLs:

<http://eda.eme.ro/handle/10598/16264>;

<http://epa.oszk.hu/02100/02190>;

http://epa.oszk.hu/keresztény_magveto.

Zoltán Csáki: *The Christian Sower in the Electronic Periodical Archives and Database in 2012*

Keywords: digital library, online library, digital periodical, digitization

The Christian Sower (1861–present) was published via the Internet in 2012. The content provider of the online service is the Electronic Periodicals Archive of the National Széchényi Library and Database. The aim of this article is to document the digitization project, the main attributes of the online format and the relations to other Hungarian and international online services. The archive is available online at: <http://efolyoirat.oszk.hu/html/vgi/expand.phtml?id=02190>

Enikő Bitay: *The Christian Sower in the Transylvanian Digital Database*

Keywords: digital library, online library, institutional repositories, digital periodical, DSpace

The Transylvanian Museum Society – in collaboration with the Transylvanian Unitarian Church and the National Széchényi Library – has digitalized one of the most important and the longest living periodicals of Hungarian civilization, the 150-year-old *Christian Sower*, which is still published today. As a result of the project nearly 40,000 pages have become available for researchers.

The first part of the paper introduces the Transylvanian Digital Database, where the issues of *The Christian Sower* can be found. In addition, it defines the mission of the Transylvanian Museum Society, which is much more than a historically determined program – namely the conservation and processing of the museum's materials; the Museum is also committed to providing information in the most up-to-date format. The collections of the Society as well as the systems of their digitalized versions are also shown and the reader can become familiar with the many ways to search the database. One of the chapters shows the scientific-historical rarities of the Society, which are also parts of the digital collections.

The second part recounts the significance of the original and the digitalized versions of the *Christian Sower*. It describes the working process of digitalization, the digital system of the periodical and the many-folded possibilities of research.

This summary is the written and edited version of a lecture read in Budapest on 17 May 2012.

The *Christian Sower* digital periodical is available online at: <http://eda.emer.ro/handle/10598/16264>.

STUDII

János Káldos	
Ultimii 150 de ani și viitorul digital	127
Zoltán Csáki	
„Semănătorul Creștin” în Arhiva Publicațiilor Electronice în 2012.	136
Enikő Bitay	
„Semănătorul Creștin” în Arhiva Digitală Ardeleană	149

ATELIER

Sándor Lakatos	
Matricolele bisericești unitariene în Arhivele Statului din județul Cluj	170
Sándor Barabássy	
Cuvânt de felicitare cu pocalul Berde la masa festivă cu prilejul sinodului care a proclamat unirea Bisericii Unitariene	172

AMVON – MASA DOMNULUI – LITURGHII

István Kovács	
Se contopește ceea ce ține împreună	173
Sándor Kovács	
A vedea și a crede	181
Alianță de Rusalii	186

RECENZII

Vilmos Keszeg (ed.): Școli, profesori, elevi în Transilvania. Studii privind istoria învățământului (György Gaal)	191
Rasor, Paul: Faith without Certainty. Liberal Theology in the 21 st Century. Tradus de Csaba Tódor (Simó Márton)	198
Obituar	201
Rezumate	202

Fondat în 1861. Publicat de Biserica Unitariană din Transilvania. Apare trimestrial.

Redactor șef: **dr. Sándor Kovács**

Redactor: **Róbert Zoltán Bálint**

Îngrijirea textelor/corectură: **Miklós Kürti**

Tehnoredactor: **Péter Virág**

Colectivul de redacție: **dr. Mihály Balázs, dr. Juliane Brandt, dr. Szabolcs Czire,**

Botond Koppándi, Lehel Molnár B.,

dr. Ildikó Horn, dr. Elek Rezi

Adresa redacției: B-dul 21 Decembrie 1989, nr. 9, 400105 Cluj-Napoca, Romania

Tel: +40 264 593236, +40 364 405557; fax: +40 264 595927; e-mail: keresztenymagveto@unitarius.org

Tipărit în Tipografia GLORIA, Cluj. ISSN 1222-8370.

STUDIES

- János Káldos
The Past 150 Years and the Digital Future 127
- Zoltán Csáki
The Christian Sower in the Electronic Periodical Archives and Database
in 2012 136
- Enikő Bitay
The Christian Sower in the Transylvanian Digital Database 149

WORKSHOP

- Sándor Lakatos
Unitarian Parish Registers in the Kolozs County State Archives..... 170
- Sándor Barabássy
Toast with the Berde-cup 172

SERMONS

- István Kovács
Those Belonging Together Grow Together..... 173
- Sándor Kovács
To See and to Believe 181
- Pentecost Alliance 186

BOOK REVIEWS

Vilmos Keszeg (ed.): Schools, Teachers and Students in Transylvania. Papers on the History of Schools and Education (György Gaal)	191
Rasor, Paul: Faith without Certainty. Liberal Theology in the 21 st Century. Translated by Csaba Tódor (Simó Márton)	198
Obituary	201
Abstracts	202

Year of Foundation: 1861. Edited by Unitarian Church. Appears quarterly.

Editor in Chief: **dr. Sándor Kovács**

Editor: **Róbert Zoltán Bálint**

Copyreader: **Miklós Kürti**

Layout: **Péter Virág**

Members of the Editorial Board: **dr. Mihály Balázs, dr. Juliane Brandt, dr. Szabolcs Czire,
Botond Koppándi, Lehel Molnár B.,
dr. Ildikó Horn, dr. Elek Rezi**

Editorial Office: B-dul 21 Decembrie 1989, nr. 9, 400105 Cluj-Napoca, Romania
Tel: +40 264 593236, +40 364 405557; fax: +40 264 595927; e-mail: keresztenymagveto@unitarius.org
Printed in the GLORIA Printing House. ISSN 1222-8370.

